

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АПВ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ДЕРЖАВНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ
ІНСТИТУТ КОРМІВ ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПОДІЛЛЯ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ І ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
БІЛОРУСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАЗАХСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. С.СЕЙФУЛЛІНА

ІНТЕГРАЦІЙНА СИСТЕМА ОСВІТИ, НАУКИ І ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

*Матеріали
II Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції*

**7-8 травня 2015 року
Україна, м. Тернопіль**

УДК 63.001:57:001:62.001:33.001:37.001

ББК 65.9 (4Укр)-55

I 73

Інтеграційна система освіти, науки і виробництва в сучасному інформаційному просторі : матеріали II міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 7–8 травн. 2015 р. – Тернопіль : Крок, 2015. – 181 с.

ISBN 978-617-692-275-9

Збірник містить наукові доповіді II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції “Інтеграційна система освіти, науки і виробництва в сучасному інформаційному просторі” (Тернопіль, 7-8 травня 2015 року) з актуальних технологічних, технічних, соціально-економічних та екологічних проблем і основних напрямів інтеграційного розвитку системи освіти, науки і національного виробництва.

Збірник буде розміщений в системі РИНЦ (договір №225-02/2014К від 5.02.2014 р.)

Редакційна колегія:

Водяник І.І., д.т.н., проф.; Гевко Р.Б., д.т.н., проф.; Гораш О.С., д.с-г.н., проф.; Дзядикевич Ю.В., д.т.н., проф.; Іванишин В.В., д.е.н., проф.; Іващук Н.Л., д.е.н., проф.; Кваша В.І., д.с-г.н., проф.; Коняхін О.П., д.вет.н., проф.; Кухтин М.Д., д.вет.н., с.н.с.; Любинський О.І., д.с-г.н., проф.; Овчарук В.І., д.с-г.н., проф.; Пархомець М.К., д.е.н., проф.; Приліпко Т.М., д.с-г.н., проф.; Пуцентейло П.Р., д.е.н., доцент; Рихлівський І.П., д.с-г.н., проф.; Савченко Ю.І., д.с-г.н., проф., академік НААН; Стравський Я.С., д.вет.н., с.н.с.; Стрішенець О.М., д.е.н., проф.; Сидорук Г.П., к.с-г.н.; Мелешенко Н.М., к.е.н., доцент; Морозевич О.А., к.е.н., доцент; Перкій Ю.Б., к.вет.н., с.н.с.; Олійник О.Р., к.е.н.; Сава А.П., к.е.н., с.н.с.; Семенишена Н.В., к.е.н., доцент; Сенік І.І., к.с-г.н.; Сидорук Б.О., к.е.н.; Солян М.Я. к.с-г.н.; Цуп В.І., к.с-г.н., с.н.с.; Ящук Т.С., к.с-г.н., с.н.с.

*Рекомендовано до друку Науково-технічною радою
Тернопільської державної сільськогосподарської дослідної станції ІКСГП НААН
(протокол № 5 від 15.05.2015 р.)*

Відповідальний за випуск:

к.е.н., с.н.с., Сава А.П.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори наукових доповідей і повідомлень. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

ISBN 978-617-692-275-9

© Тернопільська ДСГДС ІКСГП НААН, 2015

© Крок, 2015

REGIONAL CENTER OF SCIENTIFIC PROVIDING AIP IN TERNOPIL REGION
TERNOPIL STATE AGRICULTURAL EXPERIMENTAL STATION
INSTITUTE OF FEED RESEARCH AND AGRICULTURE OF PODILLYA
PODILIAN STATE AGRARIAN ENGINEERING UNIVERSITY
TERNOPIL NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
LESYA UKRAINKA EASTERN EUROPEAN NATIONAL UNIVERSITY
TERNOPIL INSTITUTE OF SOCIAL AND INFORMATIONAL TECHNOLOGIES
BELARUS STATE ECONOMIC UNIVERSITY
S.SEIFULLIN KAZAKH AGRO TECHNICAL UNIVERSITY

INTEGRATION SYSTEM OF EDUCATION, SCIENCE AND PRODUCTION IN THE MODERN INFORMATION SPACE

*Materials
of II International scientific and practical
Internet-conference*

**May, 7-8 2015
Ukraine, Ternopil**

UDC 63.001:57:001:62.001:33.001:37.001
BBK 65.9 (4Ukr)-55

Integration system of education, science and production in the modern information space : materials of II Intern. scient.-pract. Internet-confer., May, 7–8 2015. – Ternopil : Krok, 2015. – 181 p.

ISBN 978-617-692-275-9

The collection contains scientific presentations by II International scientific-practical Internet-conference “Integration system of education, science and production in the modern information space” (Ternopil, May, 7-8 2015) on actual technological, technical, socio-economic and environmental problems and the main directions of the integration of education, science and national production.

The collection will be posted in the system RISC (contract №225-02/2014K, 02.5.2014)

Editorial board:

Vodyanyk I.I., Dr.Sci.Tech, Prof.; Gevko R.B., Dr.Sci.Tech, Prof.; Gorash O.S., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Dzyadykevych Yu.V., Dr.Sci.Tech, Prof.; Ivanyshyn V.V., Doctor of Economics, Prof.; Ivashchuk N.L., Doctor of Economics, Prof.; Kvasha V.I., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Konyakhin O.P., Doctor of Veterinary, Prof.; Kukhtyn M.D., Doctor of Veterinary, Senior Researcher.; Lyubyns'kyi O.I., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Ovcharuk V.I., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Parkhomets' M.K., Doctor of Economics, Prof.; Prylipko T.M., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Putsenteylo P.R., Doctor of Economics, Assist. Prof.; Rykhlyvs'kyi I.P., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Savchenko Yu.I., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Stravskyy Ya.S., Doctor of Veterinary, Senior Researcher; Strishenets' O.M., Doctor of Economics, Prof.; Sidoruk G.P., Cand.Agri.Sci; Meleshenko H.M., Cand.Econ.Sci, Assist. Prof.; Morozevych O.A., Cand.Econ.Sci, Assist. Prof.; Perkiy Yu.B., Cand.Veterinary.Sci, Senior Researcher; Oliynyk O.R., Cand.Econ.Sci; Sava A.P., Cand.Econ.Sci, Senior Researcher; Semenysheva N.V., Cand.Econ.Sci, Assist. Prof.; Senyk I.I., Cand.Agri.Sci; Sidoruk B.O., Cand.Econ.Sci; Solian M.Ya. Cand.Agri.Sci; Tsup V.I., Cand.Agri.Sci, Senior Researcher; Yashchuk T.S., Cand.Agri.Sci, Senior Researcher.

*Recommended for publication by Scientific and Technical Council
of Ternopil state agricultural experimental station
(protocol # 5, from 05.15.2015)*

Responsible for issue:

Ph.D., Senior Researcher, Sava A.P.

The authors of scientific papers and reports bear responsibility for content and accuracy of publications. The opinions of the authors of publications may not coincide the views of the editorial board of the collection.

ISBN 978-617-692-275-9

© Ternopil state agricultural experimental station, 2015
© Krok, 2015

З М І С Т / C O N T E N T S

СЕКЦІЯ 1

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

SECTION 1

AGRICULTURAL SCIENCES

Бакалова Алла

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ НА
СМОРОДИНІ ЧОРНІЙ ПРОТИ КОМПЛЕКСУ ПОПЕЛИЦЬ 11

Борис Наталія, Зведенюк Тетяна

ВОДНО-ФІЗИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІРОГО ЛІСОВОГО ҐРУНТУ ЗАЛЕЖНО ВІД
ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МІКРОРЕЛЬЄФУ 12

Бузовська Марина, Булаєва Юлія

ОЦІНКА ПРОСТОРОВОГО РОЗПОДІЛУ ТА ЧАСОВОЇ МІНЛИВОСТІ
ПОКАЗНИКІВ ЕКОЛОГІЧНИХ УМОВ І ПРОДУКТИВНОСТІ ВИНОГРАДУ 15

Буряков Николай, Миронов Михаил, Йылдырым Елена

ИСЛЕДОВАНИЕ МИКРОФЛОРЫ СИЛОСА ИЗ ЯКУТИИ СОВРЕМЕННЫМИ
МЕТОДАМИ 17

Влащук Анатолій, Конащук Олена, Колпакова Олеся

ВПЛИВ СТРОКІВ СІВБИ ТА ГУСТОТИ СТОЯННЯ НА УРОЖАЙНІСТЬ НОВИХ
ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ 20

Гненна Марія, Кулик Максим, Сиплива Наталя

ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ СОРТИМЕНТУ ОВОЧЕВИХ КУЛЬТУР 22

Грицевич Юрій, Самець Наталія

ТЕМПЕРАТУРНИЙ ФАКТОР ТА ОПТИМАЛЬНІ СТРОКИ ПОСІВУ ОЗИМОЇ
ПШЕНИЦІ 25

Дрозд Інеса

ВПЛИВ ҐРУНТОВО-КЛІМАТИЧНИХ УМОВ ПЕРЕДКАРПАТТЯ НА ОЛІЙНІСТЬ
НАСІННЯ ЛЬОНУ ОЛІЙНОГО 27

Єремко Людмила

ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ГОРОХУ ЗАЛЕЖНО ВІД РІВНЯ
МІНЕРАЛЬНОГО ЖИВЛЕННЯ ТА ІНОКУЛЯЦІЇ НАСІННЯ 29

Каленська Світлана, Гарбар Леся, Горбатюк Едуард

ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ НА ТРИВАЛІСТЬ
ВЕГЕТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ СОНЯШНИКА 32

Карпенко Людмила

ВИЖИВАННЯ РОСЛИН ПШЕНИЦІ ЯРОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД ГЛИБИНИ ЗАГОРТАННЯ
ТА КРУПНОСТІ НАСІННЯ 34

Леньшин Олександр, Голод Руслана, Шубала Галина

ПРОДУКТИВНА ВОЛОГА В ПОСІВАХ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД
СПОСОБІВ ОСНОВНОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ 36

Лозінська Тетяна ОЦІНКА ПРОДУКТИВНОСТІ СОРТІВ ПШЕНИЦІ ЯРОЇ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	38
Лукьянов Владимир ОСОБЕННОСТИ РОСТА ЖИРОВОЙ ТКАНИ ЧИСТОПОРОДНЫХ И ПОМЕСНЫХ БЫЧКОВ КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА	40
Мєдведєв Олег СПЕЦИФІЧНІСТЬ ПРИРОДНИХ УМОВ ЗАПЛАВНИХ ЗЕМЕЛЬ ДУНАЮ В РАЙОНІ РОЗТАШУВАННЯ РИСОВИХ СИСТЕМ ОДЕЩИНИ	42
Подобівський Володимир ТРАНСФОРМАЦІЯ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ ГОЛОГОРО-КРЕМЕНЕЦЬКОГО КРЯЖУ	44
Салій Олена ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ ВИНОГРАДАРСТВА ЗА РАХУНОК ВИВЕДЕННЯ НОВИХ ТЕХНІЧНИХ СОРТІВ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЇХ У ВИРОБНИЦТВО	47
Сеник Іван, Болтик Наталя МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ УРОЖАЮ БАГАТОРІЧНИХ ТРАВ НА ОСНОВІ БІОМЕТРИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПОСІВІВ	49
Слюсар Сергій УРОЖАЙНІСТЬ ТА БІОХІМІЧНИЙ СКЛАД ЗЕРНА СОРГО ЗАЛЕЖНО ВІД ВИДУ ТА УДОБРЕННЯ	52
Теслюк Наталія, Зеленянська Наталя УДОСКОНАЛЕНА ТЕХНОЛОГІЯ КЛОНАЛЬНОГО МІКРОРОЗМНОЖЕННЯ ВИНОГРАДУ IN VITRO	54
Холод Юрій ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРНОГО РЕЖИМУ НА СХОЖІСТЬ РОДОДЕНДРОНІВ	56

СЕКЦІЯ 2

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

SECTION 2

BIOLOGICAL SCIENCES

Абарінова Юлія, Попик Олег МЕДИКО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ НОВОГО ПОКОЛІННЯ	58
Антоняк Галина, Ментух Оксана, Панас Наталя, Жиліщич Юстина ВИДИ І СОРТИ РОСЛИН РОДУ НАПЕРСТЯНКА (<i>DIGITALIS L.</i>)	60
Іванчук Юлія ПСИХОФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАМ'ЯТІ СТУДЕНТІВ-БІОЛОГІВ	63
Кобів Валентина ІНДИВІДУАЛЬНО-ГРУПОВІ ПАРАМЕТРИ <i>HYPOCHOERIS UNIFLORA VILL.</i> В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ	65
Кузик Ольга АНДЖЕЙОВСЬКИЙ АНТОНІЙ – УЧЕнь І ПОСЛІДОВНИК НАУКОВО- ПРИРОДНИЧОЇ ШКОЛИ ВІЛЛІБАЛЬДА БЕССЕРА	67

Свішова Яна, Будвицька Олена АДСОРБЦІЙНА ЗДАТНІСТЬ ПОШКОДЖЕНОЇ ТА НЕПОШКОДЖЕНОЇ ДЕРЕВИНИ ДО КАТІОННИХ ФОРМ ЦІАНІНОВИХ БАРВНИКІВ	69
Швець Тетяна ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ	71

СЕКЦІЯ 3
ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

SECTION 3
VETERINARY SCIENCES

Прийма Оксана, Щербентовська Ольга ПАТОМОРФОЛОГІЧНІ ЗМІНИ В ОРГАНАХ ЩУРІВ ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ЗАРАЖЕННЯ <i>TOXOCARA CANIS</i>	73
--	----

СЕКЦІЯ 4
ТЕХНІЧНІ НАУКИ

SECTION 4
TECHNICAL SCIENCES

Войтович Оксана ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК СКЛАДОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ	76
Кушнір Надія, Молодан Марина ГЛЮТИН ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ПІНОУТВОРЮВАЧ	78
Лепеть Євген РЕЗУЛЬТАТИ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ҐРУНТООБРОБНОГО ЗНАРЯДДЯ ДЛЯ РОБОТИ В СИСТЕМІ STRIP-TILL	80

СЕКЦІЯ 5
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

SECTION 5
ECONOMIC SCIENCES

Артюхіна Марина, Бесталанна Катерина СТРАТЕГІЯ НАРОЩУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	83
Бабенко Людмила, Івасюк Анастасія АДМІНІСТРУВАННЯ ПДВ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ РУХУ КОШТІВ НА ЕЛЕКТРОННОМУ РАХУНКУ ПДВ	85
Братченко Людмила ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ В УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	88
Бреус Світлана ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	90

Волкова Мілиця АГРЕГАТНІ СТРАТЕГІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА	92
Воронкова Таїсія ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СИСТЕМІ ІЄРАРХІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	95
Ганзюк Світлана, Токаренко Таміла ДИНАМІКА НАДХОДЖЕНЬ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	97
Герчанівська Світлана СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МАРКЕТИНГ»	123
Гіренко Юрій ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ХМЕЛЯРСТВА В УКРАЇНІ	102
Гордієнко Алла, Лихачова Яна, Федотова Татяна АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ МОЛОДІ	103
Гришин Андрей, Валевиц Роза ОБЕСПЕЧЕННЯ ПРИБЫЛЬНОЙ РАБОТЫ ТОРГОВОЙ ОРГАНИЗАЦИИ – ВАЖНЕЙШЕЕ УСЛОВИЕ ЕЁ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ	106
Дмитрієва Анна, Літинська Валентина УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	108
Каращук Лариса ПЕРЕВАГИ БАГАТОРІВНЕВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ	111
Качмар Оксана АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ	113
Кислинський Станіслав ВПЛИВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПРОЦЕСИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	116
Коваленко Ганна ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	119
Колесник Тетяна ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ МАШИНОБУДІВНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ	121
Кондратенко Наталія, Склярчук Наталя ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ	123
Кордонець Вікторія, Літинська Валентина ОСОБЛИВОСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ	125
Кульбака Віктор ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	127
Лукашенко Тетяна ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ПАРК, ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО ТА ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ	130

Лук'янченкова Вікторія ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	133
Лупеха Інна ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ	135
Манько Анна АНТИМОНОПОЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ І РЕГУЛЮВАННЯ КОКУРЕНЦІЇ	137
Мельник Євгенія ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕХОДУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ НА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ	139
Молчанова Татяна ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	141
Москаленко Каріна ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	143
Новікова Ірина ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ У СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ	145
Охріменко Ігор ПЛАНОВО-ЕКОНОМІЧНА РОБОТА ЯК ПРОВІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА	147
Савран Дар'я, Федотова Тетяна РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ В ПАРАМЕТРАХ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ	150
Сидорова Дар'я, Еременко Николай, Орел Юлія СОВРЕМЕННЫЕ ВИДЫ И МОДЕЛИ РЫНКА ТРУДА	152
Скакун Анастасія НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	155
Стасіневич Світлана ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТРАНСФЕРНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ПРАВИЛА	157
Стемковська Ірина ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ	159
Стояненко Ірина, Гузенко Ірина ТІНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	162
Сурменелян Олександра ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ У ПРОМИСЛОВOSTІ РЕГІОНІВ	164
Тараріко Михайло МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В ЦЕНТРАЛЬНОМУ ПОЛІССІ УКРАЇНИ	166

Тігарєва Віра КЛАСИФІКАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЯХ	169
Тонкіх Елліна ІНВЕСТИЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ	172
Улько Євгеній ВПЛИВ ЕКСТЕРНАЛІЙ НА ДИНАМІКУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА	174
Шаманська Олександра, Собко Юлія, Федотова Тетяна ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА РИНКУ ПРАЦІ	176
Щьокіна Євгенія РЕАЛІЗАЦІЯ ВПРОВАДЕЖННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	179

СЕКЦІЯ 1
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ
SECTION 1
AGRICULTURAL SCIENCES

Бакалова Алла

к. с.-г. н., доцент

Житомирський національний агроекологічний університет
м. Житомир

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ
НА СМОРОДИНІ ЧОРНІЙ ПРОТИ КОМПЛЕКСУ ПОПЕЛИЦЬ**

Смородина чорна (*Ribes nigrum* L.) – одна з провідних ягідних культур. В ягодах смородини чорної міститься найбільше вітаміну С, комплекс інших вітамінів та біологічно активних речовин (БАР), а саме: А, В1, В2, В3, РР, кумарини, фудокумарини, азотисті, дубильні речовини, ефірні масла, мінеральні солі, цукри (до 12 %), органічні кислоти.

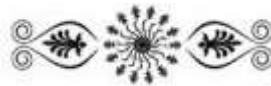
Із біологічних речовин надзвичайно велике значення мають оксикумарини, що володіють протиінфарктною діяльністю. До її складу входять фітонциди, що мають антимікробну дію, для здоров'я людей. Окрім того, ягоди є джерелом, легкозасвоюємих цукрів, кислот, солей фосфору та заліза. Р-активні речовини містять катехіни і флавоноїди, що є антирадіаційним засобом і беруть участь в процесах клітинного дихання та в підтримці еластичності стінок кровоносних судин.

Отримання високих урожаїв ягід цієї цінної культури є реальним, оскільки потенціал сучасних сортів сягає 10 – 15 т/га ягід, але комплекс шкідливих організмів зменшує продуктивність ягід смородини чорної на 30 % і більше і насамперед це шкідники. Серед комплексу шкідливих організмів смородини чорної є домінуюча група попелиць, а саме: велика смородинова, червоносмородинова галова та агрусова пагонова попелиці. У сприятливі для них роки, вони розмножуються в масовій кількості, що суттєво погіршують якість ягід (вміст цукрів) зменшують в 2,4 – 2,7 разів, аскорбінової кислоти в 2,0 – 2,2 рази.

Покращенням екологічного стану агроценозу та отримання високоякісної ягідної продукції, потребує постійного пошуку заходів зниження пестицидного тиску на біоценози.

Дослідження з ефективності застосування біологічних препаратів на

смородині чорній проти попелиць проводили в 2007 – 2014 рр. в агроекологічних умовах філії кафедри захисту рослин Житомирського національного агроекологічного університету в СФГ «Надія» Черняхівського району Житомирської області. Наші дослідження засвідчили, що найбільша інтенсивність розмноження та шкідливості домінуючих груп попелиць на смородині чорній, співпадає з періодом формування ягід, що вимагає особливих підходів та методів біологічного контролю чисельності цих фітофагів. Застосування хімічних препаратів у цей критичний період, недоцільне, а тому використання біологічних препаратів Камеркіл плюс (а.р. абемектин) і Актофіт (а.р. аверсектин) в насадженнях смородини чорної, у VII фенофазі зменшує чисельність фітофагів на 33 - 37 %. Зменшення чисельності попелиць покращує ріст і розвиток рослин, що позитивно впливає на підвищення урожайності ягід від 0,7 – 1,1 т/га, чистий прибуток становить від 3006 до 5497 грн. /га, при окупності витрат у 1,7 рази.

Борис Наталія

аспірант

Зведенюк Тетяна

к.с.-г.н.

ННЦ “Інститут землеробства НААН”

сmt. Чабани, Київська обл.

ВОДНО-ФІЗИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІРОГО ЛІСОВОГО ҐРУНТУ ЗАЛЕЖНО ВІД ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МІКРОРЕЛЬЄФУ

Показниками фізичного стану орного шару, який регулюється обробіткою, є щільність складення ґрунту. До основних факторів, що призводять до ущільнення ґрунту належать – атмосферні опади, рух по полю тракторів і транспортних засобів, від’ємний баланс органічної речовини. Під дією зазначених факторів обмежується глибина проникнення вологи, та кореневої системи, що відповідно впливає на ріст та розвиток рослин. Фактор вологозабезпеченості рослин є одним із найважливіших із тих, що формують урожайність сільськогосподарських культур [1, 2].

Завдяки отриманим експериментальним даними можливо створити гомогенне середовище чи задати відповідно сплановану вертикальну гетерогенність, ґрунтового профілю. За виробничих умов останнє досягається, шляхом використання знарядь, що призначені для розпушення або ущільнення ґрунту. Водночас при цьому проявляється значна просторова гетерогенність,

обумовлена природними і в не меншій мірі технологічними факторами на макро і мікро рівнях [3, 4]. Таким чином достатньо важко говорити про якусь певну щільність складення ґрунту на полі чи ділянці досліду яка б цілком характеризувала цей показник відносно усїєї його площі.

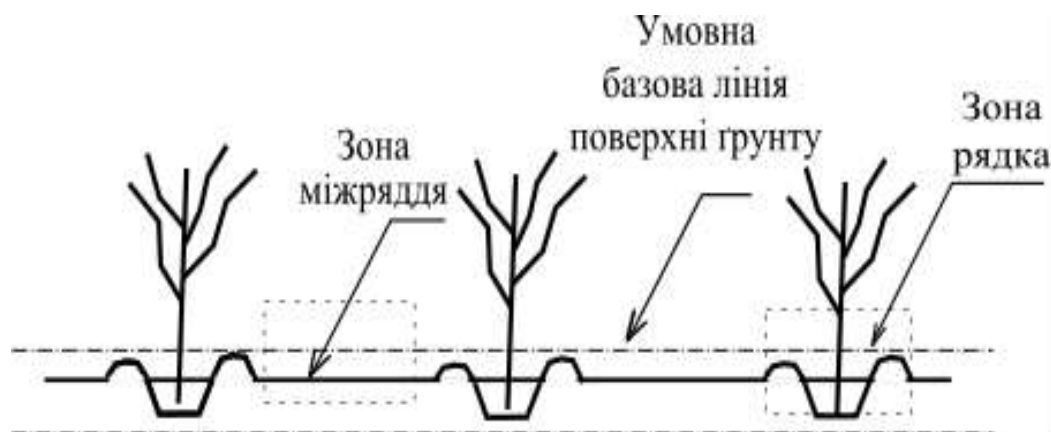
Мета дослідження – вивчення мінливості, показників щільності складення залежно від формування елементів мікрорельєфу ґрунту.

Об'єктом досліджень було визначення впливу мікрорельєфу поля, що формується під час проведення польових робіт на показник щільності ґрунту в межах верхнього 0-10 см шару.

Дослідження виконувались у тривалому стаціонарному досліді відділу обробітку ґрунту та боротьби з бур'янами ННЦ «Інститут землеробства НААН» на сірому лісовому крупнопилувато-легкосуглинковому ґрунті із низьким вмістом гумусу 1,28-1,30 %, фосфору – 7,1-7,9 і калію – 7,0-8,3 мг/100 г ґрунту (за Кірсановим). Реакція ґрунтового розчину рНКСІ – 5,1-5,2.

Дослідження виконувались у полі кукурудзи на зерно, попередник – пшениця озима. Площа облікової ділянки 3,5 м², повторність триразова. Щільність складення ґрунту визначали за ДСТУ ISO 11272-2001 [4], вологість – ДСТУ ISO 11465-2001 [5].

Для оцінювання просторової мінливості щільності у верхньому шарі 10 см в посіві кукурудзи на трьох фонах основного обробітку (оранка на 28-30 см, чизельне розпушування на 43-45 см, дискування 10-12 см), виділено дві основні зони – «зона міжряддя» і «зона рядка» (рис. 1).

Рис. 1. Схема профілю мікрорельєфу поля

Площа зони міжряддя, мікропідвищення та мікропониження по центру ряду складають 52 %, 27 %, та 21 % відповідно від загальної площі поля. Міжряддя в цілому представляють депресивний елемент мікрорельєфу. У ряду формується два рівнозначні підвищення. Для пониженої частини мікрорельєфу у середньому характерні вищі показники щільності ґрунту по фонах обробітку 1,24 г/см³. В свою чергу на мікропідвищеннях вона складає 1,14 г/см³.

З наявністю мікропідвищень і понижень елементів рельєфу очевидно

пов'язаний перерозподіл вологи на поверхні поля. Вологість 10 см шару у мікропониження складала 17,2 мм за 14,2 мм на мікропідвищеннях. Помітніше вплив мали і способи основного обробітку. На фоні оранки, чизельного і поверхневого обробітку вологість поверхневого шару складала 16,7; 15,7; 13,3 мм відповідно. Значна диференціація щільності спостерігалася у межах верхнього 10 см шару. Щільність верхнього 5 см шару складає 1,14 а нижче 5 см 1,22 г/см³. В цілому щільність верхнього 10 см шару в системі полицевого обробітку складає 1,22 г/см³ за 1,15 г/см³ на варіантах безполицевого обробітку. Останнє пояснюється локалізацією у цьому шарі післязбиральних решток попередника.

Таким чином: Щільність поверхневого шару ґрунту залежить від системного обробітку та від елементів мікрорельєфу що формується під дією природних і технологічних чинників. Методика вивчення особливостей формування щільності ґрунту має брати до уваги наявність окремих елементів мікрорельєфу і площу поля яку вони займають.3. Стосовно верхнього 10 см шару його слід розділяти на дві частини 0-5 і 5-10 см оскільки різниця між варіантами найбільш контрастна саме у верхньому 5 см шарі. Зокрема властивості цього шару визначають ступінь формування поверхневої кірки.

Література

1. Медведєв В. В. Антропогенне переущільнення кореневмісного шару чорноземних ґрунтів / В. В. Медведєв, О. М. Бігун // Вісник аграрної науки. – 2014. – № 10. – С. 55-60.
2. Медведєв В. В. Просторовий і часовий дефіцити зволоження сільськогосподарських культур на орних землях України / В. В. Медведєв, Т. М. Лактіонова, Л. В. Донцова // Вісник аграрної науки. – 2011. – № 3. – С. 9-12.
3. ДСТУ ISO 11272:2001. Якість ґрунту. Визначання щільності складення на суху масу (ISO 11272:1998, IDT).
4. ДСТУ ISO 11465:2001 Якість ґрунту. Визначання сухої речовини та вологості за масою. Гравіметричний метод (ISO 11465:1993, IDT).

Бузовська Марина

к. с.-г. н., завідувач відділу

Булаєва Юлія

старший науковий співробітник

ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова»

м. Одеса

ОЦІНКА ПРОСТОРОВОГО РОЗПОДІЛУ ТА ЧАСОВОЇ МІНЛИВОСТІ ПОКАЗНИКІВ ЕКОЛОГІЧНИХ УМОВ І ПРОДУКТИВНОСТІ ВІНОГРАДУ

Основними інтегральними показниками продуктивності винограду є його врожайність та якість, стосовно екологічних умов – елементи рельєфу, характеристики ґрунтового покриву та мікроклімату, що змінюються у просторі і часі. Дослідження закономірностей просторового розподілу та часової мінливості показників екологічних умов і продуктивності винограду ранніх і пізніх сортів важливі для розвитку та стабільного функціонування галузі, оскільки є основою для прийняття рішень щодо оптимізації розміщення виноградних насаджень [1, 2].

Дослідження виконуються за результатами вишукувань попередніх років: обґрунтування критеріїв стійкості ампелоландшафтів та їх еколого-економічної оцінки на території базових виноградарсько-виноробних господарств ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова» (ДП ДГ «Таїровське» Овідіопольського району та ДП ДГ «ім. О. В. Суворова» Болградського району).

Для базових виноградарсько-виноробних господарств створено банк ампелоекологічних даних, який включає: характеристику насаджень столових сортів винограду ранніх і пізніх строків дозрівання (Аркадія, Мускат янтарний, Страшенський, Плевен, Королева виноградників, Кеша, Одеський сувенір, Молдова, Декабрьський, Новосельський, Юбілей Журавля) за показниками сортименту, площі, віку та зріженості насаджень, стану, формування та схеми садіння, урожайності, якості продукції; інформацію за елементами рельєфу (форма рельєфу, частина схилу, стрімкість та експозиція); характеристику ґрунтового покриву (гранулометричний склад, вміст активних карбонатів, запаси гумусу); показники агрокліматичних умов (теплозабезпеченість, морозонебезпечність).

Продуктивність виноградних насаджень залежить від багатьох факторів: розміщення виноградників, сортименту, схеми садіння і формування, віку та фактичного стану насаджень. За результатами обстежень, основні площі виноградних насаджень представлені посадками найбільш продуктивного віку (до 25 років) – близько 65% (ДП ДГ «Таїровське») і 81% (ДП ДГ «ім. В. О. Суворова») від загальної площі столових сортів винограду, що досліджувались.

За даними банку екологічної інформації насадження ДП ДГ «Таїровське» розташовані переважно на рівнині (72 %), 28 % - на схилах; виноградні насадження ДП ДГ «ім. В. О. Суворова» розміщені на схилах і на рівнині практично в рівному співвідношенні. Виноградні насадження першого господарства розміщені на чорноземах південних середньосуглинкових, другого господарства – на чорноземах звичайних середньо- та важкосуглинкових (85 % і 15 % відповідно).

На основі проведених досліджень створено модель просторової та часової мінливості екологічних умов стосовно столових сортів винограду для вищевказаних територій [3, 4].

Література

1. Власов В. В. Экологические основы формирования виноградных ландшафтов / В. В. Власов. – Арциз: ФОП Петров О.С., 2013. – 248 с.
2. Кисиль М. Ф. Экологизация виноградо-винодельческого комплекса Молдовы: монография / М. Ф. Кисиль, М. Ф. Рапча, С. М. Кисиль. – Кишинев: Штиинца, 2005. – 136 с.
3. Звіт 03.00.02.11.П. № ДР 0114U003361 «Вплив екологічних умов на продуктивність винограду різних сортів у південних районах виноградарської зони України» етап 2014 року.
4. Агроекология / В. А. Черников, Р. Н. Алексахин, А. В. Голубев и др.; под ред. В. А. Черникова, А. И. Чекереца. – М: Колос, 2000. – 536 с.

Буряков Николай
д.биол.н., профессор, заведующий кафедрой
Миронов Михаил
аспирант
РГАУ-МСХА им.К.А.Тимирязева
г. Москва, Россия
Йылдырым Елена
к.биол.н., биотехнолог
ООО «БИОТРОФ»
г. Санкт-Петербург, Россия

ИССЛЕДОВАНИЕ МИКРОФЛОРЫ СИЛОСА ИЗ ЯКУТИИ СОВРЕМЕННЫМИ МЕТОДАМИ

Микрофлора и содержание микотоксинов в силосной массе являются важнейшими показателями качества. В связи с этим изучение микробиологии процесса силосования становится одним из приоритетных задач современной аграрной науки [4].

Анализ микрофлоры силоса проводили по методике T-RFLP-анализа. Определение филогенетической принадлежности микроорганизмов проводится с помощью программ и баз данных Arlequin, FragSort, TRAMPR и T-REX. Анализ микотоксинов в образце силоса проводили с использованием иммуноферментного метода [1].

Результаты T-RFLP-анализа силоса из траншей животноводческих хозяйств республики Якутия представлены в таблице 1.

Таблица 1

Содержание микроорганизмов в силосе из траншей животноводческих хозяйств республики Якутия

Микроорганизмы	Силос № 1	
Некультивируемые бактерии	48,51	27,21
Микроорганизмы, положительно влияющие на процесс силосования		
Лактобактерии	5,77	19,5
Бациллы	0,05	4,02
Бифидобактерии	0	0,5
Нежелательная микрофлора		
Кислот-утилизирующие бактерии	9,25	11,02
Актиномицеты	19,08	10,84
Энтеробактерии	1,56	7,91
Клостридии	0,45	0,54
Бактероиды	3,77	0,9
Псевдомонады	11,33	14,14
Ризобии	0,05	0,34
Патогены		
Стафилококки	0,18	0,7
Кампилобактерии	0	2,37

Установлено, що домінуючою мікрофлорою обоих образцов силоса являлись некультивуруемые бактерії (48,51 і 27,21%). Молочнокислі бактерії, граючі ключову роль в процесі силосування, містились в силосі в низькій кількості (5,77 і 19,5%). В обоих образцах силоса присутствовали в значительній кількості нежелательні псевдомонади, актиномицети і кислот-утилізуючі бактерії. Крім того, в образці силоса №1 було достатньо високе вміщення бактеріодів (3,77%), в образці силоса №2 – ентеробактерій (7,91%). Бактеріоди знижують біохімічні показателі якості силоса. Стоїть відзначити, що в силосі були знайдені патогенні кампілобактерії і стафілококи – збудники захворювань тварин і людини [2, 3].

Результати дослідження основних груп мікотоксинів в силосах представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Содержание микотоксинов (мг/кг сухого вещества) в силосе (республика Саха-Якутия)

Группа микотоксинов	Действие на организм животных	Силос, 5 мес.		Силос, 5 мес.		Средний уровень превышения ПДК в Ленинградской области	ПДК
		мг/кг	Отнош. к ПДК	мг/кг	Отнош. к ПДК		
Афлатоксины	Снижение молочной продуктивности, поражение печени	0,0104	> в 2,6 раза	0,013	> в 3,3 раза	2,8	0,004
Охратоксин А	Тератогенное действие на эмбрионы, гастроэнтериты, поражение почек, печени	< п.д.о.	Не прев. ПДК	< п.д.о.	Не прев. ПДК	11,2	0,005
Т-2 токсин	Гастроэнтериты, некроз кишечника, поражения ЖКТ вплоть до летального исхода	0,2065	> в 3,4 раза	0,077	> в 1,3 раза	2,6	0,06
Зеараленон	Проблемы воспроизводства	0,1582	> в 1,6 раз	0,2924	> в 2,9 раз	2,0	0,1
Фумонизин	Поражение печени и почек у телят, снижение удоев у коров	< п.д.о.	-	< п.д.о.	-	-	-
ДОН	Снижение удоев и жирности молока, снижение потребления корма	0,32	Не прев. ПДК	0,88	Не прев. ПДК	1,9	1,0

* < п.д.о. – ниже предела достоверного определения.

В результате исследований показано, что в образцах силосов содержание афлатоксинов, Т-2 токсина и зеараленона превышало уровень ПДК. Содержание ДОН в силосе из республики Якутия не превышало ПДК. Стоит отметить, что средний уровень превышения ПДК ДОН в образцах силосов из траншей животноводческих хозяйств Ленинградской области составляет 1,9 раза. Фумонизин и охратоксин А в образцах силоса из республики Якутия обнаружен не был. При этом, средний уровень превышения ПДК охратоксина А в образцах силосов из траншей животноводческих хозяйств Ленинградской области составляет 11,2 раза, а среднее количество фумонизина в пробах составляет 0,15 мг/кг [2].

Определение микрофлоры силоса и наличие микотоксинов в нем необходимо проводить для контроля качества силоса.

Литература

1. Брюханов А.Л., Рыбак К.В., Нетрусов А.И. Молекулярная биология / А.Л. Брюханов, К.В. Рыбак, А.И. Нетрусов. – М.: Издательство Московского университета, 2012. – 480 с.
2. Лаптев Г., Кряжевских Л. ИССЛЕДОВАНИЕ БАКТЕРИАЛЬНОГО СООБЩЕСТВА РУБЦА С ПОМОЩЬЮ МЕТОДА T-RFLP / Молочное и мясное скотоводство. 2010. № 3. С. 16-18.
3. Lozupone, C. A., and Knight, R. (2007). Global patterns in bacterial diversity. PNAS, 104(27), 11436-11440.
4. Hugenholtz, P., & Tyson, G. W. (2008). Metagenomics. Nature, 455, 481-483.

Влащук Анатолій

к.с.-г.н., с.н.с., завідувач відділу

Конащук Олена

старший науковий співробітник

Колпакова Олеся

молодший науковий співробітник

Інститут зрошуваного землеробства НААН

м. Херсон

ВПЛИВ СТРОКІВ СІВБИ ТА ГУСТОТИ СТОЯННЯ НА УРОЖАЙНІСТЬ НОВИХ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ

Гібриди кукурудзи різних груп стиглості мають певні морфологічні та біологічні властивості. Потенціальну продуктивність кожного біотипу культури можливо отримати за умов створення сприятливих умов для росту і розвитку рослин, а саме застосовуючи різні прийоми агротехніки вирощування та використовуючи природно – кліматичні ресурси.

Головною метою наших досліджень є виявлення впливу різних строків сівби та густоти стояння рослин на урожайність зерна гібридів кукурудзи різних груп стиглості при вирощуванні в умовах зрошення. Для вирішення поставленої задачі на дослідному полі Інституту зрошуваного землеробства НААН, розташованого на півдні Степової зони України, в 2014 р. методом розщеплених ділянок в чотирикратній повторності було закладено трифакторний дослід з гібридами кукурудзи різних груп стиглості. А саме, висівали ранньостиглий гібрид - Тендра, середньоранній - Скадовський та середньостиглий – Каховський в три строки: 10 квітня, 25 квітня та 10 травня з густотою стояння 70 шт./га, 80 шт./га та 90 шт./га. Поливи, згідно схеми дослідження, проводили за допомогою агрегату ДДА 100 МА.

Відбір ґрунтових і рослинних зразків, підготовку їх до аналізу проводили згідно методичних вказівок. Вологість ґрунту визначали термостатно - ваговим методом. Ґрунтові зразки були відібрані пошарово через кожні 10 см до глибини 1,0 м. Сумарне водоспоживання визначали методом водного балансу.

В проведених дослідженнях 2014 р. під час вегетації культури визначали наступні біометричні показники: висоту рослин, площу листової поверхні, наростання сирі та сухої біомаси надземної частини гібридів кукурудзи. Основні елементи, що складають структуру врожаю зерна кукурудзи, є довжина та діаметр качану, кількість рядів в качані та кількість зерен, маса зерна з одного качану та маса 1000 зерен. Структурні елементи рослин кукурудзи формуються на різних етапах онтогенезу, тому для них потрібні різні умови розвитку. Результати досліджень свідчать, що структурні показники врожаю виявилися досить мінливими і залежали від умов вирощування рослин кукурудзи.

Строк проходження міжфазних періодів у рослин кукурудзи був

приблизно однаковим в межах одного строку посіву і густоти стояння гібридів однієї групи стиглості. Дещо більшу різницю спостерігали під час проходження рослинами фаз росту в межах різних груп стиглості гібридів кукурудзи, найкраще відміни в проходженні терміну між фазного періоду спостерігали в фазах 13 листків-цвітіння та воскова стиглість - повна стиглість. За весь час спостережень протягом вегетаційного періоду максимальний термін проходження міжфазного періоду відзначався від фази повної воскової стиглості до повної стиглості зерна і становив 36 – 43 дні, залежно від групи стиглості гібриду, строку посіву і густоти стояння.

На період збирання практично всі гібриди мали базисну вологість зерна, що дозволило не проводити після збирання зерна його досушування, що є дуже важливим в процесі формування енергоощадних технологій вирощування сільськогосподарських культур.

Аналіз проведених експериментальних досліджень 2014 року дозволяє зробити висновок, що вирощування нових гібридів кукурудзи різних груп стиглості в поєднанні з різними строками сівби та густотою стояння є одними з основних факторів формування продуктивності кукурудзи і знаходяться в залежності від ґрунтових та кліматичних умов зони, агротехніки вирощування та морфолого - біологічних особливостей рослин кукурудзи. Показники урожайності 2014 року за всіма варіантами дослідів різняться в межах одного строку сівби, групи стиглості гібриду та густоти стояння, що пояснюється складними погодними умовами, а саме високою температурою повітря та низькою вологістю, що спричинило виникнення суховіїв у період активної вегетації посівів. Проведений аналіз наукових досліджень з вивчення впливу строків сівби та густоти стояння на ріст, розвиток і продуктивність рослин гібридів кукурудзи різних груп стиглості дали можливість зробити припущення, що найбільш сприятливі умови для формування урожайності були отримані для середньораннього гібриду Скадовський за сівби у другу декаду квітня, для середньостиглого гібриду Каховський за сівби у першу декаду травня. Що стосується ранньостиглого гібриду Тендра, строк сівби майже не вплинув на урожайні показники зерна культури.

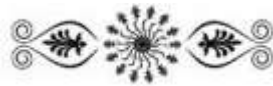
Таким чином, найбільшу урожайність зерна гібридів кукурудзи різних груп стиглості за 2014 р. було отримано у варіанті з гібридом Тендра на посівах другого строку посіву за норми висіву 90 тис.шт./га – 10,7 т/га, гібриду Скадовський на посівах другого строку посіву та нормі висіву 80 тис.шт./га - 11,7 т/га, Каховський на посівах третього строку посіву та нормі висіву 70 тис.шт./га – 13,9 т/га.

Література

1. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований): 5-е изд., доп. и перераб. – М.: Агропромиздат, 1985. – 352 с.

2. Писаренко П.В., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В. Густота стояння рослин гібридів кукурудзи в умовах південного Степу: Хранение и переработка зерна.-2002. - №7. - 28-30 с.

3. Циков В.С. Кукуруза: технология, гибриды, семена. – Днепропетровск: Зоря, 2003. – 296 с.

Гненна Марія

науковий співробітник

Кулик Максим

старший науковий співробітник

Сиплива Наталя

старший науковий співробітник

Український інститут експертизи сортів рослин

м. Київ

ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ СОРТИМЕНТУ ОВОЧЕВИХ КУЛЬТУР

В Україні, згідно рекомендацій, для забезпечення середньорічної норми необхідно споживати 161 кг овочів на одну людину (фактичне споживання – близько 100–110 кг), хоча в країнах Європи та в США цей показник значно вищий і становить 200 кг [2].

Однорічні овочеві культури складають основну частину вітчизняного сортименту. Вони різняться між собою за тривалістю вегетаційного періоду, інтенсивністю росту і розвитку, формою, забарвленням продуктивних органів та їх будовою, стійкістю рослин до біотичних факторів довкілля, технологією вирощування, урожайністю, кількістю зборів урожаю, смаковими якостями та хімічними властивостями плодів [1].

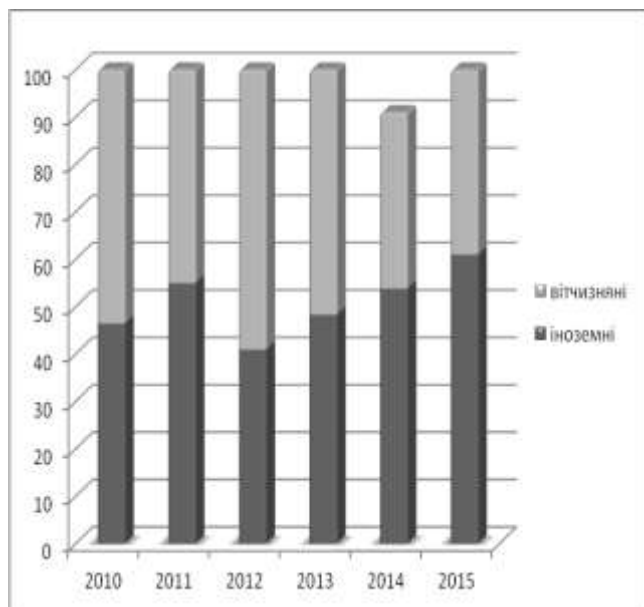
За останні роки сортимент пасльонових культур невпинно поповнювався вітчизняними та зарубіжними сортами та гібридами, що зарекомендували себе як високоврожайні та стійкі до абіотичних та біотичних факторів. Порівнявши урожайність сортів та гібридів овочевих культур родини пасльонові можемо констатувати, що за останні роки спостерігається зменшення виробництва вітчизняної овочевої продукції. Це відбувається, головним чином, у зв'язку зі скороченням посівних площ овочевих, що пов'язано з економічно-політичною ситуацією в країні. Окрім того стан селекції овочевих культур, залишається на досить низькому рівні, що призводить до зменшення кількості сортів та гібридів, які подаються до реєстрації з метою набуття прав власності та поширення в Україні. Як відзначає В. А. Кравченко [4] створення нових сортів і

гібридів овочевих рослин потребує застосування ефективних методів селекції, генетичних ресурсів, віддаленої гібридизації, біотехнології. Сорти і гібриди овочевих рослин мають поєднувати комплекс ознак, які б задовольняли споживача, переробну промисловість, вимоги сучасних технологій.

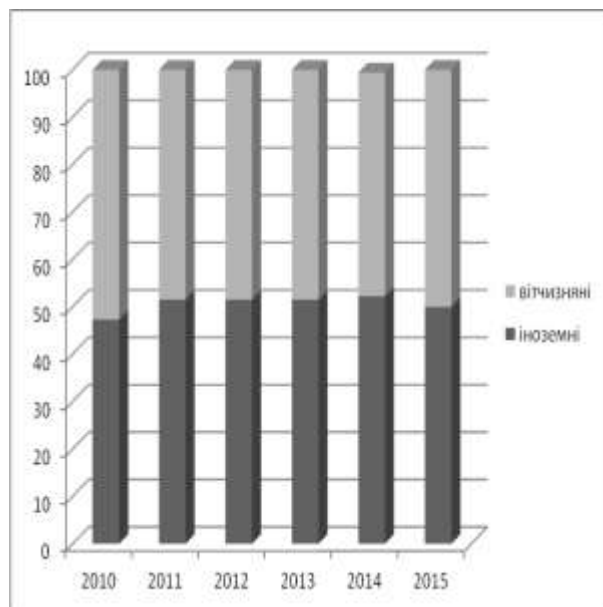
Аналізуючи кількість сортів овочевих культур, внесених до Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні (Надалі – Реєстр) за останні п'ять років (2010-2015 рр.) можна відзначити, що найбільша кількість сортів внесено до Реєстру у період із 2013 по 2015 рр. [3].

Сортимент пасльонових культур придатних для вирощування в Україні у 2010-2015 роках становить: картопля – 140–169 сорти (із них 75–78 сортів вітчизняної селекції: 53,5–48,2%; баклажан – 39–36 (19-15 позицій – вітчизняні), або це 52,7–41,6 %; помідор – 349–357 (125-86 сортів – вітчизняні), або це 35,8–24,1 %; перець – 91–90 (38–35 сортів – вітчизняні), або це 41,7–38,9 % від загальної їх кількості. 52,7-41,6 %)

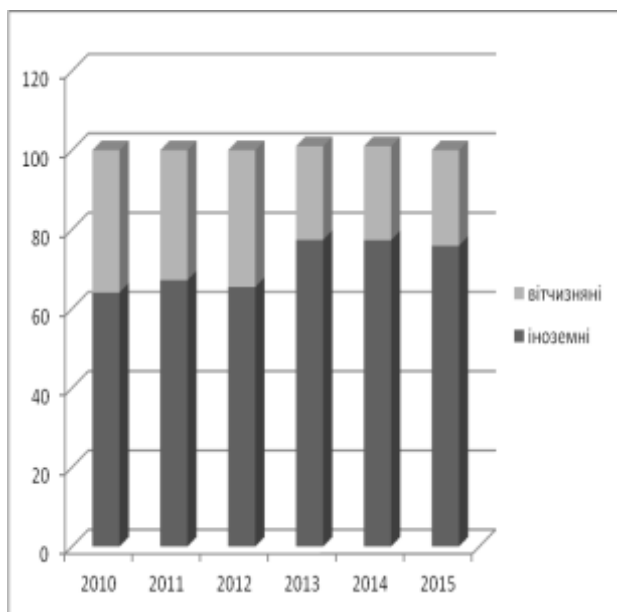
В групі пасльонових овочевих культур переважна кількість належить іноземним сортам. В динаміці із 2010 по 2015 роки відслідковується збільшення чисельності іноземних сортів та гібридів в Реєстрі (від 30,5 до 70,0%), що не можна сказати про вітчизняні, кількість яких невпинно зменшується (рис. 1–4).

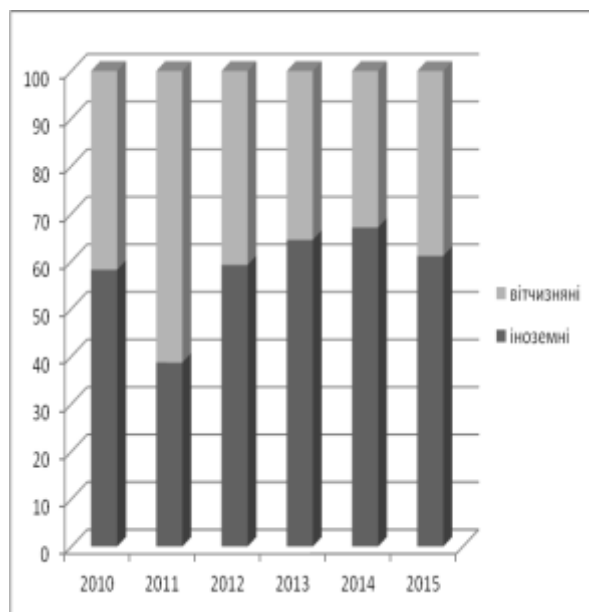
Рис. 1. Співвідношення внесених до Реєстру сортів картоплі іноземної та вітчизняної селекції за 2010-2015 рр.

Рис. 2. Співвідношення внесених до Реєстру сортів баклажану іноземної та вітчизняної селекції за 2010-2015 рр.

Рис. 3. Співвідношення внесених до Реєстру сортів помідору іноземної та вітчизняної селекції за 2010-2015 рр.

Рис. 4. Співвідношення внесених до Реєстру сортів перцю іноземної та вітчизняної селекції за 2010-2015 рр.

Висновки: 1. З-поміж сортименту овочевих культур родини пасльонові, які занесені до Реєстру за 2010–2015 роки, найбільшу кількість становлять сорти помідора і картоплі, значно менше – перець і баклажан.

2. Динаміка кількості внесених до Реєстру сортів та гібридів овочевих культур за останні п'ять років свідчить про поступове збільшення іноземного сортименту, порівняно з вітчизняним.

Література

1. Барабаш О. Ю. Овочівництво: Підручник / О. Ю. Барабаш. – К.: Вища шк., 1994. – 374с.
2. Болотських О. С. Овочівництво України / О. С. Болотських. – Харків: Орбіта, 2001. – 108с.
3. Державні реєстри сортів рослин придатних для поширення в Україні на 2010-2015 рр.
4. Кравченко В. А. Сучасні проблеми селекції овочевих рослин / В. А. Кравченко // Вісник аграрної науки. – Київ, 2012. – С. 5–7.

Грицевич Юрій
молодший науковий співробітник
Самець Наталія
молодший науковий співробітник
Тернопільська державна сільськогосподарська
дослідна станція ІКСГП НААН
м. Тернопіль

ТЕМПЕРАТУРНИЙ ФАКТОР ТА ОПТИМАЛЬНІ СТРОКИ ПОСІВУ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ

Одним із найважливіших елементів агротехніки при вирощуванні озимої пшениці, що не потребує додаткових затрат, є строки посіву цієї культури. Правильний їх вибір дає можливість успішно пройти період зимового спокою та початку весняної вегетації.

На протязі 1982-2014 рр. у Тернопільській державній с/г дослідній станції проводиться дослід по вивченню строків посіву озимої пшениці. Її висівають кроком у 10 днів, починаючи з 25 серпня. Кількість сортів від 5 до 8. Ґрунт на дослідній ділянці – чорнозем типовий малогумусний. До 2001 року озима пшениця висівалась переважно у 5 строків по 5 жовтня, з 2001 також і 15 жовтня, а з 2007 і 25 жовтня, в той же час, як з 2002 року, 25 серпня сівба не проводилась.

У період з 1982 по 1988 роки, тобто до кліматичних змін, оптимальними строками посіву озимої пшениці був період з 10 по 25 вересня (табл. 1). З 1989 року почалось істотне потепління, яке було особливо відчутне у холодний період. На протязі 1989-1997 рр. оптимальні строки посіву змістились в сторону пізніших – з 15 по 30 вересня. У цей час відбувається поступове витіснення сортів з тривалим періодом яровизації (більше 50 днів) та їх повна заміна на сорти з середньою (30- 45 днів) та короткою (до 30 днів) тривалістю цієї стадії.

Таблиця 1

Врожайність озимої пшениці при різних строках посіву, ц/га

Роки	Строки посіву						
	25.VIII	5.IX	15.IX	25.IX	5.X	15.X	25.X
1982-1987	45,2	48,7	58,5	57,6	53,3	-	-
1988-1997	45,5	49,2	53,0	55,7	52,7	-	-
1998-2005	33,9	39,7	46,0	49,3	50,3	-	-
2006-2010	-	51,4	53,4	61,1	66,7	65,9	-
2011-2014	-	50,8	53,5	57,8	55,0	52,7	46,2

На протязі 1998 – 2005 років найкращим щодо продуктивності був період з 20 вересня по 5 жовтня, оскільки сорти мали менші вимоги до температурного фактору. Найбільш значна позитивна температурна аномалія на протязі 2006 - 2010 рр. стала причиною того, що кращими строками був період з 1 по 15 жовтня. В останні 4 роки, при деякому похолоданні в осінньо-зимовий період, оптимальні строки були у межах з 20 вересня по 5 жовтня.

У більш ранніх наших дослідженнях, по впливу температурного фактору на оптимальні строки посіву озимої пшениці, використовувались матеріали з 1982 року [1]. У цій статті використовувався період з 1998 року, коли залишилися сорти лише з короткою та середньою тривалістю яровизації. Нами було обчислено середню врожайність сортів озимої пшениці у теплі та холодні осінні періоди. Критерієм була вибрана сума середньодобових температур від 25 вересня і до припинення вегетації. Якщо вона перевищувала 420 0С, осінній період вважався теплий, якщо нижчою за 380 0С – холодний. Результати розрахунків наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Врожайність озимої пшениці різних строків посіву залежно від температурних умов осіннього та зимового періоду, ц/га

Періоди		Строки посіву				
		5.IX	15.IX	25.IX	5.X	15.X
Осінній	теплий	40,3	45,9	49,5	51,6	52,5
	холодний	52,9	58,6	63,5	59,5	56,0
Зимовий	теплий	44,5	48,9	50,9	52,0	52,9
	холодний	45,5	49,9	53,2	53,2	50,5

Аналогічний підрахунок виконувався по відношенню до зимового періоду, коли сума від'ємних середньодобових температур була нижчою за -300 0С і коли була вищою за - 450 0С.

Як видно з таблиці, температурні умови як осені так і зимового періоду суттєво впливали на оптимальні строки посіву. У холодні осінні періоди найвищий врожай одержано між 15 вересня та 5 жовтня, у теплі між 5 і 20 жовтня. Аналогічно у відносно холодні зими оптимум був між 20 вересня і 10 жовтня, а у теплі між 1 та 20 жовтня.

Весною визначальним є період, який охоплює третю декаду квітня та першу декаду травня [2]. Підвищений температурний режим у цей час негативно впливає на пізні посіви. Нами було розраховано врожайність при середній температурі цього періоду нижче 11,0 0С і вище +13 0С. Для першого випадку оптимальним є проміжок між 1 та 15 жовтня, а для другого між 15 вересня і 5 жовтня.

Література

1. Шуль Д.І., Грицевич Ю.С. / Погодні умови осіннього періоду та врожайність озимої пшениці різних строків посіву // Стратегія ресурсозберігаючого використання аграрно-економічного потенціалу на основі інноваційно-інвестиційної діяльності – об'єктивна передумова інтеграції країни в світове співтовариство. – Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції. – 18 травня 2007 р. – Частина 1, Тернопіль, 2007. – С.175-178.

2. Юрій Грицевич, Наталя Самець / Погодні умови зими, весняного періоду вегетації та ефективність пізніх строків сівби пшениці озимої. Роль науки у підвищенні технологічного рівня і ефективності АПК України. Матеріали ІУ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Частина 1, 15-16 травня 2014 року, Тернопіль. – С. 65-67.

Дрозд Інеса

к.с-г.н., завідувач лабораторії
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка
м. Дрогобич

ВПЛИВ ГРУНТОВО-КЛІМАТИЧНИХ УМОВ ПЕРЕДКАРПАТТЯ НА ОЛІЙНІСТЬ НАСІННЯ ЛЬОНУ ОЛІЙНОГО

Льон олійний є цінною сільськогосподарською культурою та важливим джерелом сировини для виробництва олії технічного і харчового призначення [1]. Необхідність вирощування цієї культури на території України зумовлена зростанням попиту на лляну олію [2]. За останні роки все більшу увагу приділяють вирощуванню льону олійного по всій території нашої країни, зокрема і на Передкарпатті. Продуктивність льону олійного в західному регіоні України визначається особливостями ґрунтово-кліматичних і природних умов, а також його географічним розташуванням. Вміст олії в насінні залежить від різних факторів, в першу чергу від сортових особливостей та умов вирощування [2, 3].

Метою роботи було дослідити вплив ґрунтово-кліматичних умов Передкарпаття на олійність насіння льону олійного.

Наші дослідження проводилися на базі навчально-дослідної ділянки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (зона Передкарпаття) протягом 2012–2014 рр. Ґрунти поля, на якому

проводилися дослідження – дерново-підзолисті середньосуглинкові. Глибина взяття зразків ґрунту (0–20 см), глибина гумусового чорнозему становить 30–45 см, вміст гумусу в орному шарі – 2,75, реакція ґрунтового розчину слабокисла, забезпеченість поживними речовинами – середня.

За даними Дрогобицької метеорологічної станції гідротермічні умови в роки проведення досліджень були контрастними і відображали особливості клімату регіону, що істотно вплинуло на вміст олії у насінні.

Досліди закладали за загальноприйнятою методикою [4] та рекомендаціями для вирощування льону олійного. Матеріалом для проведення дослідження були сорти льону олійного різного еколого-географічного походження отримані з лабораторії селекції льону Інституту олійних культур НААН, а саме: сорти Айсберг (Україна), Золотистий (Україна), Ківіка (Україна), Орфей (Україна), Південна ніч (Україна), Циан (Росія), Сонячний (Білорусія), Байкал (Франція).

Зразки висівали на двометрових ділянках звичайним рядковим способом з міжряддями 15 см у 3-кратній повторності із нормою висіву 100 насінин на 1 погонний метр. Глибина загортання насіння 3-4 см. Вміст олії в насінні визначали за знежиреним залишком на апараті ЕЖ-101 в лабораторії Інституту олійних культур (м. Запоріжжя).

В результаті досліджень встановлено, що у 2012 році показник олійності сортів варіював у межах 42,3–48,5 %, найбільший із яких показав сорт Золотистий (48,5 %). У 2013 році показник олійності був нижчим і варіював в межах 41,4–46,7 %. Високим показником олійності в цьому році вирізнялися сорти Айсберг (45,2 %), Золотистий (46,7 %), значно нижчими – сорти Ківіка (42,7 %), Байкал (41,9 %), Сонячний (41,4 %). Наступного 2014 року показник олійності варіював у межах від 40,1 до 45,2 %. Високим показником олійності в цьому році вирізнявся сорт Південна ніч (45,2 %), значно нижчими – Байкал (40,1 %), Ківіка (41,1 %).

За роками досліджень у сортів спостерігалася різниця як між середніми значеннями олійності, так і між її мінімальними та максимальними межами. Вдалося виділити групу зразків, які вирізнялися стабільно високим вмістом олії за роками. Найбільшу олійність за роки досліджень мали сорти: Золотистий (48,5 %) та Південна ніч (47,1 %), причому у цих сортів простежувалась стабільність цього показника і відносно коливання вмісту олії (не перевищувало 5%).

У результаті проведених досліджень встановлено також, що для сортів Золотистий, Айсберг характерна широка норма реакції порівняно з іншими генотипами. Більш вузька норма реакції встановлена для сортів Байкал, Ківіка, Сонячний. За період досліджень коефіцієнти варіації становили: у 2012 році – $6,40 \pm 0,98\%$, у 2013 році – $4,75 \pm 0,68\%$ та у 2014 році $3,21 \pm 0,58\%$.

Отже, встановлено, що олійність насіння у досліджуваних сортів льону олійного під впливом погодних умов Передкарпаття суттєво коливалась і варіювала в межах 40,1–48,5%. Найвищу олійність переважно демонстрував

жовтонасінневий сорт Золотистий. Сприятливі погодні умови значно збільшували олійність насіння. Різниця у прояві даної ознаки між роками досліджень у окремих генотипів сягала 7-9 %. Найбільш стабільними за цією ознакою були сорти Південна ніч та Сонячний.

Література

1. Пешук Л. В. Біохімія та технологія оліє-жирової сировини : навч. посіб. / Л. В. Пешук, Т. Т. Косенко. – К. : Центр учбової літератури. – 2011. – 296 с.
2. Гаврилюк М. М. Олійні культури в Україні: Монографія / М. М. Гаврилюк, В. Н. Салатенко, А. В. Чехов / За ред. А. В. Чехова. – К.: Основа, 2007. – 416с.
3. Філіп'єв І. Д. Вміст олії в насінні льону олійного залежно від погодних умов та фону живлення на Півдні України / І. Д. Філіп'єв, І. О. Біднина // Зрошуване землеробство. Збірник наукових праць. – Херсон : Атлант. – 2008. – Вип. 50. – С. 105–109.
4. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований) / Б. А. Доспехов. – М. : Агропромиздат, 1985. – 365 с.

Єремко Людмила

к. с.-г.н., старший науковий співробітник
Полтавська державна сільськогосподарська дослідна
станція ім. М.І. Вавилова Інституту свинарства і АПВ
м. Полтава

ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ГОРОХУ ЗАЛЕЖНО ВІД РІВНЯ МІНЕРАЛЬНОГО ЖИВЛЕННЯ ТА ІНОКУЛЯЦІЇ НАСІННЯ

У вирішенні проблеми забезпечення населення продовольством, підвищення продуктивності тваринництва важливу роль відіграють зернобобові культури, серед яких значний інтерес для сільськогосподарського виробництва має горох. До складу його зерна входить 22 % сирого протеїну, біологічно збалансованого за вмістом незамінних амінокислот, у тому числі і критичних, 1,9 % олії, 5,4 % клітковини, 45 % крохмалю.

Горох має важливе агротехнічне значення. Його рослини здатні вступати у симбіотичні взаємовідносини з бульбочковими бактеріями виду *Rhizobium leguminosarum* і шляхом біологічної азотфіксації засвоювати з атмосфери за вегетаційний період від 80 до 150 кг/га молекулярного азоту [1]. Завдяки

оптимальному співвідношенню вуглецю та азоту рослинні рештки гороху легко мінералізуються і посилюють загальну мікробіологічну та ферментативну активність ґрунту [2].

Підвищення продуктивності даної культури можливе за оптимізації умов вирощування шляхом поєднання дії елементів технології, серед яких важливе значення має внесення мінеральних добрив та використання біопрепаратів на основі ефективних штамів мікроорганізмів [3].

Дослідження проводили згідно з державною науково-технічною програмою «Зернові культури» за завданням 10.02.03/201 «Розробити технологію вирощування гороху на основі застосування діагностичних методів управління процесами біологічної фіксації азоту атмосфери та створення умов для формування високої продуктивності і якості зерна нових сортів в умовах недостатнього зволоження лівобережного Лісостепу» на базі Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції ім. М.І. Вавилова Інституту свинарства і АПВ.

Схема досліду включала варіанти без удобрення та інокуляції насіння, з внесенням мінеральних добрив дозами діючої речовини N20P70K82, N10P70K82, P70K82, допосівною інокуляцією насіння Ризогуміном, поєднанням інокуляції насіння та внесення мінеральних добрив.

За результатами досліджень, внесення мінеральних добрив, інокуляція насіння та їх поєднання сприяло підвищенню інтенсивності наростання надземної частини та формування листового апарату гороху.

Після цвітіння і запліднення в рослинах відбуваються процеси формоутворення та накопичення сухої речовини в зерні, її якісне перетворення при досяганні. Найбільш сприятливі умови для їх протікання створювалися за поєднання інокуляції насіння та внесення мінеральних добрив дозою діючої речовини N20P70K82, де значення показників кількості зерен з однієї рослини і маси 1000 зерен становили відповідно 17,2 шт. і 234,6 г. В середньому на рослинах форувалося 4,3 шт бобів (табл. 1).

Таблиця 1

Продуктивність рослин та урожайність зерна гороху залежно від рівня мінерального живлення та інокуляції насіння, 2011-2013 р.

Варіант досліду	Кількість бобів з 1-єї рослини, шт.	Кількість зерен з 1-єї рослини, шт.	Маса 1000 зерен, г	Урожайність зерна за вологості 14 %, т/га
Контроль	3,1	11,7	221,2	2,09
N20P70K82	3,9	14,5	245,9	2,55
N10P70K82	3,7	14,0	241,7	2,49
P70K82	3,5	13,3	236,9	2,40
Ризогумін	3,4	13,7	231,4	2,29
Ризогумін + N20P70K82	4,3	15,9	256,2	2,78
Ризогумін +N10P70K82	4,1	14,9	252,7	2,69
Ризогумін +P70K82	3,7	14,6	248,8	2,55

Кількість рослин на одиниці площі та їх індивідуальна продуктивність визначили урожайність зерна гороху.

Зернова продуктивність посівів була найвищою у варіанті з поєднанням допосівної обробки насіння Ризогуміном та внесення мінеральних добрив дозою діючої речовини N20P70K82.

Прибавка урожайності зерна щодо контролю від застосування мінеральних добрив становила 0,31-0,46 т/га, інокуляції насіння – 0,20 т/га, від поєднання даних агротехнічних прийомів – 0,46-0,69 т/га.

Таким чином, внесення мінеральних добрив, інокуляція насіння Ризогуміном та поєднання даних агроприйомів має позитивний вплив на формування зернової продуктивності гороху.

Література

1. Хамоков Х.А. Агробиологические аспекты реализации потенциальной активности бобоворизобиальной системы зернобобовых культур в предгорьях Северного Кавказа : дис. ... доктора с.-х. наук : 06.01.09 / Хамоков Хажсет Аскерханович – Нальчик, 2009. – 388 с.

2. Кадермас И. Г. Формирование фотосинтетического и симбиотического аппаратов растений и их вклад в повышение продуктивности агроценозов гороха посевного (*Pisum sativum* L.) : дис. ... доктора с.-х. наук : 03.02.08 / Кадермас Ирина Геннадьевна – Омск, 2014. – 187 с.

3. Савранчук В. В. Вплив бактеріальних і біологічно активних препаратів на формування продуктивності рослинами гороху вусатого типу в північному Степу / В. В. Савранчук, В. А. Іщенко // Бюлетень сільського господарства степової зони. – 2012. – № 2. – С. 119-125.

Каленська Світлана

д. с.-г. н., професор

Гарбар Леся

к. с.-г. н., доцент

Горбатюк Едуард

аспірант

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

м. Київ

ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ НА ТРИВАЛІСТЬ ВЕГЕТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ СОНЯШНИКА

Соняшник є основною олійною культурою в Україні, яка порівняно з іншими, дає найбільше олії з одиниці площі. Насіння районуваних сортів і гібридів містить понад 48–50 % жиру, 16–19 % білку, а вихід олії при заводській переробці становить майже 47 % [1].

З появою у виробництві нових гібридів соняшнику особливого практичного значення набуває встановлення для них оптимальних параметрів основних агротехнічних прийомів вирощування, зокрема строків та способів сівби. Розробка елементів сортової агротехніки для нових гібридів дозволить повніше реалізувати їх потенційні можливості [2, 3].

Головною метою роботи було вивчення впливу строків та способів сівби нових гібридів соняшнику на тривалість вегетаційного періоду культури в конкретних ґрунтово-кліматичних умовах Степу.

Наші дослідження проводилися в умовах чорноземів типових малогумусних, з вмістом в шарі ґрунту 0-20 см легкогідролізованого азоту (за Тюрнімом) – 26,0 мг/кг, обмінного калію (за Масловою) – 78 мг/кг та рухомого фосфору – (за Мачигінімом) – 100 мг/кг. Технологія вирощування – є загальноприйнятою для зони Степу України за винятком досліджуваних елементів. Предметом дослідження були посіви соняшнику гібрида PR64F50, PR64A15, PR64A89, Форвард, Ясон.

Дослідження проводили відповідно до загальноприйнятих методик. Польові досліді закладали за методом розщеплених ділянок. Дослід трифакторний. Фактор А – гібриди: PR64F50, PR64A15, PR64A89, Форвард, Ясон. Фактор В – способи сівби: ширина міжрядь 35, 45, 70 см. Фактор С – строки сівби: 1) ранній – при досягненні температури ґрунту на глибині 10 см 6-8 °С (15-17 квітня); 2) рекомендований – при 10-12 °С (5-7 травня); 3) пізній – при 14-16 °С (25-27 травня).

Норма висіву насіння становила 55 тис./га . Посівна площа елементарної ділянки – 56 м², облікова – 42 м², при триразовому повторенні. Попередник у досліді – пшениця озима. Соняшник вирощували згідно з агротехнічними вимогами і рекомендаціями для зони Степу при внесенні мінеральних добрив –

N16P16K16 (нітроамофоска).

Результати досліджень показали, що агротехнічні прийоми суттєво впливали на розвиток рослин. Так, при ранньому способі сівби повні сходи гібридів з'явилися через 13 днів, а при пізньому – через 10. Період сходи – утворення кошиків у гібрида PR64F50 становив 31-37 днів, у гібридів PR64A15, PR64A89, Форвард – 36-43 дні, а у гібрида Ясон – 40-55 днів, скорочуючись від першого до третього строку сівби та в залежності від способу сівби. Період утворення кошиків–цвітіння тривав 17-23 дні і не залежав від особливостей гібриду але залежав від ширини міжрядь. При першому строкові сівби, порівняно з другим та третім, вегетаційний період був на 5-6 днів довшим. Найбільш тривалим виявився період від цвітіння до повної стиглості. У гібрида PR64F50 він становив 49-54 дні, у гібридів PR64A15 та PR64A89, Форвард – 51-56 днів, у гібрида Ясон – 65-69 днів. Тривалість цього періоду при першому строкові сівби була на 2-3 дні коротшою порівняно з другим строком і на 4-5 днів – порівняно з третім. При зменшенні ширини міжрядь період цвітіння – повна стиглість скорочувався на 3-4 дні. Тривалість вегетаційного періоду у гібрида PR64F50 при ранньому строкові сівби і ширині міжрядь 35, 45 см складала 108 днів, у гібридів PR64A15 та PR64A89, Форвард – 117 днів, у гібрида Ясон – 141 день.

Література

1. Лихочвор В. В. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур / В. В. Лихочвор – Львів: НВФ “Українські технології”, 2002. – 800 с.

2. Никитчин Д. И. Сроки и способы сева гибридного подсолнечника / Д.И. Никитчин, А. Е. Минковский, Ю. С. Каменев // Технические культуры.- 1992.- №2. - С. 9-10.

3. Ткаліч І. Д. Вплив строків сівби та густоти стояння рослин на фотосинтетичну діяльність гібридів соняшнику / І. Д. Ткаліч, М. З. Дідик, О. О. Коваленко // Бюлетень інституту зернового господарства. – 2005. - № 26-27. – С. 51-55.

Карпенко Людмила

асистент

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

м. Київ

ВИЖИВАННЯ РОСЛИН ПШЕНИЦІ ЯРОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД ГЛИБИНИ ЗАГОРТАННЯ ТА КРУПНОСТІ НАСІННЯ

Глибина загорання насіння – один з основних показників якості сівби пшениці ярої. Вона значною мірою визначає будову майбутнього проростка і тип рослини. Глибина сівби обґрунтовується біологією рослин і залежить від багатьох чинників. Найважливішими з них є вологість ґрунту, його гранулометричний склад, кліматичні умови, біологічні особливості сорту, якість насіння. Від глибини загорання насіння залежить польова схожість, своєчасність і дружність сходів, місце залягання вузла кущіння, стійкість їх до вилягання, ріст, розвиток і продуктивність пшениці [1]. Глибоке загорання насіння сприяє дещо глибшому (на декілька міліметрів) залягання вузла кущіння, а чим глибше розташований вузол кущіння, тим менша ймовірність його вимерзання. Відомо, що у верхніх шарах ґрунту температура зимою підвищується приблизно на 3 °С на кожний сантиметр заглиблення. Проте надто глибоке загорання не сприяє перезимівлі, позаяк сходи з'являються ослабленими та із запізненням. Сіяти глибше 6-7 см недоцільно і з тієї причини, що збільшення глибини не супроводжується істотним поглибленням залягання вузла кущіння [2].

У досліджах Миронівського інституту пшениці при загоранні насіння на 3 см вузол кущіння залягав на глибині 1,5 см, а при загоранні на 7 см – на 2,9 см. Таким чином, незалежно від глибини загорання насіння вузол кущіння утворюється у приповерхневому (1-3 см) шарі ґрунту, тому за сприятливих умов зволоження глибина сівби не повинна перевищувати глибину залягання вузла кущіння, яка в більшості випадків становить 2,5-3,5 см [3]. Згідно з численними дослідженнями, проведеними у 60-70-ті роки, глибина сівби озимої пшениці у західному Лісостепу України рекомендувалась у межах 3-5 см. Для одержання дружніх сходів пшениці при глибині загорання насіння на 2 см сума температур повинна становити 150 °С. При заглибленні насіння на кожний сантиметр необхідна сума температури має зростати на 10°С. Пізні строки сівби вимагають мілкішого загорання, ніж ранні. Впровадження на початку 80-х років минулого століття у виробництво інтенсивної технології вирощування пшениці докорінно змінило погляди на оптимальну глибину сівби. Замість концепції глибокої сівби на 4-10 см та її обґрунтування, розроблено теоретичні і практичні основи мілкішого загорання насіння – не більш як на 2-3 см. Таку глибину сівби рекомендують застосовувати більшість дослідників [2-4].

Мета і завдання дослідження. Дослідження спрямовані на визначення впливу глибини загортання та крупності насіння пшениці ярої сортів Рання 93 та Миронівчанка на виживання рослин впродовж вегетації на чорноземах типових Правобережного Лісостепу України.

Матеріали і методи досліджень. Польові дослідження проводили впродовж 1997-1999 рр. та повторно – в 2013-2014 рр. у науковій лабораторії кафедри рослинництва в стаціонарній сівозміні ВП «Агрономічна дослідна станція» НУБіП України (с. Пшеничне, Васильківського району Київської області). Грунт дослідної ділянки – чорнозем типовий малогумусний з вмістом гумусу в орному шарі ґрунту 4,38–4,53 %, рН сольової витяжки 6,9–7,3, вміст азоту – 0,27–0,31 %, фосфору – 0,15–0,25 %, калію – 2,3–2,5 %. Для досягнення поставленої мети закладали модельний мілкодільнянковий дослід з точним поштучним висівом насіння вручну під шаблон. Розмір посівної ділянки – 2,1 м², облікової – 1,05 м². Повторність дослідів 6-ти разова. Міжряддя 15 см. Норма висіву насіння – 5 млн. сх. насінин/га. Глибину загортання насіння збільшували від 0,5 см до 10 см. Дослід з крупності включав варіанти висіву насіння з товщиною: 2,0-2,5, 2,5-3,0 та > 3,0 мм. Розміщення ділянок систематичне.

Результати проведених досліджень засвідчили, що глибина загортання насіння суттєво впливала на виживання рослин пшениці ярої впродовж вегетації. Із збільшенням глибини загортання насіння глибше 6 см виживання за вегетацію досліджуваних сортів пшениці ярої знижувалося і становило: у сорту Рання 93 – 83,1 % за глибини сівби 8 см і 81,9 % за глибини сівби 10 см; у сорту Миронівчанка – 83,5 % і 82,4 % відповідно.

Вживання рослин, одержаних при сівбі насіння різної крупності, якщо товщина зернівок була більшою 2,5 мм мало залежало від маси 1000 насінин. Рослини з дрібного насіння у всіх сортів пшениці ярої виживали гірше, ніж з крупного, на 3,2-4,6 %. Рослини, одержані від мілкового загортання насіння гірше конкурують за вологу, особливо в умовах посушливого вегетаційного періоду. Цим, на нашу думку, пояснюється нижчий відсоток виживання таких рослин, порівняно з рослинами, які одержані при сівбі на глибину 2-6 см. При глибокій сівбі проросткам необхідно витратити багато енергії, щоб подолати опір ґрунту і тому сходи отримуємо ослаблені. Частина з них не може сформувати вузол кущіння і гинуть на ранніх степах життя, частина продовжує відмирати пізніше. У зв'язку з цим при глибокому загортанні насіння не лише знижується польова схожість насіння, але і зменшується виживання рослин впродовж вегетації.

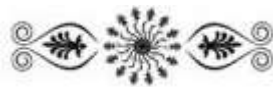
Література

1. Лихочвор В. Глибина для пшениці [Електронний ресурс] / В. Лихочвор // Агробізнес сьогодні. - № 11(210) червень 2011. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/events/466-2011-06-03-15-52-07.html>
2. Рекомендації по вирощуванню ярої пшениці в Лісостепу України /

[Мельник С.І., Ситник В.П., Лазар Т.І., Войтов І.М., Козацький Д.В. та ін.]. – Харків, 2006 – 23 с.

3. Русанов В. Стабілізуючі фактори у виробництві доброякісного продовольчого зерна ярої пшениці / В. Русанов // Агроном, 2009. - № 2, травень – С. 68-71.

4. Шевченко О. І. Особливості в агротехнології ярої пшениці / О. І. Шевченко // Інноваційні напрямки наукової діяльності молодих вчених в галузі рослинництва. Тези 3-ої Міжнародної наукової конференції 20-22 червня 2006 р. – Інститут рослинництва ім. В.Я.Юр'єва. – 2006. – С. 191-193.

Леньшин Олександр

к.с.-г.н., старший науковий співробітник

Голод Руслана

молодший науковий співробітник

Шубала Галина

молодший науковий співробітник

Тернопільська державна сільськогосподарська

дослідна станція ІКСГП НААН

м. Тернопіль

ПРОДУКТИВНА ВОЛОГА В ПОСІВАХ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД СПОСОБІВ ОСНОВНОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ

Пошук оптимального способу основного обробітку ґрунту триває вже не одне століття, але і сьогодні серед вчених немає єдиної думки щодо переваг їх застосування. В той же час переважна більшість вчених [1, 2] вважають, що доцільність застосування різних способів основного обробітку великою мірою залежить від ґрунтово-кліматичних умов, зокрема від зони зволоження.

Дослідження у цьому напрямку в посівах пшениці озимої були проведені нами у зоні достатнього зволоження Правобережного Лісостепу на чорноземі типовому середньосуглинковому у короткоротаційній зерно-просапній сівозміні. Попередник – горох на зерно. Дослід включав 3 варіанти основного обробітку ґрунту: оранка на глибину 20-22 см, рихлення ґрунту важким культиватором ГРН-1,6 на глибину 16-18 см, дискування важкими боронами на глибину 10-12 см. Чергування культур у сівозміні наступне: горох на зерно, пшениця озима, буряки цукрові, ячмінь ярий, кукурудза на зерно.

Результати досліджень показали, що у посівах пшениці озимої в зоні достатнього зволоження способи основного обробітку ґрунту меншою мірою

впливають на волозabezпеченість культури, ніж погодні умови. Аналіз запасів вологи у період сівби у варіантах рихлення ґрунту і дискування вказує на відсутність переваг у волозabezпеченні пшениці озимої в цей період, у метровому шарі ґрунту отримано практично однакові показники – 162,3 і 162,2 мм відповідно. У той же час за відбору вологи при збиранні різниця між цими варіантами вже була суттєва – 129,3 і 107,5 мм відповідно, що свідчить про незначно підвищений винос вологи з врожаєм культур за дискування ґрунту. Врожайність за даного способу основного обробітку ґрунту в середньому за три роки склала 5,81 т/га, при рихленні ґрунту – 5,51 т/га. Порівняння цих двох безполицевих обробіток показує незначну перевагу дискування важкою бороною на глибину 10-12 см. В свою чергу за використання оранки в якості основного обробітку ґрунту врожайність зерна пшениці озимої за 2012-2014 рр. була практично однаковою порівняно з безполицевими обробітками – 5,64 т/га, але під час сівби кількість вологи була найменшою – 149,0 мм (табл. 1).

Таблиця 1

Запаси продуктивної вологи в метровому шарі ґрунту під пшеницею озимою за різних способів основного обробітку ґрунту

Запаси вологи у шарі ґрунту 0-100 см, мм						Середнє за 2012-2014	
2012р.		2013р.		2014р.			
1	2	1	2	1	2	1	2
Варіант 1. Рихлення ґрунту важким культиватором ГРН-1,6 на 16-18 см							
139,4	76,8	176,4	187,7	171,0	123,5	162,3	129,3
Варіант 2. Різноглибинна оранка в сівозміні на глибину 20-22 см							
130,5	49,8	136,7	152,9	179,8	100,1	149,0	100,9
Варіант 3. Дискування важкою дисковою бороною на глибину 10-12 см							
134,2	53,3	152,5	158,8	200,0	110,5	162,2	107,5
Запаси вологи у шарі ґрунту 0-100 см, мм						Середнє за 2012-2014	
2012р.		2013р.		2014р.			
1	2	1	2	1	2	1	2
Варіант 1. Рихлення ґрунту важким культиватором ГРН-1,6 на 16-18 см							
139,4	76,8	176,4	187,7	171,0	123,5	162,3	129,3
Варіант 2. Різноглибинна оранка в сівозміні на глибину 20-22 см							
130,5	49,8	136,7	152,9	179,8	100,1	149,0	100,9
Варіант 3. Дискування важкою дисковою бороною на глибину 10-12 см							
134,2	53,3	152,5	158,8	200,0	110,5	162,2	107,5

Примітка. 1 – відбір вологи при сівбі, 2 – відбір вологи при збиранні.

Дана тенденція найбільш чітко спостерігалась у 2013 році, коли у варіанті з оранкою запаси вологи впали до 136,7 мм. В той же час за рихлення і дискування ґрунту рівень волозabezпечення був суттєво вищий – 176,4 і 152,5 мм відповідно. Це свідчить про перевагу безполицевих обробіток ґрунту в окремі роки, коли в осінній період сівби озимих культур випадає недостатня кількість опадів.

Отже, на основі отриманих експериментальних даних можна зробити

попередній висновок про відсутність у зоні достатнього зволоження переваги полицевого основного обробітку перед безполицевими за запасами вологи в ґрунті і врожайністю зерна.

Література

1. Барштейн Л.А. Основний обробіток ґрунту – важливий елемент технології вирощування цукрових буряків та інших сільськогосподарських культур/ Л.А.Барштейн., В.М.Якименко., І.С. Шкаредний // Система землеробства у буряківництві: ювілейний збірник, присвячений 75-річчю Інституту цукрових буряків. – К: Аграрна наука, 1997.– С. 57-73.
2. Сайко В.Ф. Системи обробітку ґрунту в Україні / В.Ф. Сайко, А.М. Малієнко. – К : ЕКМО, 2007. – 44 с.

Лозінська Тетяна

к.с.-г.н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква

ОЦІНКА ПРОДУКТИВНОСТІ СОРТІВ ПШЕНИЦІ ЯРОЇ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

У зв'язку із зростанням населення людство змушене нарощувати сільськогосподарське виробництво, основою якого є зернове господарство. Тому, останнім часом у всьому світі приділяється увага до вирощування зернових культур. Основною з яких є пшениця озима. Проте, враховуючи постійні зміни клімату та природні катаклізми важливим є вирощування пшениці ярої. З позиції адаптивного рослинництва є необхідність вивчення сортів в конкретних умовах вирощування.

У теперішній час основним завданням є створення екологічно пластичних сортів, які забезпечили б високу врожайність в сприятливих умовах вирощування і її стабільність в стресових умовах [1, 2].

Нажаль, не дивлячись на достатній строк сортовипробування сортів пшениці м'якої ярої, практично відсутні наукові дані про особливості формування їх продуктивності в даних агроекологічних умовах. Питання екологічної пластичності сортів пшениці ярої в умовах даного регіону вивчені недостатньо. Тому, метою роботи є всебічна оцінка параметрів продуктивності нового сортименту пшениці ярої в умовах ННДЦ Білоцерківського НАУ для можливості залучення їх в процес гібридизації для створення нового вихідного

матеріалу в селекції.

Матеріалом для проведення досліджень слугували сорти української та зарубіжної селекції різного генеалогічного походження. Занесені до Державного Реєстру сортів придатних до вирощування в зонах Лісостепу, Степу та Полісся України: Ажурная, Аранка, Героїня, Сперанца, Вітка, Легуан, Краса Полісся. За стандарт використовували сорт Елегія миронівська.

За роки досліджень (2011-2014 рр.) сорти пшениці ярої по-різному реалізували свій генетичний потенціал продуктивності. Головною ознакою продуктивності пшеничної рослини є маса зерна з колоса. У дослідженнях використовувалися показники головного колоса. Встановлено, що посушливі умови 2012 р. значною мірою вплинули на зав'язування зерен в колосі, зерно у верхній частині колоса було щуплим, що і негативно відбилося на масі зерна з колоса.

У середньому за роки досліджень у розрізі сортів маса зерна варіювала від 1,32 г (Аранка) до 1,8 (Вітка). У сорту стандарту даний показник був на рівні 2 г. Найменший розмах мінливості за ознакою «маса зерна з колоса» спостерігався у сортів Героїня і Вітка (0,8 і 0,7 г відповідно) за низьких показників дисперсії (0,19 і 0,25 відповідно). У Елегії миронівської розмах мінливості був на рівні 0,8 г. Коефіцієнт варіації у сортів пшениці ярої вказує на середню мінливість ознаки ($V = 10-20\%$).

Дослідженнями встановлено, що за масою зерна з головного колоса найбільш стабільними до умов довкілля є Вітка і Героїня, хоча й мають не високі показники ознаки (1,2 і 1,33 г відповідно). А сорт Легуан можна пропонувати для залучення у селекційний процес, як донора високої маси зерна з колоса (1,45 г), яка незалежно від погодних умов має високий показник.

Література

1. Волкова Л.В. Пластичность и стабильность сортов селекционных форм яровой пшеницы по категориям продуктивности и качества зерна / Л.В. Волкова, В.М. Бебякин, И.В. Лыскова // Доклады Российской академии сельскохозяйственных наук. – 2010. - №1. – С. 3-5.

2. Сапега В.А. оценка сортов яровой пшеницы по урожайности и параметрам адаптивности / А.А. Сапега, Г.Ш. Турсумбекова // Доклады Российской академии сельскохозяйственных наук. – 2013. - №4. – С. 3-6.

Лукьянов Владимир

к.с.-х.н., доцент

РГАУ – МСХА имени К.А. Тимирязева

г. Москва, Россия

ОСОБЕННОСТИ РОСТА ЖИРОВОЙ ТКАНИ ЧИСТОПОРОДНЫХ И ПОМЕСНЫХ БЫЧКОВ КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА

Повышение производства говядины и улучшение её качества – важная задача современного животноводства. Наиболее эффективным методом повышения производства говядины и повышения её качества является широкое внедрение промышленного скрещивания коров молочного и комбинированного направления продуктивности с быками специализированных мясных пород [1].

Известно, что качество мяса во многом обусловлено выходом мякотной части туши и степенью накопления жира и характером его распределения в тушах откармливаемых животных. Роль жировой ткани в организме животных многообразна. Установлено исключительно большое значение липидов в структуре и функции клеточных мембран, доказано участие липидов не только в энергетических, но и в пластических и регуляторных процессах в организме, они являются предшественниками ряда гормонов, витаминов, служат источником незаменимых жирных кислот [2, 3, 4].

Целью настоящей работы было изучить возрастные изменения роста жировой ткани и характер её распределения в тушах чистопородных и помесных бычков, полученных при скрещивании симментальских коров с быками герефордской и шаролежской пород.

Научно-хозяйственный опыт проведён в ГНУ Тульский НИИСХ Россельхозакадеми. Для проведения опытов были отобраны и сформированы 3 группы бычков по 17 голов в каждой: С (контрольная группа) – симментальские бычки, С×Г и С×Ш – помесные бычки, полученные от скрещивания симментальских коров с быками, соответственно, герефордской и шаролежской пород. Опыт проводили от рождения до 18-месячного возраста. Животные всех групп находились в одинаковых условиях кормления и содержания. При рождении было убито по 1 бычку из каждой группы, в возрасте 6, 12 и 15 месяцев – по 3 бычка, а в конце опытного периода – по 5 бычков. Для изучения возрастных изменений массы жировой ткани препарировали и взвешивали мускулы левых полутуш, тщательно отделяли и взвешивали отдельно межмышечный и покровный жир в этих же полутушах.

Отложение внутреннего жира у бычков всех групп с возрастом увеличивалось. Так, абсолютная масса этого показателя у 6-месячных бычков по сравнению с новорожденными телятами увеличилась в 10,9-17,0 раз, а у 12- и 18-месячных бычков – в 22,4-36,5 и 60,5-84,0 раза, соответственно. Бычки симментальской породы с рождения до 15-месячного возраста, занимали промежуточное положение по абсолютной массе внутреннего жира, однако в

конец опытного периода величина этого показателя у них превосходила, хотя и незначительно, таковую у герефордских помесей. У шаролежских помесей во все возрастные периоды масса внутреннего жира в абсолютном и относительном выражении была меньше, чем у сверстников двух других групп. Животные С и С×Г групп превосходили шаролежских помесей по величине массы внутреннего жира на 4,2 и 5,1 кг в возрасте 15 месяцев и на 4,5 и 4,1 кг в возрасте 18 месяцев.

Анализ данных суммарного накопления подкожного и межмышечного жира туш показал, что до годовалого возраста межгрупповые различия по величине указанного показателя незначительны. Однако герефордские помеси во все возрастные периоды отличались более интенсивным депонированием подкожного и межмышечного жира. В возрасте 12 месяцев они превосходили сверстников симментальской породы и шаролежских помесей по общей массе подкожного и межмышечного жира на 13,3% ($P \leq 0,05$) и 56,3% ($P \leq 0,01$); в 15 месяцев – на 18,0% ($P \leq 0,05$) и 44,6% ($P \leq 0,01$), в 18 месяцев – на 15,8% и 51,1% ($P \leq 0,01$). Шаролежские помеси отличались наименьшими значениями величины указанного компонента туш.

Характер возрастных изменений внутримышечного жира в тушах сравниваемых групп практически одинаковый, а межгрупповые различия незначительны (табл. 1).

Таблица 1

Содержание внутримышечного жира в тушах подопытных животных в разные возрастные периоды, г

Возраст, мес.	Группа		
	С	С×Г	С×Ш
при рождении	190 ± 7,0	200 ± 7,4	220 ± 7,5
6	1120 ± 29,0	1280 ± 31,4	1320 ± 35,1
12	2600 ± 44,2	2960 ± 53,0	2440 ± 42,0
15	4120 ± 88,0	4540 ± 92,5	4800 ± 97,0
18	5180 ± 110,4	6000 ± 114,2	6160 ± 116,5

Таким образом, у шаролежских помесей во все возрастные периоды масса внутреннего жира в абсолютном и относительном выражении была меньше, чем у сверстников двух других групп. Герефордские помеси во все возрастные периоды отличались более интенсивным депонированием подкожного и межмышечного жира.

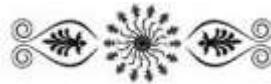
Литература

1. Алиев А.А. Липидный обмен и продуктивность жвачных животных. М.: Колос, 1980. – 382 с.
2. Гудыменко В.В. Особенности формирования морфологического состава туш и их естественно-анатомических частей у бычков разных генотипов //

Вестник Курской ГСХА, 2014. – Вып. № 7. – С. 62-66.

3. Павловский П.Е., Пальмин В.В. Биохимия мяса // М.: Пищевая промышленность. – 1975. – 344 с.

4. Яушев Р.Р., Титов М.Г. Мясная продуктивность бычков симментальской породы при скармливании кормов из различных бобовых культур // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 6; URL: www.science-education.ru/113-10711.

Мєдведєв Олег

к.геол.-мін.н., начальник ГГМ партії

Одеська гідрогеолого-меліоративна експедиція

м.Татарбунари

СПЕЦИФІЧНІСТЬ ПРИРОДНИХ УМОВ ЗАПЛАВНИХ ЗЕМЕЛЬ ДУНАЮ В РАЙОНІ РОЗТАШУВАННЯ РИСОВИХ СИСТЕМ ОДЕЩИНИ

Заплавні й дельтові території є продуктом багатовікової діяльності ріки. За тисячоріччя ріка в материнській породі розробила своєрідне «корито», у нижній частині якого як правило, розташований більш крупний русловий алювій (у вигляді піску й гальки), який має зв'язок з руслом ріки й ґрунтовим потоком надзаплавних терас, від чого він увесь час насичений водою. Це зумовлює близьке до 3-4 м розташування ґрунтових вод (ГВ) від поверхні землі. У міру просування до гирла механічний склад руслового алювію стає більш важким [2].

Зверху русловий алювій прикритий заплавним, який утворився в наслідок осідання зважених наносів при затопленні руслового алювію в період паводкових витрат у ріці. У період повіддя мутні води з основного русла й проток, що відгалужуються від нього, і ериків розливаються по всій заплавній території. При виході з русла швидкість води різко падає, спричиняючи у безпосередній близькості від русла відкладення більших наносів, а далі - більш дрібних. Тому в умовах заплав і дельт звичайно дотримується наступна закономірність: підвищені елементи рельєфу складені, як правило, ґрунтами й породами більш легкого механічного складу, а знижені - більше важкого, що зумовлює більшу строкатість як ґрунтового, так і геологічного складу. У тому випадку якщо заплава вузька, що властиво верхнім і середнім ділянкам ріки, на її території гідрогеологічний режим майже по всій ширині залежить від режиму рівнів води в річці й впливу ґрунтового потоку з надзаплавних терас. У міру наближення до гирла й збільшення ширини заплави вплив ґрунтового потоку

надзаплавних терас обмежується вузькою смугою прилягаючої до них заплави, а вплив русла залежить від механічного складу прилеглого до нього заплавного алювію [1]. Якщо механічний склад легкий, то вплив простежується на значну відстань, а при важкому - на невелику. От чому вплив русла в умовах дельти значно скорочується.

Основними факторами, що впливають на режим ГВ, у нижніх частинах великих заплав і в дельтах, є випаровування і надходження води ззовні у вигляді опадів, повеней або зрошення. Так як заплавні й дельтові території, які по кліматичних умовах можна використовувати під культуру затоплюваного рису, розташовані в жарких, посушливих районах нашої країни, то як правило цим землям властива засоленість ґрунтів, ґрунто-підґрунтя і ГВ. Процеси засолення відбуваються тим інтенсивніше, чим жаркіше й сухіше клімат і чим менше підвернена територія затопленню паводковими водами. Окрім цього значний вплив на процеси засолення накладають не дотримання поливних режимів даних територій (особливо промивних). Тривала відсутність затоплення заплавних і дельтових земель річковими водами, які звичайно містять у значній кількості кальцій, сприяє не тільки концентрації солей на поверхні ґрунту, але й утворенню солонцевого процесу, що різко погіршує водно-фізичні властивості ґрунту.

Заплавним і дельтовим територіям Дунаю також властиві охарактеризовані вище властивості, але на ряді із загальними закономірностями, вони мають свої особливості. Ці особливості полягають у тім, що розвиток дельти відбувався в умовах більших коливань рівня Чорного моря, що супроводжувалися опусканням і підняттям суші й морського дна. При зниженні рівня моря ріка урізалася в товщу корінних порід, ріст дельти припинявся, а потік, прокладаючи русло на знову утворену сушу, виходив до моря, що відступило. При підвищенні рівня моря ріка, навпаки, як би відступала й формування дельти тривало або на старому місці або будувалася нова молода дельта. Все це пояснює незвичайну для алювіальних річкових відкладень строкатість геологічного складу дельти, що включає відкладення морського характеру, які розташовані недалеко від поверхні.

Згідно меліоративно-гідрогеологічної характеристики української сторони дельти Дунаю її можна розбити на дві ділянки:

а) території з ускладненим відтоком ГВ, розташовані між м. Ізмаїл і м. Кілія;

б) території практично позбавлені відтоку ГВ, розташовані між Кілією і морем, які характеризуються наявністю погано водопроникного мулу і супіщано-глинистих порід потужністю до 10 м, що підстилаються оглеєними суглинками й глинами. Вони відрізняються безстічністю денної поверхні й практично позбавлені водообміну [3, 4].

З урахуванням природних умов в українській дельті Дунаю в межах двох адміністративних районів було побудовано п'ять рисових систем і одне

дослідне господарство на загальній площі 13678га [5]. Всі вони працюють, поступово нарощуючи виробництво рису, з урахуванням вище зазначених природних умов, контролю і співпраці зі сторони Одеської ГГМ експедиції і з урахуванням інтеграційного підходу до виробництва.

Література

1. Медведєв О.Ю. Стан зрошуваних систем дельти Дунаю / Вісник НУВГТП, вип.4(36), ч.1- Рівне,2006. – С.79-88.
2. Мелиоративно-гидрогеологические условия западного Причерноморья СССР/ Р.Баер, И.Зеленин, Б.Лютаев, В.Подражанский - Кишинев:Штиинца, [1979]. – 183с.
3. Отчет о научно-исследовательской работе по заданию 03.Т Іа 2 «Разработка технологии возделывания риса в пойме Дуная без применения гербицидов» /Под ред. Рымарь В.Т. – Краснодар, 1982.–37с.
4. Рекомендации по технической эксплуатации рисовых оросительных систем. / Задорожный Е.В.- Одесса: Укрюжгипроводхоз, 1974. – 26с.
5. Рис в Україні. /за ред. В.Сташука,А.Рокочинського, Л.Грановської.- Київ-Рівне-Херсон: ФОП Грінь Д.С.,2014.- С.575-590.- ISBN 978-617-7243-12-9.

Подобівський Володимир

к.геогр.н., викладач

Тернопільський обласний комунальний
інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Тернопіль

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ ГОЛОГОРО- КРЕМЕНЕЦЬКОГО КРЯЖУ

Важливим компонентом ландшафтних систем і стабілізатором навколишнього природного середовища є водно-болотні угіддя. Призначення їх сьогодні найрізноманітніше: від водозабезпечення населення і промисловості до регулювання річкового стоку, зниження небезпеки повеней, нівелювання негативних наслідків посух тощо. Разом з цим, при створенні штучних водойм відбувається затоплення значних площ заплавл і низьких терас, цвітіння води і погіршення її гідрохімічних властивостей, заміна видового складу фауни і флори, абразія берегів, що є причиною руйнування цінних прибережних земель. Ці трансформації провокують зміну основних показників функціонування річок, погіршують їхній геоecологічний стан [10, с. 75-76]. Завдяки цьому

водно-антропогенні системи перебувають у стані постійного перетворення і пристосування до змінених людиною умов середовища, результати чого часто приводять до непередбачуваних, а іноді протилежних очікуваним наслідків. Тому вивчення змін водно-болотних систем протягом останніх століть залишається важливим завданням конструктивної географії. Особливо значущим подібний моніторинг залишається для вододілів, яким є Головний європейський вододіл – територія Гологоро-Кременецького кряжу (ГКК).

Найбільші площі водно-болотних угідь ГКК припадають на часовий зріз, датований 1855 р. На цей час близько 4,5 тис га (0,8 % досліджуваної території) знаходилося під ставами, водосховищами (озер в межах кряжу практично немає) і ще понад 4 % – під болотами. Остання категорія земель ніколи не займала в межах ГКК великих площ у зв'язку з горбогірним характером рельєфу: лише 17,3 % від усіх болотних угідь досліджуваної території (табл. 1).

Найбільш потужна система водосховищ у сер. ХІХ ст. розташовувалася безпосередньо в межах річкової системи Серету, де площа водного дзеркала становила близько 1100 га. Ще 0,94 та 0,6 тис. га водних угідь припадало відповідно на річкові системи Західного Бугу та Вілії. Площа водних об'єктів Ікви становила на той час 450 га. Найменшими площами водойм володіли гологірські річки (Золота Липа – 180 га, Гнила Липа – 30 га), що разом із незначним перетворенням їх меліоративними каналами свідчить про високий рівень їх збереження у природному стані.

Високий рівень заболоченості у середині ХІХ ст. був характерний басейнам приток Західного Бугу (власне Західний Буг, Золочівка) і Серету (В'ятина, Серет Лівий), басейнам річкових систем Ікви та Вілії. Практично повністю були відсутні перезволожені ділянки у басейнових системах Гологір.

Таблиця 1

Зміни площ болотних угідь дослідної території у сер. ХІХ – ХХ ст.

Часові зрізи, рік	Площа заболочених земель досліджуваної території		В тому числі в межах ГКК	
	га	%	га	%
1855	23447	4,14	4050	17,3
1925	23271	4,11	3000	12,9
1980	1600	0,28	156	9,75

Польська система землекористування, зафіксована на картах Військового Інституту Географічного (20-30-ті рр. ХХ ст.), принесла зміни у ведення сільського господарства краю. Це проявилось у зменшенні кількості і площ земель під штучними водоймами з регуляторною функцією, скороченні болотних угідь. Ці зміни були спричинені нестачею сільськогосподарських угідь, тому частину ставів та водосховищ було спущено або й зовсім ліквідовано, у результаті чого виникають нові заболочені території [2]. Якщо вздовж течії р. Ікви на просторі від с. Борщівка до с. Новий Кокорів у 1855 р. існувало 4 стави сумарною площею водного дзеркала понад 230 га, то у 1925 р.

два з них було ліквідовано зовсім, а 2 великих спущено (площа зменшилася до 20 га). До 1925 р. практично повністю ліквідовано систему водосховищ у межах приток Серету. Частина цих земель вже на поч. ХХ ст. використовувалася під пасовища. Таким чином, за 1855-1925 рр. площу водних об'єктів було скорочено до 1700 га, тобто більш ніж у двоє. Натомість площа боліт усієї досліджуваної території за той же час практично не змінилася, проте спостерігаються зміни у територіальному їх поширенні (табл. 1).

Впродовж II часового періоду площа водно-болотних угідь ГКК зазнає подальших трансформацій: збільшується частка водних об'єктів (до 0,48 %) з різким скороченням перезволожених ділянок (лише 0,28 %). Було відновлено комплекс водосховищ в межах русла Серету площею близько 1 тис. га та організовано каскад водосховищ в середній і нижній течії Ікви (майже 600 га). Здійснювані впродовж радянського часу повсюдні осушувальні меліорації, спричинені нестачею, здебільшого, ріллі зачепили й ГКК. За 1925-1980 рр. найбільшого скорочення площ болотних угідь зазнали річкові системи Ікви, Гологірки, Вілії [3]. Так, у межах річкової системи Ікви протягом 1925-1980 рр. було осушено понад 5600 га перезволожених земель і трансформовано їх у сільськогосподарські угіддя. У менших масштабах відбувалися процеси замулення та заболочення русел р. Гнилої Липи, Золочівки, Серету. В одному лише Кременецькому районі у I пол. 60-х рр. ХХ ст. за рахунок осушення боліт (4027 га) створено значні площі сільськогосподарських угідь (орних – 1300, сінокосів – 1472, пасовищ – 1255 га) [2].

Трансформовані у II пол. ХХ ст. в поля та пасовища болота нині малоприсадибні для рільництва через надмірну сухість і низьку родючість. Торфовища продовжують деградувати, інтенсивно заростають синантропними видами рослин, більшість з них не викошується. Тому необхідне цілеспрямоване налагодження спеціального менеджменту, ощадливого землекористування, забезпечення охорони і ренатуралізації природних комплексів цих територій. Зменшення площі угідь, зайнятих болотами, протягом сер. ХІХ – кін. ХХ ст. можна трактувати як зниження потенціалу стійкості ландшафтних систем ГКК та прилеглої території.

Література

1. Ковальчук І. П. Річково-басейнова система Горині: структура, функціонування, оптимізація : монографія / І. П. Ковальчук, Т. С. Павловська. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2008. – 244 с.
2. Брадїс Є.М. Торфово-болотний фонд УРСР, його районування та використання / Є. М. Брадїс, А. І. Кузьмичов, Т. Л. Андрїєнко, Є. Б. Батячов. – К. : Наук. думка, 1973. – 262 с.
3. Горбань І. М. Стан і моніторинг торфових боліт на Львівщині / І. М. Горбань // Шляхи покращання збереження торфових та інших боліт України. – К. : Техпринт, 1999. – С. 48-55.

Салій Олена
молодший науковий співробітник
ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова»
м. Одеса

ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ ВІНОГРАДАРСТВА ЗА РАХУНОК ВИВЕДЕННЯ НОВИХ ТЕХНІЧНИХ СОРТІВ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЇХ У ВИРОБНИЦТВО

Виноградарство України переживає не найкращі часи, будучи однією з найбільш економічно ефективних галузей сільського господарства на даному етапі, знаходиться у стані близькому до занепаду, і потребує розвитку та реконструкції.

Площі виноградних насаджень за останні 40 років скоротилися у 3,5 рази. Загальна площа виноградників в Україні на 2013 рік становила 77,9 тис. га [1]. Значна частина з них – це технічні сорти (близько 90%), які є сировиною для виробництва виноматеріалів, коньячних спиртів, соків тощо. За даними 2014 року, без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя загальна площа виноградних насаджень за збором валової продукції складала 44,0 тис. га (плодоносні насадження) [2].

Більшість виноградників низькопродуктивні через високу зрідженість (при допустимій – в 5 %, велика частка знаходиться на критичному рівні, що складає біля 30%) [3]. Це спричинено великою кількістю взаємопов'язаних між собою факторів, у першу чергу сортовим складом не раціонально підібраним до природно-кліматичних умов вирощування (на страх і ризик сільськогосподарських підприємств закладання відбувається без наукового обґрунтування, сортами, інколи, навіть не районованими в Україні).

Скорочення площ та низка урожайність призвело до імпортозалежності галузі виноробства. Останні роки значну частину виноматеріалів та коньячних спиртів виробники імпортують, а Україна при цьому розвиває економіку галузі Молдови, Грузії, Італії, Франції, Чилі та інших країн.

Можна зробити висновок, що виноградарство та виноробство України за роки незалежності характеризуються: скороченням площ, зниженням урожайності, перевагою імпорту над експортом, падінням рівня якості продукції, збільшенням об'ємів фальсифікації [4].

Розвиток галузі можливий лише за умов високого рівня інтенсифікації виробництва. Одним із шляхів подолання кризової ситуації у виноградарстві, забезпечення внутрішніх потреб населення України та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку є реконструкція насаджень сортами нового покоління.

ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» майже 100 років ведеться робота над удосконаленням та уривноманитненням сортименту виноградних насаджень

України. Починаючи з 20-х років минулого століття, і до сьогодні, шляхом генеративної селекції створено понад 120 сортів та форм.

Селекційну багаторічну роботу над створенням технічних сортів можна підрозділити на декілька етапів:

- створення внутрішньовидових сортів за рахунок світової інтродукції (Одеський чорний, Сухолиманський білий та ін.);

- селекція міжвидових сортів з використанням складних гібридів Зейбеля та Сейв Вілара (Мускат одеський, Овідіопольський, Рубін таїровський, Голубок, Іллічівський ранній та ін.);

- створення сортів з використанням гібридів другого покоління та *V. vinifera*, що значно підвищило якість продукції (Загрей, Ароматний);

- складні синтетичні схрещування з метою підвищення властивостей *V. vinifera* та одержання тримірної моделі сорту: якість – стійкість – стабільність (форми Ярило, Одеський жемчуг, Агат таїровський, Чарівній, Селена)

Останні покоління за результатами багаторічних досліджень мають ряд переваг перед контрольними сортами:

- ранній строк дозрівання;
- пристосованість до ґрунтово-кліматичних умов даного регіону (форми не залежно від року стабільні за показниками урожайності);
- високу стійкість до шкідників та хвороб відбувається скорочення витрат на засоби захисту рослин (кількості обробок від 8-10 при класичній технології скорочується до 2-4 профілактичних);
- за характеристикою одержані виноматеріали не мають аналогів[5].

Загрей, Ароматний та Іскорка, що в останні роки ввійшли до Реєстру сортів України і нові форми передані на патентування, можна рекомендувати для розвитку екологічного виноградарства, якому в наш час приділяється значна увага в усьому світі. Ексклюзивність продукції одержаної з сортів нового покоління збагатить сортимент та розширить можливості винного туризму, а висока пластичність забезпечить довговічність та стабільну урожайність насаджень.

Література

1. Білоус І.В. Стратегія розвитку виноградарства і виноробства України та передумови виходу їх продукції на світовий ринок: препринт / І.В. Білоус. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», 2014. – 23 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Авидзба А. М. Состояние мирового виноградарства и перспективы направления развития науки и техники этой отрасли / А. М. Авидзба, Н.М. Павленко // Труды научного центра виноградарства и виноделия ИВиВ «Магарач». Ялта, 2001. – Т.3. – С. 5-6.
4. Луканин А. С. Проблемы украинского виноделия. [Електронний ресурс]

/ А. С. Луканин. – Режимдоступа:<http://www.quercus.com.ua/publikacii/2.pdf>

5. Герус Л. В. Практичні результати селекційної програми «Стійкість плюс якість» / Л. В. Герус, І. А. Ковальова, О.В. Салій та ін. // Виноградарство і виноробство: міжв. тем. наук. зб. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», 2014. – Вип. 51. – С. 61-66.

Сеник Іван

к.с.-г.н., с.н.с.

Болтик Наталя

молодший науковий співробітник

Тернопільська державна сільськогосподарська

дослідна станція ІКСГП НААН

м. Тернопіль

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ УРОЖАЮ БАГАТОРІЧНИХ ТРАВ НА ОСНОВІ БІОМЕТРИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПОСІВІВ

Однією із передумов успішного розвитку галузі лучного кормовиробництва є правильна заготівля кормів, яка передбачає проведення всіх технологічних операцій в стислі строки. Планування цього процесу базується на основі даних про можливу урожайність та валовий збір кормових культур.

Таблиця 1

Біометричні показники посівів та урожайність зеленої маси багаторічних трав в першому укосі

Варіанти дослідів*	Роки					
	2012			2013		
	Без бактеризації					
Густота рослин, шт/м ²	Висота рослин, см	Урожайність, т/га	Густота рослин, шт/м ²	Висота рослин, см	Урожайність, т/га	
1	1002	80,8	16,1	566	78,7	13,7
2	1198	82,3	20,1	1004	80	15,8
3	1246	90,7	25,0	1034	88,3	17,5
4	1102	81,3	17,8	890	79,8	15,1
5	1352	83,4	22,7	1138	82,5	19,3
6	1412	92,1	27,3	1164	89,9	21,4

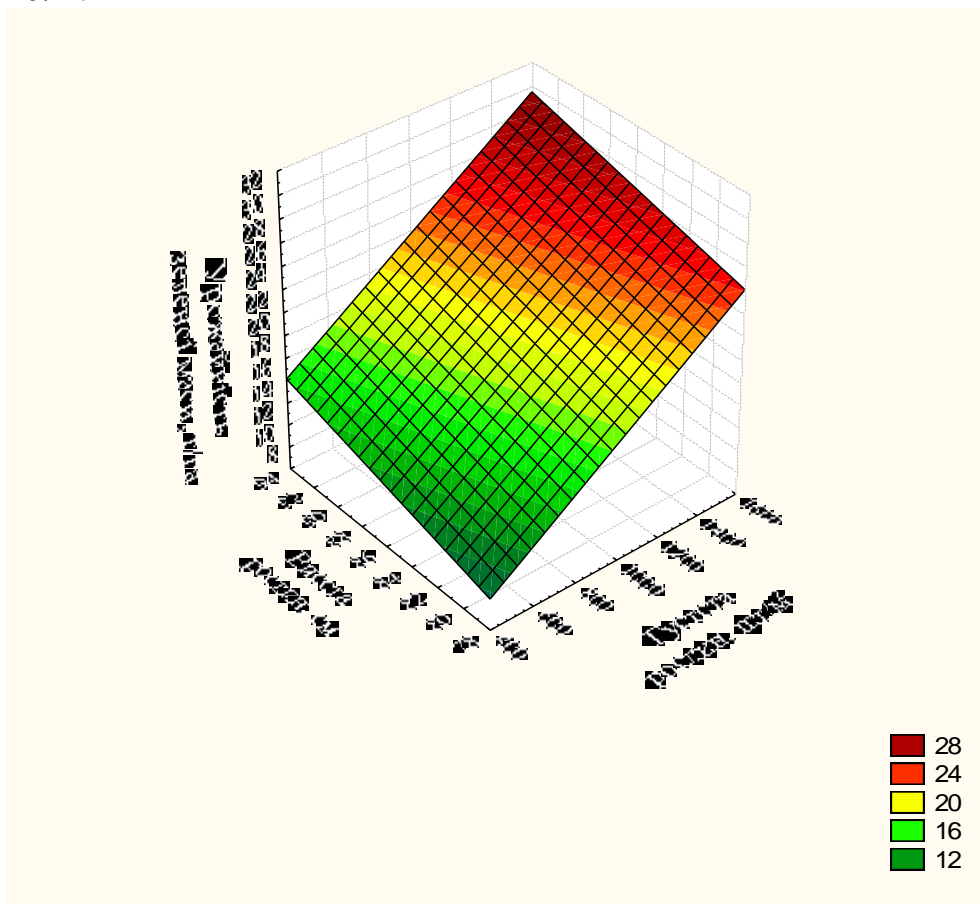
Продовження табл. 1

	З бактеризацією					
1	1078	81,3	17,9	682	80,4	15,8
2	1276	83,1	22,4	1108	81,8	18,3
3	1398	91,7	27,8	1122	89,8	19,9
4	1154	82,5	19,5	1004	81,2	17,8
5	1416	84,2	25,5	1258	83,3	22,1
6	1516	93,1	29,5	1298	90,7	23,8

*Примітка. 1. Контроль, 2. P60 K60, 3. N60P60K60, 4. Лігногумат, 5. P60K60 + Лігногумат, 6. N60P60K60 + Лігногумат

Зважаючи на те, що урожайність кормових культур в цілому, так і багаторічних трав зокрема, визначається такими показниками як густина рослин та їх висота, нами було проаналізовано залежність цієї величини від зазначених складових. Експериментальні дані, (табл. 1), які було отримано на основі польових досліджень, оброблялися методами математичної статистики за допомогою програми Statistica 6.0 [1, 2].

На основі наведених даних нами побудовано графічну модель, яка відображає залежність величини урожаю багаторічних трав від їх густоти та висоти, рис. 1.

Рис. 1. Модель залежності величини урожаю багаторічних трав від їх густоти та висоти у першому укосі

Графічна модель описується математичним рівнянням виду:

$$Y = -22,6608 + 0,0128 * X_1 + 0,3373 * X_2,$$

де Y - урожайність зеленої маси багаторічних трав, т/га;

X₁ – густина рослин, шт/м²;

X₂ – висота рослин, см.

Встановлено сильний прямий кореляційний зв'язок між залежною (урожайність) та незалежними (густина та висота рослин) змінними математичної моделі – коефіцієнт кореляції $r > 0,7$. Всі коефіцієнти рівняння достовірні на 5% рівні значимості, оскільки ймовірність нульової гіпотези менше 0,05.

Співставлення фактичних та розрахункових даних свідчить про високу точність проведених обчислень на основі рівняння регресії, (табл. 2), оскільки варіація даних незначна ($V < 10\%$)

Таблиця 2

Фактичні і розрахункові дані урожайності багаторічних трав

Варіанти дослідів*	Роки					
	2012			2013		
	Урожайність фактична, т/га	Урожайність розрахункова, т/га	Середній коефіцієнт варіації, V, %	Урожайність фактична, т/га	Урожайність розрахункова, т/га	Коефіцієнт варіації, V, %
Без бактеризації						
1	16,1	17,4	2,7	17,9	18,6	3,1
2	20,1	20,4		22,4	21,7	
3	25,0	23,9		27,8	26,2	
4	17,8	18,9		19,5	19,9	
5	22,7	22,8		25,5	23,9	
6	27,3	26,5		29,5	28,1	
З бактеризацією						
1	13,7	11,1	6,5	15,8	13,2	4,5
2	15,8	17,2		18,3	19,1	
3	17,5	20,4		19,9	22,0	
4	15,1	15,6		17,8	17,6	
5	19,3	19,7		22,1	21,5	
6	21,4	22,6		23,8	24,5	

Таким чином, розробка та застосування математичних моделей для прогнозування урожайності багаторічних трав свідчить про їх високу точність, що дозволяє використовувати їх у наукових дослідженнях та виробництві для визначення можливого рівня величини урожаю.

Література

1. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований). – 5-е изд. доп. и перераб. – М.: Агропромиздат, 1985. – 351 с. ил
2. Ермантраут Е.Р. Статистичний аналіз агрономічних даних в пакеті Statistica 6.0. / Е.Р. Ермантраут, О.І. Присяжнюк, І.Л. Шевченко. – Методичні вказівки. – К.: ПоліграфКонсалтинг, 2007. – 55 с.

Слюсар Сергій

к.с.-г.н.

ННЦ «Інститут землеробства НААН»
смт Чабани, Київська обл.

УРОЖАЙНІСТЬ ТА БІОХІМІЧНИЙ СКЛАД ЗЕРНА СОРГО ЗАЛЕЖНО ВІД ВИДУ ТА УДОБРЕННЯ

Для забезпечення високої продуктивності тваринництва в системі годівлі обов'язково повинні бути високоенергетичні концентровані корми. Для таких цілей традиційними на території північної частини Лісостепу є кукурудза, ячмінь, вика, горох, тощо. Проте зміна кліматичних умов та загострення посушливих явищ сприяли можливості вирощування в даних умовах південних культур, зокрема сорго [1, 2]. Їх універсальність дозволяє використовувати для забезпечення в тому числі і на зернофураж.

Умови проведення досліджень. Дослідження проводилися у ДП ДГ «Чабани» ННЦ «Інститут землеробства НААН» Києво-Святошинського району Київської області в північній частині Лісостепу. Ґрунт дослідної ділянки темно-сірий опідзолений. Він характеризується вмістом гумусу в шарі ґрунту 0-20 см – 2,4 %, рН 5,2, гідролітичною кислотністю – 4,2 мг.екв./100 г ґрунту; вмістом гідролізованого азоту – 13,1; рухомого фосфору – 17,1 та обмінного калію – 12,9 мг/100 г ґрунту.

Результати досліджень. Трирічне випробування різних видів сорго з метою отримання зерна показало, що в умовах північної частини Лісостепу не всі культури проходять характерні їм етапи органогенезу. Багаторічні види колумбова трава та сорго алепське за цих умов не перезимовують, а тому їх використання можливе лише як однорічних культур. Сориз низький надто повільно проходив етапи формування, в результаті чого було отримано недозріле зерно молочної або молочно-воскової стиглості. Інші досліджувані види були еластичнішими до температурного режиму в роки проведення

досліджень (табл. 1).

Таблиця 1

**Урожайність та біохімічний склад зерна сорго залежно від виду та
удобрення, (середнє за 2011-2013 рр.)**

Вид	Удобрення	Урожайність зерна, т/га	Біохімічний склад зерна, %						
			Протеїн		Жир	Клітковина	Зола	БЕР	
			всього	в т.ч. білок				всього	в т.ч. крохмаль
Колумбова трава	Без добрив	1,65	12,0	10,9	5,3	5,3	4,0	73,4	61,5
	N60	2,26	12,1	11,0	5,6	5,3	4,1	72,7	61,8
Сорго алепське	Без добрив	1,57	12,1	11,0	5,5	5,2	4,2	73,0	62,3
	N60	2,41	12,2	11,1	5,4	5,3	4,3	72,7	63,9
Сорго звичайне	Без добрив	3,63	12,1	10,9	4,5	5,3	3,8	74,3	59,9
	N60	5,59	12,3	11,1	4,6	5,4	4,2	73,6	63,2
Сорго силосне	Без добрив	4,07	13,1	11,9	4,7	5,1	3,9	73,2	61,5
	N60	6,08	13,3	12,1	4,7	4,9	4,1	73,0	61,8
Сорго зернове	Без добрив	3,15	12,7	11,4	4,4	4,9	4,0	74,0	60,8
	N60	5,09	12,9	11,3	4,6	5,0	4,1	73,4	60,9
Сорго цукрове	Без добрив	3,70	12,4	11,1	4,7	5,3	4,2	73,5	61,3
	N60	6,35	13,2	12,2	4,6	5,3	4,2	72,7	60,3
Сорго двоколірне	Без добрив	2,33	13,3	12,2	4,6	5,3	3,8	73,0	58,8
	N60	3,45	13,4	12,4	4,8	5,4	4,2	72,3	60,8
Сориз низький	Без добрив	2,37	13,4	12,0	4,5	5,2	3,9	72,9	58,2
	N60	3,38	13,4	12,1	4,6	5,3	4,1	72,6	58,6
Сорго суданське	Без добрив	3,56	13,1	11,4	4,5	5,4	4,2	72,9	58,9
	N60	6,26	13,1	11,6	4,5	5,4	4,2	72,8	58,1
Сорго віничне	Без добрив	3,75	12,0	10,6	4,9	5,3	4,2	73,6	58,6
	N60	6,12	12,2	10,9	5,0	5,5	4,1	73,3	59,6
НІР 0,5, т/га		0,13							

Як видно з таблиці 1 застосування добрив позитивно вплинуло на ріст і розвиток рослин сорго – зростала висота, щільність, облистяність рослин, що в кінцевому рахунку сприяло зростанню урожайності зерна в 1,4-1,8 раза. Найкраще реагували на внесення азотних добрив сорго суданське та сорго цукрове. Відмічалася також тенденція до зростання вмісту протеїну під впливом добрив.

Найвищу врожайність насіння по фону із внесенням під передпосівну культивуацію N60 у середньому за 2011-2013 роки забезпечили сорго цукрове 6,35 т/га, сорго суданське (6,27 т/га), сорго віничне (6,12 т/га), сорго силосне (6,08 т/га), сорго звичайне (5,59 т/га), сорго зернове (5,09 т/га). Найменш урожайними були колумбова трава, яка забезпечила урожайність зерна 2,26

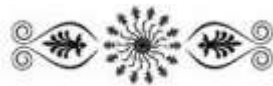
т/га, а також сорго алепське (2,41 т/га), сорго двоколірне (3,45 т/га), сориз низький (3,38 т/га).

Види сорго дещо відрізнялися і за біохімічним складом. Найвищу концентрацію протеїну було відмічено в сорго силосному, зерновому, цукровому, двоколірному, суданському та соризу низькому. Вони характеризувалися вмістом протеїну у зерні 12,9-13,4 %. Слід відмітити високий вміст у зерні всіх видів сорго БЕР та крохмалю.

Отже, за умов північної частини Правобережного Лісостепу можливо вирощувати види роду сорго на зернові цілі. Високу продуктивність забезпечують сорго цукрове 6,35 т/га, сорго суданське (6,27 т/га), сорго віничне (6,12 т/га), сорго силосне (6,08 т/га), сорго звичайне (5,59 т/га), сорго зернове (5,09 т/га) за вмісту протеїну у зерні 12,9-13,4 %.

Література

1. Синська, Е.Н. Историческая география культурной флоры. / Е.Н. Синская. – Ленінград: Колос, 1969. – 480 с.
2. Слюсар, С.М. Ефективність вирощування суданської трави в Північному Лісостепу / С.М. Слюсар // Збірник наукових праць ІЗ УААН. – 2005. – Впуск 4. – С. 87-91.

Теслюк Наталія

к.с-г.н., старший науковий співробітник

Зеленянська Наталя

к.с-г.н., завідувач відділу

ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є.Таїрова»

м. Одеса

УДОСКОНАЛЕНА ТЕХНОЛОГІЯ КЛОНАЛЬНОГО МІКРОРОЗМНОЖЕННЯ ВИНОГРАДУ IN VITRO

Висока стабільна продуктивність виноградників залежить від якості садивного матеріалу. Програма розвитку виноградарсько-виноробного комплексу України передбачає реконструкцію існуючих і закладку нових виноградників високої європейської якості. Сьогодні для створення вихідного садивного матеріалу нових, високопродуктивних, стійких до хвороб, несприятливих факторів середовища сортів і клонів винограду та його прискореного розмноження в сільськогосподарській науці широко застосовуються методи біотехнології, культури тканин та органів in vitro,

зокрема метод клонального мікророзмноження винограду. Клональне мікророзмноження винограду використовується в схемах отримання сертифікованого садивного матеріалу винограду на 2-х напрямках: для прискореного розмноження нових генотипів та для оздоровлення від вірусної інфекції цінних сортів або клонів. Основою методу клонального мікророзмноження *in vitro* є індукція органогенезу з ініціальної бруньки рослини на штучних поживних середовищах в умовах культуральних приміщень. Застосування цього методу для прискорення процесу розмноження винограду дозволяє повніше реалізувати потенціал рослинного організму до розмноження і служить найефективнішим способом збереження і відтворення рослин бажаних генотипів, уникаючи вірусних та бактеріальних інфекцій.

Не дивлячись на те, що технологія розмноження рослин *in vitro* розроблена, окремі етапи для розмноження винограду потребують подальшого удосконалення і доробки, особливо коли мова йде про цінні форми, клони, сорти винограду з низькою регенераційною здатністю.

В ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» розроблена, науково обґрунтована та успішно апробована удосконалена технологія клонального мікророзмноження винограду *in vitro*, яка базується на послідовній зміні поживних середовищ та субстратів в поєднанні із розробленими оптимальними умовами культивування та подальшої адаптації до умов *in vivo* [1]. Дана технологія включає наступні етапи:

1. Відбір та стерилізація первинних експлантів;
2. Введення експлантів у культуру *in vitro*;
3. Проліферація бруньок та індукція розвитку пагонів;
4. Вкорінення та розмноження мікроклонів винограду на поживних середовищах та субстратах;
5. Адаптація рослин із умов *in vitro* до умов *in vivo* та дорощування саджанців до стандарту.

Нами розроблена схема стерилізації ініціальних експлантів винограду, модифіковані поживні середовища, вперше запропоновано використання кукурудзяного крохмалю для первинних етапів клонального мікророзмноження [2]. Застосування цих нових біотехнологічних прийомів дозволяє збільшити приживлюваність ініціальних експлантів на етапах введення в культуру *in vitro* до 88-93%, та прискорити початок проліферації пазухових бруньок в середньому на 2-3 дні. Модифіковані поживні середовища сприяють активізації процесів морфогенезу винограду *in vitro* та скороченню строків формування мікроклонів.

На сьогоднішній день технологія істотно модифікована за рахунок розробки низки нових прийомів для етапу адаптації до умов *in vivo* та дорощування саджанців до стандарту на основі кокосової стружки, що збільшує приживлюваність мікроклонів до 97% та таким чином значно підвищує ефективність запропонованої технології в цілому. Удосконалений спосіб адаптації дозволяє у короткі строки підготувати рослини для висаджування в теплицю та забезпечує високу приживлюваність навіть у літній час. На дані

розробки одержано: патент № 85875, 2013 р., патент № 85881, 2013р.

Практична значимість представленої роботи полягає в істотному підвищенні якості садивного матеріалу винограду за рахунок генетичного поліпшення та санітарної чистоти. Використання удосконалених прийомів та методів клонального мікророзмноження *in vitro* сприяє підвищенню економічної ефективності виробництва високоякісного садивного матеріалу винограду, заощаджує виробничі витрати та забезпечує високий рівень рентабельності.

Література

1. Зеленьанская Н.Н. Технология размножения винограда с использованием методов культуры тканей *in vitro* / Н.Н. Зеленьанская, Л.В. Джабурия, Н.И. Теслюк // Виноград. – 2009. – № 3. – С. 50–53.

2. Патент 47417 Україна МПК А 01G 31/00, 17/00. Поживне середовище для вирощування мікроклонів винограду / Стицько С.А., Мілкус Б.Н., Теслюк Н.І.; заявник та патентовласник Інститут виноградарства та виноробства ім. В.Є.Таїрова. – № 97062877; заявл. 18.06.97; опубл. 15.07.02, Бюл. № 7.

Холод Юрій

аспірант

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

м. Київ

ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРНОГО РЕЖИМУ НА СХОЖІСТЬ РОДОДЕНДРОНІВ

Рослини рододендрона за хімічним складом дуже багаті на біологічно активні речовини, завдяки цьому їх практичне використання досить різноманітне. Вони знайшли застосування крім декоративного садівництва у меблевій, шкіряній, парфюмерній промисловості. Окремі види широко використовуються в медицині завдяки значному вмісту в них сильнодіючих глюкозидів. Крім того рододендрони володіють й іншими господарськими властивостями. Окремі з них види є гарними медоносами, в гірських умовах та на крутих схилах вони служать як ґрунтозахисні насадження. Деревина рододендрона понтійського та інших деревоподібних видів використовується для виготовлення меблів, столярних і токарних виробів. Крім того рододендрон

володіє газостійкістю, виділяючи ефірні масла та фітонциди, очищає повітря від хвороботворних мікроорганізмів та сприяє оздоровленню навколишнього природного середовища.

Впровадження перспективних видів і сортів рододендронів у декоративне садівництво в Україні розпочалося приблизно з початку 80-х років ХХ століття і з кожним роком його обсяги повільно зростають. Проте широкого впровадження та застосування в інших галузях культура на сьогодні не набула. Цьому є кілька причин, які помітно заважають їх впровадженню в нашій країні. Однією з них є недостатня кількість якісного посадкового матеріалу. Так, як нині існуючі в Україні розсадники цих рослин практично не вирощують. Другою, не менш важливою причиною є недостатня обізнаність фахівців щодо технології створення та вирощування стійких насаджень рододендронів [1, 2].

Програма досліджень передбачала вивчення впливу температурного режиму на лабораторну схожість насіння рододендрону та подальшого використання отриманих рослин, як якісного садивного матеріалу для отримання лікарської сировини.

Дослідження з оптимізації виробництва садивного матеріалу рододендрона проводили в умовах стаціонарного досліду Прилуцької дослідної станції НААН (м. Прилуки) на черноземах типових малогумусних крупнопилувато-легкосуглинкових впродовж 2009-2013 років.

Дослід двофакторний: фактор А – види рододендрону – *Rhododendron luteum*, *Rhododendron japonicum*, *Rhododendron aureum*; фактор В – температурні режими: 14-17 °С, 17-20 °С, 20-23 °С.

Результати досліджень показали, що найвищі показники лабораторної схожості були отримані у *Rhododendron luteum* і становили по мірі збільшення температур на 28-й день після сівби 60, 67, 72 %. Тоді, як у *Rhododendron japonicum* відповідно 55, 65, 69 %, а у *Rhododendron aureum* – 54, 65, 73 %.

Література

1. Зарубенко А.У. Рододендрони (для декоративного садівництва). А. У. Зарубенко – К., 2001. – 78 с.
2. Зарубенко А.У. Ритми розвитку далекосхідних видів роду рододендрон в умовах культури. / А. У. Зарубенко // Вивчення онтогенезу рослин природних та культурних флор у ботанічних закладах Євразії. – Умань, 1998. – С. 48 – 56.

СЕКЦІЯ 2
БІОЛОГІЧНІ НАУКИ
SECTION 2
BIOLOGICAL SCIENCES

Абарінова Юлія

Одеський національний медичний університет
м. Одеса

Попик Олег

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України
м. Одеса

**МЕДИКО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ НОВОГО
ПОКОЛІННЯ**

В сучасних мовах мобільний зв'язок постає невід'ємною складовою повсякденного життя. Відтак, за останнім статистичними даними, кількість людей в світі, що використовують мобільні телефони складає більше 4 млрд. осіб. Така велика кількість абонентів свідчить про широке розповсюдження технологій мобільного зв'язку, що обумовлено сукупністю переваг, та корисних функціональних можливостей, що отримують користувачі. Але поряд із цим, використання новітніх інформаційних технологій, що так стрімко увійшли у наше буденне життя, пов'язане із виникненням різноманітних ризиків та загроз. Маються на увазі не тільки ризики пов'язані з інформаційною безпекою, але й вплив інформаційних технологій, в особливості технологій мобільного зв'язку, на навколишнє середовище та стан здоров'я людини.

Одним з векторів розвитку сучасних інформаційних технологій, є повсюдне розповсюдження мереж мобільного (або коміркового зв'язку). Основними елементами таких систем є базові та мобільні станції. До других відносяться мобільні телефони, планшетні комп'ютери, модеми мобільного Інтернету [1], та інші гаджети, що мають функціональні можливості підключення до мережі Інтернет. При цьому основний негативний вплив виявляється в зміні природних фізичних полів, а саме в спектрі електромагнітного випромінювання (ЕМВ). Негативні екологічні прояви пов'язані із додаванням антропогенної складової до вже існуючого фону електромагнітних полів, що може негативно впливати на компоненти природних екосистем, та в особливості на організм людини. ЕМВ є сильним фізичним подразником, який може викликати за певних умов функціональні й

органічні порушення з боку нервової, серцево-судинної, кровотворної, ендокринної й інших систем організму [2].

Тіло людини є перешкодою для радіохвиль, частина яких відбивається, а частина - поглинається, при цьому завдаючи як неспецифічний, так і специфічний вплив на людину. Неспецифічна дія ЕМВ виявляється при тривалому використанні мобільного та інших пристроїв, при місцевому впливі на область голови, що може призводити до ураження органів зору. Це пов'язано зі слабким кровопостачанням до очей, а отже меншою здатністю віддавати тепло. У цьому випадку виникають мимовільні посмикування очима, мелькання чорних точок або «мушок», можливий крововилив у склеру, та зниження зору. Крім того, термічна дія може бути відчутна для людини, при нагрівання телефону в руці, або нагрівання вуха після розмови по мобільному. Спираючись на такі побічні негативні наслідки радіозв'язку, слід ретельно обирати місце носіння пристрою.

Специфічна дія зумовлена взаємодією магнітного поля, випромінюваного телефоном, з магнітним полем організму людини. Найбільш потужними джерелами магнітного поля людини є серце і головний мозок, які разом створюють поле для всього організму. Людина відчуває біологічну дію радіохвиль, проте вона проявляється опосередковано через головний біль, втому, млявість, зниження працездатності, запаморочення, нудоту, дратівливість і слабкість. Схожий стан людина відчуває при початкових стадіях запалення, так званий астено-вегетативний синдром. Поступово всі вищезгадані симптоми поєднуються у депресивний стан, що виникає в результаті тривалого впливу радіохвиль на нейрони головного мозку, знижуючи їх працездатність та пригнічуючи кровопостачання нервових клітин. Виникає ішемія, гіпоглікемія і кисневе голодування нейронів, що пригнічує синтез медіаторів нервової системи, такі як дофамін, серотонін, ендорфін (так звані медіатори настрою, гормони щастя). Тривале знаходження людини в депресивному стані призводить до порушення роботи всіх систем органів.

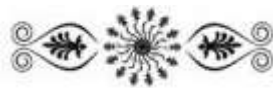
Не зважаючи на те, що питання впливу мобільного зв'язку на організм людини і досі залишається відкритим, сучасні комунікаційні технології набирають оберти, еволюціонують та змінюють свої основні фізичні параметри. Мається на увазі, розповсюдження систем мобільного зв'язку нового, третього покоління (так званого «3G» Інтернету), що є більш прогресивними, та надає користувачам ширший спектр функціональних можливостей.

Системи третього покоління призначаються для мультимедійного зв'язку, а саме персонального зв'язку що включає високоякісну передачу зображень і відеоданих, а доступ до інформації і послуг з мереж загального користування і приватних мереж значно розширюється за рахунок вищих швидкостей передачі даних і нових можливостей відносної гнучкості зв'язків [3]. Екологічність нового покоління систем мобільного зв'язку обумовлена значно меншими показниками енергоємності, та відповідно нижчими рівнями ЕМВ в 1.5-2 рази.

Тобто, система «3G» зв'язку це саме той рідкий випадок, коли більш сучасніші технології є водночас і більш екологічно чистими, тобто такими, що спричиняють менший негативний техногенний тиск на навколишнє середовище та організм людини.

Література

1. Пчельник О.А, Нефедов П.В. Мобильная связь и здоровье население // Фундаментальные исследования.- 2013.- №12.- с. 356-360
2. Капітанюк О. В. Аналіз впливу електромагнітного випромінювання від станцій мобільного зв'язку на навколишнє середовище // Сучасні ресурсо- та енергозберігаючі технології гірничого виробництва. – 2009.- № 2/2009(4).- с. 94-102
3. І.М. Лях, Ю.Ю. Білак, Н.Ф. Шилова Комірковий зв'язок третього покоління // Системи обробки інформації. – 2012. - № 2 (100). – с. 205-207

Антоняк Галина

д.б.н., професор

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів

Ментух Оксана

старший викладач

Панас Наталя

к.б.н., доцент

Жиліщич Юстина

к.с.-г.н., старший викладач

Львівський національний аграрний університет

м. Дубляни

ВИДИ І СОРТИ РОСЛИН РОДУ НАПЕРСТЯНКА (*DIGITALIS L.*)

Рід наперстянка (*Digitalis L.*) охоплює понад 20 видів рослин. Найбільш вивчені пурпурова (*D. purpurea L.*), великоквіткова (*D. grandiflora Mill.*), шерстиста (*D. Lanata Ehrh.*) наперстянки. Вони належать до цінних, проте отруйних лікарських рослин. В клітинах рослин наперстянки синтезуються й нагромаджуються стероїдні (кардіотонічні) глікозиди, які впливають на діяльність серцевого м'яза людини і тварин. Особливе значення має пурпурова (червона) наперстянка (*D. purpurea L.*) – одна з найважливіших рослин, що характеризуються фармакологічними властивостями. На території України в

дикорослому стані зростають великоквіткова (*D. grandiflora.*) і шерстиста (*D. Lanata*) наперстянки.

Зростають різні види наперстянки, переважно, в передгірних або гірських районах – в листяних і змішаних лісах, узліссях, галявинах, чагарниках, луках, по берегах струмків і узбіччях доріг, в кам'янистих місцевостях. Рослини відносно невибагливі до ґрунтів та умов зростання, стійкі до холоду і посухи, переносять затінювання, однак перевагу надають освітленим ділянкам. Цвітіння найчастіше настає на другий рік вегетації рослин. Всі види наперстянки відрізняються довгим періодом цвітіння, що триває з червня по серпень. Розмноження рослин насіннєве, у деяких видів – ще й кореневими пагонами. Насіння наперстянки дозріває впродовж місяця після закінчення цвітіння, сходить – пізно навесні або раннім літом.

Наперстянка пурпурова відносно легко культивується, хоча без догляду в культурі нестійка. Найкраще рослина росте й розвивається в місцевостях з помірним кліматом, у вологому, кислому ґрунті з високим вмістом органічного матеріалу. Зростаючи, рослина надає перевагу освітленим, сонячним місцям, хоча легко переносить вирощування на затінених ділянках. У зв'язку з цим пурпурову наперстянку (особливо її садові та гібридні форми) широко використовують як декоративну культуру у садовому дизайні. Однак це вологолюбна рослина і за умов культивування потребує регулярного поливу. Водночас пурпурова наперстянка характеризується низькою зимостійкістю. Вірогідно, тому цей вид майже не приживається на територіях з холодною зимою. Розмножують пурпурову наперстянку насінням і розсадою. Насіння починає проростати за температури 5-7°C. Оптимальна температура росту і розвитку рослин становить 22-27°C.

Є декілька садових форм і сортів наперстянки пурпурової, що відрізняються висотою стебла (60-150 см) та різноманітним забарвленням квіток (біле, кремове, жовте, рожеве, пурпурове). Всі культурні сорти наперстянки дуже декоративні, застосовуються для посадки уздовж алей і в будівель, а також в групах на газонах, міксбордерах, кам'янистих ділянках. Найвідоміші такі сорти пурпурової наперстянки:

- Шерлі – рослина до 150 см заввишки з плямистими білими, кремовими, рожевими, пурпуровими квітками, зібраними в однобічне суцвіття;
- Ексцельзіор – рослина висотою понад 160 см з крупними квітками тих же забарвлень, квітки розташовані в суцвітті по спіралі і майже горизонтально;
- Фоксі – рослина висотою до 90 см з квітками різного забарвлення;
- Жовте диво – низькоросла заввишки 45 см куциста рослина з квітками жовтого кольору – придатна для вирощування у вазонах.

Висновки. Рослини роду наперстянка (*Digitalis L.*) характеризуються лікувальними та водночас отруйними властивостями. Це зумовлюється їхньою здатністю синтезувати стероїдні глікозиди, які впливають на серцево-судинну систему людини і тварин. Використовують садові форми і сорти наперстянки

порпурової в декоративному квітникарстві завдяки надзвичайній привабливості квіток та відносній невибагливості до умов зростання.

Література

1. Антоняк Г.Л. Шерстиста й іржава наперстянки (*Digitalis lanata*, *Digitalis ferruginea*) / Г.Л. Антоняк, О.С. Ментух, Н.Є. Панас // Матеріали Міжнародного науково-практ. форуму «Шляхи підвищення ефективності використання агроресурсного потенціалу». 23-25 вересня 2009 р. Т. 1. – Львів: Вид-во ЛНАУ, 2009. – С. 18-23.
2. Маевский П.Ф. Флора средней полосы европейской части СССР / П.Ф. Маевский / – Л.: Колос, 1964. – 880 с.
3. Науменко Н.И. Адвентивный компонент флоры южного Зауралья // Вестник Удмуртского университета / Н.И. Науменко / – 2005. – № 10. – С. 3-14.
4. Ментух О.С. Особливості культивування наперстянки порпурової (*Digitalis purpurea* L.) / О.С. Ментух, Г.Л. Антоняк, Н.Є. Панас // Вісник Львівського національного аграрного університету. Агронімія. – 2009. – Т. 13. – С. 73-78.
5. Antonyak H. Ecological and biochemical characteristics of *Digitalis* L. species from the Ukrainian Carpathians / H. Antonyak, O. Mentukch, N. Panas, I. Borniak // Abstract of the 5th European Conf. on the conservation of wild plants in Europe “Working Together for Plants” (Sept. 5-9, 2007, Kluj-Napoka, Romania).

Іванчук Юлія
студентка

Кременецька обласна гуманітарно-
педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
м. Кременець

ПСИХОФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАМ'ЯТІ СТУДЕНТІВ- БІОЛОГІВ

Навчальний процес у вищому навчальному закладі супроводжується впливом інформаційних, психологічних, соціальних факторів на студентів. Вивчення різноманітних аспектів пам'яті заслуговує уваги дослідників, оскільки вона є початковим етапом перероблення інформації мозком людини з наступним відтворенням і використанням в діяльності [3].

Психофізіологічні особливості пам'яті необхідно враховувати при організації навчально-пізнавального процесу у ВНЗ, спираючись на сильні сторони пам'яті студентів та коректуючи відносно слабкі. Тому метою нашого дослідження було вивчення психофункціональних особливостей пам'яті у студентів.

Дослідження проводились на базі Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, в яких прийняли участь 95 студенток I-IV курсів спеціальності «Біологія», віком 17 – 22 роки. Для вивчення психофункціональних особливостей пам'яті була використана методика «Дослідження переважаючого типу запам'ятовування», за допомогою різних типів пред'явлення словесного матеріалу. Визначення об'єму короткочасної зорової та слухової пам'яті проводилося на розрізнений матеріал за допомогою «Методики визначення короткочасної пам'яті».

Процес навчання базується перш за все на пам'яті, яка є основою психофізіологічної еволюції людини. Загальними характеристиками пам'яті є тривалість, міцність, об'єм інформації, точність зчитування та особливості відтворення. Властивості пам'яті залежать від осмисленої мотивації, правильної організації процесу запам'ятовування та позитивного ставлення до сприйнятого матеріалу [4].

Отримані нами результати дослідження переважаючого типу пам'яті свідчать, що найбільш розвинену комбіновану пам'ять мають 38 студенток (40%), слухову – 33 студентки (35%), зорову – 14 студенток (15%), моторно-слухову пам'ять – 10 студенток (10%). Тип пам'яті представляє собою індивідуальну особливість кожної людини. Вартанян Г. А стверджував, що належність до того чи іншого типу значною мірою визначається практикою заучування, тобто тим, що саме доводиться запам'ятовувати людині і як вона привчається запам'ятовувати [2]. Тому домінуючий тип комбінованої та

слухової пам'яті у студентів-біологів свідчить про те, що під час навчальних занять їм доводиться поєднувати різні види діяльності.

Короткочасна пам'ять це процес невеликої тривалості: від декількох хвилин до декількох секунд, протягом яких відбувається повний цикл прийому, збереження, переробки і відтворення сигналів.

Отримані дані досліджень короткочасної зорової пам'яті, її обсягу і точності за методикою «Пам'ять на числа» показали, що дуже хороший результат отримали 15 студенток (16%), хороший результат – 39 студенток (41%), задовільний результат – 34 студентки (36%), поганий результат – 7 студенток (7%).

За результатами досліджень короткочасної слухової пам'яті за методикою «Пам'ять на слова» встановлено, що відмінний результат отримали 2 студентки (2%), дуже хороший результат – 42 студентки (44%), хороший результат – 49 студенток (52%), задовільний результат – 2 студентки (2%). Найкращі показники виявлені у тих дівчат, які зуміли об'єднати слова в єдиний образ. У студенток спеціальності «Біологія» виявлено переважання короткочасної слухової пам'яті над короткочасною зоровою пам'яттю. Отримані нами результати узгоджуються із даними Бойчук М. П. [1] про те, що для жінок властиві переважання слухового типу пам'яті.

Слід також відзначити, що точність запам'ятовування студентів старших курсів у порівнянні із молодшими характеризується кращими результатами обсягу короткочасної слухової пам'яті.

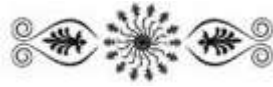
Таким чином, можна констатувати, що функціональні можливості пам'яті студентів в психофізіологічному забезпеченні готовності до професійної (педагогічної) діяльності покращуються від молодших до старших курсів навчання. Тому у процесі підготовки спеціалістів, потрібно враховувати індивідуальні відмінності пам'яті, щоб ефективно використовувати потенційні можливості кожного студента та всебічно розвивати його особистість.

Література

1. Бойчук М. П. Психологічні особливості пам'яті студентів : залежність від статі, віку і зв'язок зі спеціальністю / М. П. Бойчук // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2014. – Вип. 49. – С. 5–15.
2. Варталян Г. А. Організація і модуляція процесів пам'яті / Г. А. Варталян. – Л. : Медицина, 2005. – 98 с.
3. Вільготська І. О. Динамічні показники нервової системи та короткочасна пам'ять студентів-психологів після занять з фізичного виховання у вишах / І. О. Вільготська, І. А. Лук'яненко // Юридична психологія та педагогіка. – 2013. – № 2. – С. 151–160.
4. Поплавська Л. І. Оцінка у динаміці психофізіологічних властивостей нервової системи і вищої нервової діяльності у процесі навчання студентів Подільського регіону України юнацького віку / Л. І. Поплавська, О. О.

Грустілін. – Вінниця : VI Міжнародний Конгрес з інтегративної антропології, 2007. – С. 81–84.

Кобів Валентина

к.б.н., молодший науковий співробітник
Інститут екології Карпат НАНУ
м. Львів

ІНДИВІДУАЛЬНО-ГРУПОВІ ПАРАМЕТРИ *HYPOCHOERIS UNIFLORA* VILL. В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

Вивчено індивідуально-групові параметри *Hypochoeris uniflora* Vill. в Українських Карпатах на різних гіпсометричних рівнях від 750 до 1700 м н.р.м. в непорушених оселищах і в умовах антропогенного навантаження.

H. uniflora – трав'яний стрижнекореневий багаторічник, трапляється переважно на добре освітлених місцях, але витримує і невелике затінення, ентомофіл, анемохор.

Росте тільки у горах, зазвичай на луках і середлісових галявинах. В Українських Карпатах трапляється часто, але тут проходить північно-східна межа поширення виду. Ареал *Hypochoeris uniflora* – Альпи, Судети, Карпати.

Досліджено популяції *H. uniflora*, як на північно-східній, так і на нижній межах поширення виду.

Як видно з таблиці, у непорушених оселищах щільність особин є найбільшою у популяції на г. Пожижевська (Чорногора), розташованій найвище над рівнем моря із досліджуваних. Найбільша частка генеративних особин є в популяціях на г. Пожижевська і г. Бердо (Сколівські Бескиди). Кількість листків у досліджених популяціях майже не відрізняється (8,5-8,8 шт./пагін). Натомість, висота генеративного пагона, ширина і довжина листка є найменшими у високогірній популяції на г. Пожижевська. Потенційна насіннева продуктивність є дуже високою (180-200 шт./пагін) і подібною у всіх досліджених популяціях. Реальна насіннева продуктивність, відсоток обнасення (ВО) та урожай насіння є найменшими у популяції з г. Бердо. Найбільший урожай спостерігається у популяції на г. Пожижевська.

Натомість, під значним антропогенним впливом зменшується площа популяцій, а також значення індивідуальних і групових параметрів *H. uniflora*, а саме: кількості підросту і відсотка обнасення; і, особливо, – потенційної насінневої продуктивності – у 1,5; ширини і довжини листка, реальної насінневої продуктивності – у 2; щільності особин – майже у 3; урожаю насіння

– у понад 4 рази [1].

Таблиця 1

Індивідуально-групові параметри *Hypochoeris uniflora* Vill. у непорушених оселищах в Українських Карпатах

Розташування оселищ, висота н.р.м., м	Щільність/м ²	Вікова структура, %			Висота генеративного пагона, см	Ширина низового листка, см	Довжина низового листка, см	Реальна насіннева продуктивність, шт./паг.	ВО	Урожай, нас./м ²
		im+v	g	ss+s						
пол. Пожижевська, 1425	31,5±2,5	45,6	44,3	10,1	24,3±2,0	2,2±0,1	9,3±0,7	156,0±14,0	84,3	2184±132
г. Бердо, 1190	20,7±1,8	44,2	43,5	12,3	48,0±3,5	3,6±0,2	20,0±1,7	100,0±8,5	50,4	900±44
ур. Бабина Яма, 980	23,0±2,0	40,3	32,6	27,1	39,2±2,9	3,2±0,2	15,2±0,9	167,0±15,0	93,0	1253±75

Встановлено, що при демутації, а саме унаслідок заростання лісом лук і середлісових галявин, зменшується площа популяцій *H. uniflora*, а також істотно змінюються їхні параметри: загальна щільність особин зменшується у 20-30 разів, а частка генеративних – майже в 3 рази. Решта параметрів теж є низькими. Отже, демутація є несприятливою для цього виду.

На великому згарищі на схилі г. Говерла, що утворилося у 2014 році, серед небагатьох інших вцілілих рослин є вегетативні особини *H. uniflora*, що подекуди утворюють скупчення щільністю 10-15 пагонів на 0,25 м². Вплив випалювання призвів до цілковитого пригнічення генерування. Однак, значно інтенсифікувалося галуження кореневищ. З'явилася перспектива розселення виду на площі, раніше зайняті *Vaccinium myrtillus* L., *Juniperus sibirica* Burgsd. і *Calamagrostis villosa* (Chaix.) J.F. Gmel.

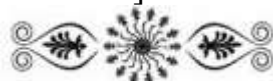
Отже, висота над рівнем моря найменше впливає на зміну індивідуально-групових параметрів *H. uniflora*.

Hypochoeris uniflora вразливий до сильного антропогенного впливу внаслідок якого зменшується площа популяцій, а також значення індивідуально-групових параметрів.

Масштабні демутаційні процеси, що супроводжуються заростанням лук чагарниковою чи лісовою рослинністю, призводять до регресування популяцій багатьох лучних видів, у тому числі й дослідженого.

Література

1. Кобів В.М. Популяції *Hypochoeris uniflora* Vill. і *Symphytum cordatum* Waldst. et Kit. ex Willd. / В.М. Кобів // Механізми самовідновлення популяцій / [В. Білонога, Л. Гинда, І. Данилик та ін.]. – Львів: СПОЛОМ, 2014. – С. 171-172.

Кузик Ольга
студентка

Кременецька обласна гуманітарно-
педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
м. Кременець

АНДЖЕЙОВСЬКИЙ АНТОНІЙ – УЧЕНЬ І ПОСЛІДОВНИК НАУКОВО- ПРИРОДНИЧОЇ ШКОЛИ ВІЛЛІБАЛЬДА БЕССЕРА

Професійно займатися природничими дослідженнями у А. Анджейовського з'явилася можливість лише з приїздом до Волинської гімназії в червні 1809 р. доктора медицини В. Бессера, якого було запрошено на вакантну посаду професора природничої історії після смерті Ф. Шейдта. Свої глибокі знання в галузі природничих наук В. Бессер з великим натхненням передавав учням гімназії, серед яких був і А. Анджейовський.

Вчені зазначають, що вихідною зоною природничих досліджень А. Анджейовського під керівництвом В. Бессера стають Кременецькі гори, а згодом – вся територія від Полісся до побережжя Чорного моря, від Волино-Поділля до Придніпров'я. Свої флористичні дослідження вчений підкріплює гербарними матеріалами, а результати подає у вигляді ряду публікацій [2, с. 15-16].

Дослідник В. Павленко зазначає, що А. Анджейовський стає найближчим колегою та помічником В. Бессера в усіх напрямках його наукової діяльності, який з великим захопленням супроводжує свого вчителя по маловідомих для нього територіях Волині та Поділля, з метою вивчення місцевої флори. Вміння малювати ставало для А. Анджейовського у великій нагоді, так як одним з його завдань було замальовування зустрінутих рослин [3].

Логіко-систематичний аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що у вільний від екскурсій час А. Анджейовський під керівництвом свого вчителя продовжував займатися збиранням рослин в околицях Кременця. Віддаючи багато часу природничим дослідженням, він не міг добросовісно виконувати свої обов'язки на посаді вчителя малювання, а тому 1815 р. залишив цю роботу і став самовіддано працювати в галузі природознавства, офіційно займаючи посаду асистента у свого вчителя В. Бессера [4, с. 25-26].

Віллібальд Бессер бачив, що його учень має чималий досвід у вивченні місцевої флори, тому він міг вже покластися на професіоналізм А. Анджейовського як ботаніка. Це дало змогу перейти йому до самостійного вивчення флори, та розширити район своїх досліджень, цілком віддаючись ботанічним екскурсіям по Придніпров'ю, Придністров'ю та Прибужжю.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що як і В. Бессер, А. Анджейовський був невтомним дослідником флори Правобережної України. Першу ботанічну подорож на Поділля вчений здійснив в 1814 р. разом з В. Бессером в Медобори

до міста Гримайлова. В 1816 р. він подорожує від Кременця по Збручу до Жванця, далі по Дністру до Ямполя, Балти, Саврані, Гайсина, Києва і Бердичева [2, с. 14].

Результати цих досліджень описані в книзі «*Rys botaniczny krain zwiedzonych w podrozach pomiedzy Bohem a Dniestrem, az do wyscia tych rzek w morze, odbytych w latach 1823 i 1824*» (Wilno, 1830). Пізніше був опублікований російський переклад цих праць під назвою «Ботанический очерк местностей лежащих между Бугом и Днестром от р. Збруч до Черного моря» (Записки общества сельского хозяйства Южной России, 1855) [4, с. 26-27].

Дослідження наукових праць А. Анджейовського, підтверджують думку про те, що вчений упродовж наукової діяльності виділяв області рослинності гранітів та вапняків, наводив описи нових 35 видів рослин, які не були описані В. Бессером, в тому числі *Aconitum besserianum* Andr., *Dianthus hypanicus* Andr., *Salvia dumetorum* Andr., *Schiverekiapodolica* (Bess.) Andr., *Senecio borystenicus* (DC) Andr. та інші види [1].

Сучасні дослідники флори України відзначають, що детальні описи рослинного покриву, які містяться в працях А. Анджейовського, є основою для подальшого вивчення змін рослинного покриву Правобережної України від першої половини ХІХ ст. до наших днів [4, с. 27].

Таким чином, можна сказати, що саме завдяки В. Бессеру його учень А. Анджейовський був послідовником його науково-природничої школи, а в подальшому відбулось його становлення як відомого ботаніка.

Література

1. Антон Лук'янович Андржейовський. Видатні особистості. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.novopetrivske-osoba.edukit.mk.ua/vidatni_biologi/andzhejovskij_anton
2. Мельник В.І. Сад Волинських Афін. Ботанічна наука та освіта у Волинській гімназії – Кременецькому ліцеї (1806–1832) / Мельник В.І. – К.: Фітосоціоцентр, 2008. – 28 с.
3. Павленко В.В. Ботаніки-іноземці та їх роль у викладанні природничих дисциплін та наукової діяльності в Кременецькому ліцеї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/8651/1/Павленко_6
4. Чопик В. І. Професор Університету св. Володимира Віллібальд Бессер та його учні – перші дослідники флори України (до 225-річчя з дня народження) / В. І. Чопик, О. К. Галаган. – Кременець, 2010. – 48 с.

Свіщова Яна

к.хім.н., завідувач кафедри

Будвицька Олена

викладач

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків

АДСОРБЦІЙНА ЗДАТНІСТЬ ПОШКОДЖЕНОЇ ТА НЕПОШКОДЖЕНОЇ ДЕРЕВИНИ ДО КАТІОННИХ ФОРМ ЦІАНІНОВИХ БАРВНИКІВ

В рамках продовження вивчення різномірної асоціації заряджених форм барвників з природними поліелектролітами, досліджено взаємодію ціанінового барвника пінаціанол хлорида (ПНЦ) з пошкодженою та непошкодженою деревиною сосни звичайної.

ПНЦ існує в катіонній формі, що не змінює свої спектральні характеристики в доволі широкому діапазоні рН: $3 \div 10$ [1]. Вивчено рН водневих витяжок деревини методом холодної екстракції [2]. Для пошкодженої деревини значення рН дорівнювало 5,7, для непошкодженої - 5,5, що співпадає з даними роботи [3]. Таким чином, рН водних екстрактів деревини не буде впливати на спектральні властивості ПНЦ. Підвищення кислотності при пошкодженні деревини пояснюють появою карбоксильних груп при окиснюваній деструкції целюлози в наслідок старіння. В наших дослідженнях значення рН екстрактів розрізняються лише на 0,2 одиниці, таким чином, усі спектральні зміни не будуть зв'язані з окиснюваній деструкцією целюлози.

ПНЦ завдяки планарній будові та делокалізації заряду легко утворює однорідні асоціати. Так на рівні концентрацій $7 \cdot 10^{-7}$ моль/л спостерігається поява димерів, а при концентрації $1 \cdot 10^{-3}$ моль/л описано існування Н-агрегатів. Кожна з асоційованих форм характеризується власною смугою поглинання: для мономерної форми смуга поглинання — $\lambda_{\max} = 600$ нм, так звана α -смуга, для дімерної - $\lambda_{\max} = 550$ нм (β -смуга), для Н-агрегатів — $\lambda_{\max} = 510$ нм (γ -смуга) [4]. Введення протилежно заряджених штучних поліелектролітів (ПЕЛ) підвищує ефективність утворення однорідних асоціатів, що пов'язано зі зближенням молекул барвника за рахунок їх адсорбції на поверхні ПЕЛ, зниженням відштовхування однакових зарядів за рахунок нейтралізації, та підсиленням дисперсійних взаємодій [5].

Кінетичні данні свідчать, що вже після 5 хвилин витримання деревини спостерігається адсорбція барвника. У випадку пошкодженої деревини, зміна інтенсивності поглинання складає 25 %, тоді як для непошкодженої деревини такий показник складає 50-60 % в залежності від ступеня пошкодження деревини. Зниження оптичної густини розчину спостерігали автори роботи [6] при вивченні взаємодії катіону тіазінового барвника метиленового блакитного з чистим препаратом лігніна.

Це може бути пов'язане з більш інтенсивною адсорбцією барвника на поверхні, що містить лігнін. Лігнін та целюлоза мають схожі функціональні групи, але на відміну від целюлози лігнін має розгалужену полімерну будову, що сприяє адсорбції органічних молекул за рахунок дисперсійної взаємодії.

Література

1. Шаповалов С.А. Взаимодействие анионов ксиленолового оранжевого с катионом пинацианола в водном растворе / С.А. Шаповалов, Я.А. Свищева // Вісник Харків. нац. ун-ту. Сер. Хімія. – 2012. – Вип. 21(44), №1026. – С. 9 – 11.
2. Целлюлоза, бумага, картон. Метод определения величины рН водной вытяжки. ГОСТ 12523-77.
3. Рязанова, Т. В. Химия древесины, Ч.1 Строение и свойства древесины. Экстрактивные вещества: учебное пособие для студентов вузов / Т. В. Рязанова, Н. А. Чупрова, Е. В. Исаева. – Красноярск: СибГТУ, 2011. – 160 с.
4. Шаповалов С.А. Особенности ассоциации катионных форм пинацианола с противоионами в водном растворе / С.А. Шаповалов, Я.А. Свищева // Вісник ХНУ ім. Каразіна. Хімія. – 2000. - №477, Вип. 5(28). – с. 112-116.
5. Ищенко А.А. Строение и спектрально-люминесцентные свойства полиметиновых красителей / А.А. Ищенко. – К.: Наукова думка, 1994. – 232с.
6. Мамлеева Н.А. Ассоциация лигнина з метиленовым голубым в водних растворах / Н.А. Мамлеева, Т.Р. Писарева, В.В. Лунин // Ж. физ. хим. – 1994. – т.69, №3. – с. 504-509.

Швець Тетяна

викладач

Вінницький технічний коледж

м. Вінниця

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Відомо, що здоров'я людини, як ендогенне екологічне середовище, і здоров'я біосфери, як екзогенне екологічне середовище, тісно взаємозв'язані. Взаємодія, гармонія чинників навколишньої природи і чинників, що становлять здоров'я людини, забезпечують гомеостаз, стабілізацію адаптивних регуляторних систем і збереження здоров'я. Дисфункція будь-якої з цих складових спричиняє дисбаланс в системі "Людина - місце існування".

Збереження здоров'я людської популяції - одна з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства. За даними Міністерства охорони здоров'я України, останнім десятиріччям у нашій країні простежується поступове підвищення рівня поширення захворювань. Збільшується кількість випадків захворювань шкіри, системи кровообігу, органів травлення. Ця ситуація зумовлена цілим комплексом факторів, і, як свідчать дані про рівень популяційного здоров'я, екологічні проблеми посідають серед них чільне місце [1].

Екологічна ситуація на планеті з кожним роком ускладнюється. Це пов'язано із постійно наростаючою потужністю промислових підприємств, відкриттям нових заводів і фабрик, зростанням виробництва, використанням мінеральних добрив і отрутохімікатів, появою нових технологічних процесів, хімічних речовин, а також збільшенням кількості транспортних засобів. Все це призводить до значного забруднення довкілля. Тільки в атмосферне повітря планети щорічно потрапляє до 200 млн. тонн оксиду карбону, 50 млн. тонн оксиду нітрогену, 145 млн. тонн оксиду сірки, 50 млн. тонн вуглеводнів, близько 700 млн. м³ техногенних газів. Результати діяльності людини, що призводять до зміни середовища, можна розглядати на глобальному рівні, рівні країни і рівні регіону.

Довгий час у нас в країні і за кордоном найважливішими екоотоксикантами довкілля визнавалися чадний і вуглекислий гази, оксиди сульфуру і нітрогену, синтетичні органічні речовини. У останні десятиліття їх також доповнюють сполуки важких металів.

У межах діапазону толерантності людина пристосовується до умов довкілля завдяки численним захисним і пристосувальним (адаптивним) реакціям організму, головні з яких: підтримання сталості властивостей внутрішнього середовища (гомеостаз), регенераційні процеси, імунітет, регуляція обміну речовин тощо. В межах оптимуму ці реакції забезпечують найефективніше функціонування, високу працездатність, ефективне

відновлення. Та в разі переходу якого-небудь фактора в зону песимуму пристосувальна здатність взагалі втрачається. В організмі починаються паталогічні зміни, що свідчить про певне захворювання. Паталогічний стан під впливом несприятливих факторів середовища проявляється найчастіше в отруєннях (токсикозах), алергічних реакціях, злоякісних пухлинах, спадкових хворобах, уроджених аномаліях [2].

Від екологічної ситуації залежить не лише добробут його населення і якість навколишнього середовища, а й здатність міста до нарощування економічного потенціалу.

У рамках непростого завдання підвищення якості життя, необхідно:

- побудова нового екологічного законодавства;
- налагодження контактів і взаємна співпраця громадських організацій з охорони довкілля з органами державної влади і місцевого самоврядування;
- формування нової, такої, що відповідає вимогам часу екологічної свідомості українців (починаючи з введення обов'язкових і спеціальних дисциплін по екології і охороні навколишнього середовища в школах і вищих навчальних закладах, використання соціальної реклами, пропаганда екологічно чистого харчування і одягу).

Література

1. Агаджанян Н. Екологія, здоров'я та перспективи виживання // Зелений світ. - 2004. - № 13-14. - С. 10-14
2. Білявський Г. О. та ін. Основи екологічних знань : Пробний мас. підручник / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. – К. : Либідь, 2000. – 336 с.

СЕКЦІЯ 3
ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ
SECTION 3
VETERINARY SCIENCES

Прийма Оксана

к.вет.н., асистент кафедри
Львівський національний університет ветеринарної
медицини імені С. З. Гжицького
м. Львів

Щебентовська Ольга

к.вет.н., завідувач сектором
Державний науково-дослідний контрольний інститут
ветеринарних препаратів та кормових добавок
м. Львів

**ПАТОМОРФОЛОГІЧНІ ЗМІНИ В ОРГАНАХ ЩУРІВ
ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ЗАРАЖЕННЯ *TOXOCARA CANIS***

Токсокароз став серйозною соціальною проблемою для багатьох країн світу, включаючи і Україну [1, 2]. Тварини, уражені токсокарами, разом з фекаліями виділяють величезну кількість інвазійного матеріалу, забруднюючи навколишнє середовище яйцями паразита [3], створюючи резервуар інвазії обумовлюють високий ризик зараження людини (частіше дітей) збудником цього захворювання. Слід пам'ятати, що для людини токсокароз – це зоонозна інвазія, яка характеризується важким, тривалим і рецидивуючим перебігом, поліморфізмом клінічних проявів, обумовлених міграцією личинок токсокар в різних органах і тканинах. Патогенез захворювання складний і має декілька факторів, спричинених комплексною взаємодією системи «паразит-хазяїн» [2, 3].

Метою нашої роботи було експериментально відтворити токсокароз у щурів і детально вивчити патоморфологічні зміни під впливом гострого перебігу інвазії. Експериментальні дослідження проводилися на 24 білих нелінійних щурах, вагою 120-140 г. Яйця від статевозрілих токсокар отримували з фекалій і культивували до інвазійної стадії за методикою, описаною Г. А. Котельниковим [4]. Дослідних тварин розділяли на 4 групи по 6 тварин у кожній і заражали різною кількістю інвазійних яєць. Щури I групи отримали 5 інвазійних яєць, II групи – 20, III – 40 інвазійних яєць

Toxocara canis в розрахунку на 1 г маси тіла тварини. Щури четвертої групи були контролем. Суміш яєць в 2,0 % крохмальному гелі з потрібною концентрацією в об'ємі 0,2 мл вводили тваринам за допомогою металевого зонда для лабораторних тварин. На п'ятнадцяту добу зараження по 6 тварин з кожної групи декапітували за умов легкого ефірного наркозу і після розтину відбирали внутрішні органи і проводили макроскопічні і гістологічні дослідження за загальноприйнятими методиками [5].

При макроскопічному оцінюванні змін у внутрішніх органах щурів встановлено, що в I, II і III групах печінка була червоного кольору, помітно збільшена в розмірах, щільна, в той час, як в контрольній групі печінка світло коричневого кольору, пружна, структура на розрізі збережена. У щурів I та II груп відзначали неоднорідне забарвлення серця і набряк легенів. При інтенсивнішій інвазії, у щурів III групи, серцевий м'яз був тьмяний, сіруватого кольору і в'ялої консистенції. З боку ендокарда виявляли виразково-некротичне запалення. Селезінка щурів досліджуваних груп стрічкоподібної форми, темно-вишневого кольору, збільшена, особливо у щурів III групи, із значним зіскребом пульпи. Гістологічно у легенях щурів I групи відзначали гостру венозну гіперемію і набряк, у нирках – зернисту дистрофію і некроз епітелію каналців, у кірковому шарі – лейкоцитарні скупчення з великою кількістю еозинофілів, а також утворення паразитарних гранульом. При гістологічному дослідженні печінки щурів I групи встановлено порушення балкової структури, гепатоцити округлих форм, дещо збільшені, межі між клітинами слабо проглядалися, ядра дистрофічно змінені. Центральні вени і портальні тракти повнокровні, навколо них знаходилися поодинокі лімфоцитарні інфільтрати.

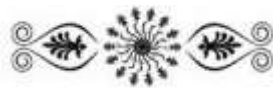
У паренхімі легень щурів II групи спостерігали розширені кровоносні капіляри, заповнені кров'ю, дрібні бронхи оточені лімфоїдним інфільтратом, що свідчить про розвиток запального процесу. Стінки альвеол потоншені, де-не-де заповнені ексудатом, у якому проглядалися злуцнені епітеліальні клітини. У легеневій тканині щурів III групи відзначали невеликі ділянки некрозу та розростання сполучної тканини. Гістологічними дослідженнями печінки щурів II, і особливо III групи, встановлено сильне розширення центральної вени і синусоїдальних капілярів, деформування і набухання ендотелію судин з пікнозом і частковим лізисом ядер. Строма навколо триад розшарована, інфільтрована множинними клітинними елементами. Велика частина гепатоцитів в стані зернистої дистрофії. Виділялися значні ділянки руйнування цитоплазми гепатоцитів з гіперхроматозом ядер, що є передвісником загибелі клітин. У серці щурів дослідних груп відзначали нерівномірно зафарбовані м'язові волокна, в саркоплазмі кардіоміоцитів виявляли гранули білкової природи. У щурів III групи на тлі дифузних дистрофічних змін кардіоміоцитів спостерігали сильне розширення і переповнення кров'ю судин, дифузний набряк строми органу, в результаті чого відбувалося розшарування пучків м'язових волокон. Навколо капілярів, а також пошкоджених кардіоміоцитів збільшувалася кількість лімфоцитів і макрофагів. Такі сукупні структурні

порушення призводили до функціональної неповноцінності уражених м'язових клітин серця.

Отже, при модельному відтворенні експериментального токсокарозу у щурів, мігруючі личинки *Toxocara canis* і продукти їх життєдіяльності викликали важкі зміни структурних елементів легенів, печінки і серця, які проявлялись дистрофією, гіперемією і некротичними процесами в ендотелії судин.

Література

1. Апатенко В. М. Проблемы ветеринарной прازیтоценологии / В. М. Апатенко // Новое в учении о заразных болезнях. – К., 1994. – С. 120–137.
2. Виноград Н. О. Паразитарні хвороби людини. Гельмінтози / Н. О. Виноград, Р. Ю. Грицко. – Львів: Армія України, 2004. – 189 с.
3. Алтухов Н. М. Изменения в печени щенков при токсокарозе / Н. М. Алтухов, Н. С. Беспалова // Ветеринария. – 2005. – № 8. – С. 32–34.
4. Котельников Г. А. Гельминтологические исследования животных и окружающей среды / Г. А. Котельников. – М.: Колос, 1984. – С. 60–61.
5. Меркулов Г. А. Курс патологической техники / Г. А. Меркулов. – Л.: Медицина, 1969. – 423 с.

СЕКЦІЯ 4
ТЕХНІЧНІ НАУКИ
SECTION 4
TECHNICAL SCIENCES

Войтович Оксана

к.пед.н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне

**ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК СКЛАДОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ
ДОВКІЛЛЯ**

Підвищення рівня забруднення довкілля, в першу чергу, зумовлюється діяльністю промислових підприємств. Саме виробнича галузь є найбільшим чинником техногенного впливу на навколишнє природне середовище. В даному контексті, особливу увагу необхідно приділити розумінню всієї небезпеки, яку може завдати і завдає діяльність промислових підприємств, як дотримуватися норм і правил захисту довкілля внаслідок цієї діяльності та впроваджувати заходи щодо зменшення цього впливу.

Мета будь-якої виробничої діяльності має бути спрямована на відповідність екологічним вимогам суспільства та законодавства [2]. Отже, потрібно впроваджувати на підприємствах такі виробничі процеси, які б сприяли високоякісному отриманню необхідної продукції і, разом з тим, були спрямовані на збереження природного середовища та зменшення негативного впливу на нього. Безперечно, що екологізація виробництва дозволить комплексно підійти до розв'язання екологічних проблем, які спричинили виникнення глобальної екологічної кризи, а саме:

- сприятиме раціональному використанню природних ресурсів, завдяки розробці нових технологій виробництва, які б забезпечували маловідходне виробництво;

- мінімізує утворення відходів та викидів в навколишнє середовище, за рахунок впровадження систем переробки відходів виробництва та в результаті розробки принципово нових процесів отримання традиційних видів продукції;

- зменшить негативний вплив на довкілля, завдяки використанню нетрадиційних джерел енергії.

Екологізація промислових підприємств це складний та довготривалий процес, який потребує підтримки і стимулювання з боку держави.

По-перше, доречно стимулювати в економічному плані ті підприємства,

які посилено працюють над скороченням шкідливих викидів в навколишнє середовище, наприклад, шляхом зменшення оподаткування чи наданням пільгових кредитів.

По-друге, варто удосконалити нормативи екологічних зборів, оскільки зараз вони дуже низькі і не здійснюють регулюючої функції.

По-третє, потрібно переглянути розміри лімітів, які встановлюються для підприємств залежно від регіональних граничних меж викидів і не враховують фактично нанесеної шкоди навколишньому природному середовищу, адже саме низький рівень граничних меж створює умови, коли вигідніше сплатити штрафи, ніж здійснювати значні природоохоронні інвестиції.

По-четверте, необхідно посилити моніторинг техногенного впливу підприємств на навколишнє природне середовище, зокрема, шляхом вдосконалення засобів контролю та статистичної звітності підприємств з встановленням адміністративної відповідальності їх керівників за її достовірність [1].

Сучасна технологічна база підприємств не дозволяє в повній мірі забезпечити високий рівень збереження та охорони навколишнього природного середовища, тому екологізація виробництва, тобто перевага екологічних принципів і вимог над економічними, має бути пріоритетним завданням в розвитку нашої держави.

Література

1. Екологічний менеджмент: Навч. посіб. / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлик. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 407 с.
2. Пашкевич М.С. Екологізація виробництва підприємств України [Електронний ресурс] / М.С. Пашкевич, Т.О. Паламарчук // Ефективна економіка. – 2012. – № 12. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1624>

Кушнір Надія

к.техн.н., доцент

Молодан Марина

студентка

Одеська національна академія харчових технологій

м. Одеса

ГЛЮТИН ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ПІНОУТВОРЮВАЧ

Стан здоров'я сучасної людини все більше залежить від якості раціону його харчування. Здорове харчування стає пріоритетним завданням, що вимагає нових підходів до розробки харчових продуктів. Невід'ємним завданням також є використання нетрадиційних ресурсів як сировини для отримання основи функціонально значимих продуктів. Аналізуючи сучасні умови життя людини, можна зробити висновок, що зниження фізичної діяльності, стреси, нервово-емоційна напруженість, нездорова екологічна ситуація та багато інших факторів негативно впливають на її стан здоров'я. Тому сьогодні важливим завданням для закладів ресторанного господарства (ЗРГ) України є впровадження в раціони харчування населення продуктів високої біологічної цінності, що потребує розроблення новітніх технологій харчових продуктів з використанням збагачуючих інгредієнтів. Особливу актуальність в цьому напрямку набуває підбір таких компонентів для харчових виробів, які володіють функціонально-технологічними властивостями і забезпечують організм повноцінними білками, вітамінами, макро- та мікроелементами.

Особливий інтерес привертає глютин, отриманий з вторинної колагенвмісної сировини, оскільки він містить речовини, що мають важливе фізіологічне значення. Завдяки особливості функціонально-технологічних властивостей рибної сировини, харчові системи, які утворюються, володіють достатньою піноутворювальною здатністю.

Таким чином, розроблення інноваційних технологій з використанням глютину при виробництві коктейлів пінної структури, є актуальною задачею, яка дозволить розширити асортимент страв і кулінарних виробів у ЗРГ, підвищити їх харчову та біологічну цінність, раціонально використовувати есенціальні складові сировини, балансувати нутрієнтний склад готового продукту. Призначення пін визначається їх властивостями, які формуються під впливом різних технологічних факторів, таких як рН, t , концентрація піноутворювального агенту.

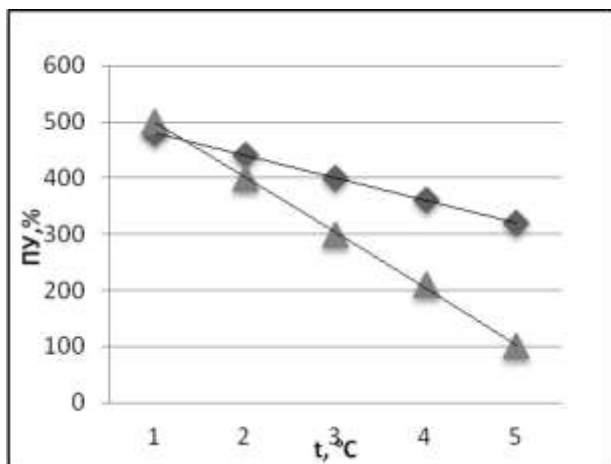
Метою роботи стало вивчення умов використання глютину в якості гідроколоїду при виробництві коктейлів пінної структури.

Дослідження щодо впливу концентрації глютину до здібності піноутворення (ПУЗ) показало, що максимальною ПУЗ володіє розчин в якому концентрація глютину дорівнює 5 %, при збільшенні його концентрації ПУЗ зменшується, це пов'язано зі збільшенням маси сухих речовин, що дає

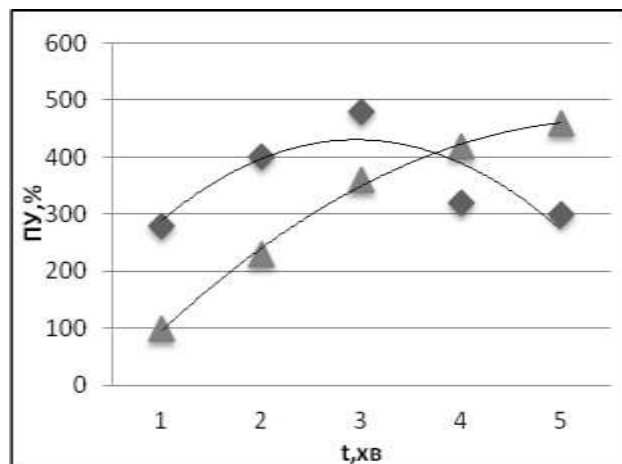
можливість використання даних систем при виробництві кисневих коктейлів. Збільшення концентрації глютину в рідинній фазі до 8 % призводить до зниження ПУЗ порівняно з оптимальною концентрацією на 21,5 %.

При дослідженні впливу рН середовища було вибрано такі значення рН, що відповідають основній сировині при виробництві продуктів харчування, а саме фруктово-овочевої основи. Отримані результати показали, що глютин утворює стійку піну при рН близькою до 4-5, що дає можливість використовувати його при виробництві кисневих коктейлів на соковій основі. При зростанні рН до 6, ПУЗ збільшується, що пов'язано з флотацією в міжфазних плівках піни, що обумовлюють кислий характер продукту.

Визначення залежності піноутворення від температури та часу збивання показали, що і контроль (білок курячого яйця – КБ) і розчин з оптимальною концентрацією глютину (КП) мають піноутворюючу здатність (ПУ) відповідно 480 і 503 % (рис. 1) при температурі 5-9 °С. Підвищення температури збивання призводить до зниження утворювання піни. Дані по визначенню залежності ПУ від часу збивання показали раціональне значення часу, що дорівнює 3 хвилини, при якому значення ПУЗ складає 475% в порівнянні з контролем, який при такому ж часі показав ПУЗ 347 % (рис. 2.)

Рис. 1. Графік впливу температури при збиванні на піноутворення (1 – 5°C, 2 – 10°C, 3 – 20°C, 4 – 30°C, 5 – 40°C)

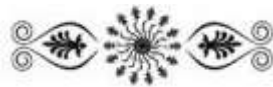
Рис. 2. Залежність часу збивання на піноутворення (1 – 1хв., 2 – 2хв., 3 – 3 хв., 4 – 4 хв., 5 – 5 хв.)

Зниження ПУЗ при підвищенні температури до 35 °С обумовлено зменшенням міцності плівок піни, відповідно підвищенню поверхневого натягу, що призвело до зниження механічної стійкості поверхневого шару плівок.

Наступним етапом було визначення впливу температури та часу «життя» піни. Отримані дані свідчать про те, що температура істотно впливає на в'язкість системи, що збільшує швидкість витікання рідини з піни, а також

призводить до зменшення стійкості піни. Результати проведених досліджень свідчать, що вміст макромолекул білків глютину є достатнім для утворення стійкої піни. А у контрольного зразка він швидко падає завдяки тому, що під впливом температури руйнуються міжпузирькові плівки швидше ніж в розчині глютину. Піна з розчину глютина стійка на протязі 40 хвилин при кімнатній температурі і майже не зменшується в об'ємі, але потім доволі швидко падає.

Отримані дані експериментальних досліджень дають можливість рекомендувати глютин з вторинної рибної колагенвмісної сировини в якості ефективного піноутворювача при виробництві кисневих коктейлів на фруктово-овочевій основі.

Лепеть Євген
аспірант
Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет
м. Дніпропетровськ

РЕЗУЛЬТАТИ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ГРУНТООБРОБНОГО ЗНАРЯДДЯ ДЛЯ РОБОТИ В СИСТЕМІ STRIP-TILL

Технологія Strip-Till — це щадна система землеробства, що поєднує переваги прогрівання та підсушування ґрунту, характерні для традиційної технології, з ґрунтоощадними перевагами нульової; обробіток відбувається тільки в тій частині ґрунту, що міститиме насіння.

Для даної технології був виготовлений агрегат, що складається з мотоблоку і рами, на яку навішені основні робочі органи. В процесі роботи диски підрізають шар ґрунту і відокремлюють оброблену смугу від необробленої. Далі, стрільчасті лапи, що ідуть на глибині 50 – 60 мм вичісують та підрізають кореневу систему бур'яну. Долотоподібний глибокорозпушувач рихлить ґрунт на глибину 150 – 180 мм по центру смуги.

Попередні польові дослідження з використанням дослідного зразка агрегату проводились на полях ТОВ «Аврора» Оріхівського району Запорізької області, заміри тягового зусилля з використанням тензометричного візка на дослідному полі ДП «Гуляйпільський механічний завод» ПАТ «Мотор-Січ».

Умови досліджень: тип ґрунту – чорнозем звичайний середньо суглинистий; агрофон – стерня багаторічних трав; питома зчеплення часток ґрунту – 1,8 кН/м²; твердість ґрунту - 6,4 Н/м²; коефіцієнт внутрішнього тертя – 42 град; питома маса ґрунту – 1,3 г/см³; вологість – 22 – 24%; забур'яненість –

110-120 рослин на м² (визначалась шляхом підрахунку бур'янів, що попали в прямокутну рамку розміром 0,5х0,5 м, з наступним перерахунком на 1,0 м²; енергоносій: – мотоблок «Zirka»;

Конструктивно агрегат розрахований на ширину оброблюваної смуги 25 см. Контроль здійснювався металевою лінійкою довжиною 1,0 м. Ширина витримується в припустимих межах $\pm 2,0$ см. Розбіжність носить в основному суб'єктивний характер – оператор не спроможний дотримуватись більшої точності.

Керування напрямком руху відбувається за рахунок спрямування одного з опорних коліс по краю не обробленої смуги (колія як мотоблоку, так і агрегату дозволяє це зробити).

Візуальним контролем встановлено, що диски надійно розділяють смуги – тріщини від долота на необроблену смугу не розповсюджуються, коренева система бур'яну на глибині 70 мм розділяється.

Глибина обробітку по осі агрегату становить $18 \pm 1,0$ см. Сталість ходу за глибиною вища, бо це забезпечується не оператором, а опорним колесом.

Шлях занурення на робочу глибину становить від 40 до 50 см.

Довжина гону – 90 м.

Кількість виконаних смуг – 6.

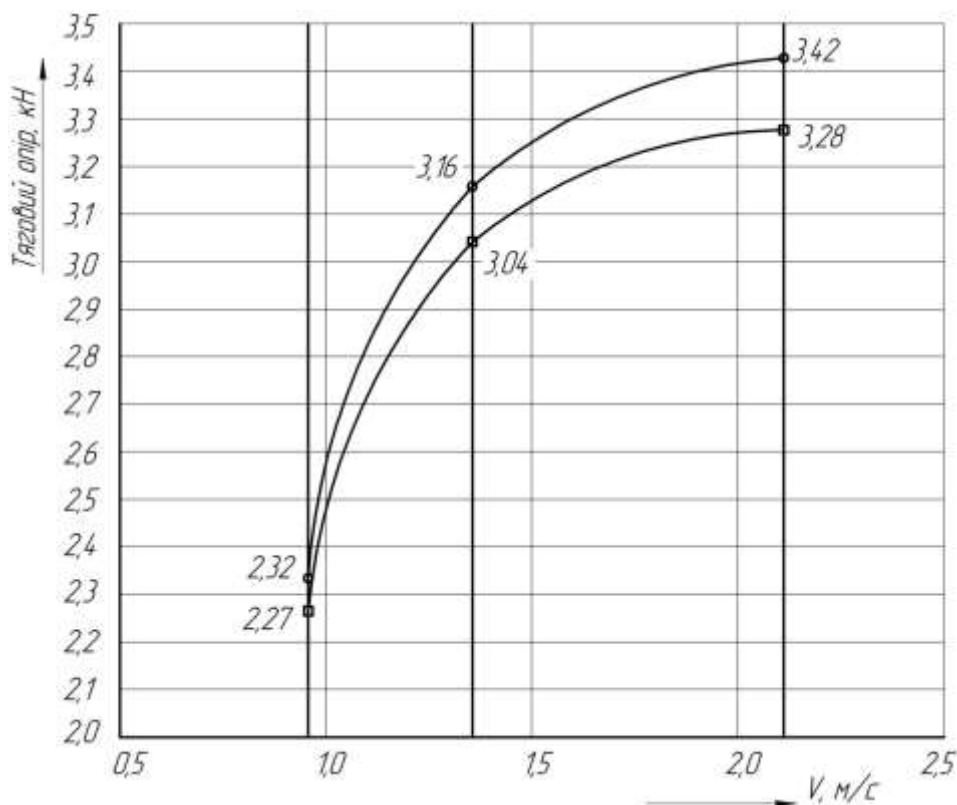
Статистично оброблені результати заміру тягового опору представлені на рис. 1.

Тяговий опір опорних коліс в даному діапазоні швидкості становив приблизно однакове значення для всіх варіантів – 0,16 кН.

Аналіз отриманих даних показує наступне.

Заміряні значення тягового опору виявились на 10 – 15 % нижчі за розрахункових. Так, якщо методом інтерполяції знайти тяговий опір при робочій швидкості $V_P = 1,08$ м/с (робоча швидкість мотоблоку) то отримаємо значення тягового опору 2,75 кН при розрахунковому 3,193. Таким чином, похибка становить 13%, що можна вважати прийнятним для ґрунтообробних машин.

Режим автоколивань впливає на величину тягового опору, особливо зі збільшенням швидкості в досліджуваному діапазоні. Але цей вплив не значний. Режим автоколивань введений не для зниження тягового опору, а за його вплив на якісні показники розпушення ґрунту, особливо що стосується його розшарування.

Рис. 1. Загальний замірний тяговий опір агрегату:
○- пасивний режим; □- активний режим

Методики оцінки якості видалення бур'яну окремо за рахунок вичісування та підрізання коли це відбувається у паралельному режимі нами не знайдено. Візуально було відмічено, що якість знищення бур'яну найефективніше відбувається при кутах постановки лез лап $\gamma_1 = 700$, $\gamma_2 = 600$. Тому, подальші дослідження виконувались з цими параметрами стрільчастих лап.

Література

1. Євтушенко В. Strip-till в Україні на прикладі СТОВ «Дружба-Нова» / В. Євтушенко. - // The Ukrainian Farmer. - К. : ТОВ "АГП Медіа", 2012. - № 9. - С. 99-100
2. Жолобецький Г. Тернистий шлях "стрип-тіллу" / Г. Жолобецький. - // Пропозиція : укр. журн. з питань агробізнесу. - 2013. - N 11. - С. 58-60 .
3. Кукреш Л.В.Обработка почвы : проблемы, приоритеты, решения / Л.В.Черевко, М.А.Кадыров // Белорусское сельское хозяйство : Ежемесячный научно-популярный журнал. – 2010. - №4 (96). – С.4 – 8.

СЕКЦІЯ 5
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
SECTION 5
ECONOMIC SCIENCES

Артюхіна Марина

к.е.н., доцент

Бесталанна Катерина

студентка

ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет"

м. Слов'янськ

**СТРАТЕГІЯ НАРОЩУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Освітня галузь посідає провідне місце у сучасному суспільстві і є фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства. Вона також виступає гарантом індивідуального розвитку та професійної підготовки особистості.

Навчальний заклад (далі - НЗ), на відміну від багатьох інших організацій, тісно пов'язаний з долею людини. Тому в суспільстві існують особливі моральні вимоги до дій навчального закладу. Програма нарощування позитивного іміджу навчального закладу повинна ґрунтуватися перш за все на принципах моралі та етики, враховуючи при цьому особливості професійної етики – деонтології. Деонтологія навчального закладу досліджує виявлення моральних переконань її працівників, що пов'язані з умовами професійної діяльності та регулюють взаємовідносини як зі споживачами (учнями), так і з іншими, пов'язаними з НЗ, групами. Важливими складовими деонтології навчального закладу виступають три аспекти: управлінський, педагогічний та маркетинговий.

Програма нарощування позитивного іміджу навчального закладу з позицій деонтології базується на чотирьох складових. Перша передбачає перебудову процесу стратегічного управління на деонтологічні засади. Цілі, завдання та стратегічні плани НЗ повинні враховувати деонтологічні вимоги та інтереси груп, пов'язаних з НЗ. Тому стратегічне управління на деонтологічних засадах нерозривно зв'язане з другою складовою програми нарощування позитивного іміджу НЗ – встановленням партнерських стосунків з пов'язаними групами. Оскільки однією з пов'язаних з НЗ груп є персонал закладу, то третьою

складовою програми нарощування позитивного іміджу навчального закладу є формування сприятливого корпоративного клімату в колективі. Четвертою складовою програми нарощування позитивного іміджу навчального закладу є вибір методів прийняття управлінських рішень з позицій деонтології.

Іміджева стратегія повинна стати невід'ємною складовою стратегічного плану організації. Соціальні стратегії, які повинні розв'язувати завдання взаємодії різних зацікавлених у діяльності організації груп та намагаються збалансувати їх інтереси, разом з іншими функціональними стратегіями також повинні розроблятися у межах стратегічного плану НЗ. Під соціальними стратегіями необхідно розуміти конкретні управлінські рішення керівництва, які направлені на виконання соціальних функцій організації по відношенню до суспільства у цілому та до різних груп людей, які зацікавлені в її існуванні.

Стратегічне планування включає три етапи: розробка місії навчального закладу; представлення місії у вигляді довгострокових та короткострокових завдань; розробка стратегії досягнення поставлених цілей.

Місія – головна, загальна ціль організації, яка визначає причину її існування. Місія організації повинна відображати інтереси власників організації, її співробітників, клієнтури, ділових партнерів, тобто бути прийнятною для всіх контактних аудиторій. Отже, формування місії навчального закладу повинно теж базуватися на деонтологічних засадах.

Важливо, щоб в межах місії працював увесь персонал закладу від ректора до технічних робітників. Але для того, щоб відносини між місією і працівниками увійшли у потрібне русло, потрібна активна позиція керівництва. Вдала місія завжди працює на два боки – на персонал та на зовнішнє оточення, це важлива деонтологічна складова програми нарощування іміджу. Згідно з обраною місією розробляються цілі організації. Цілі і завдання НЗ повинні відповідати цілям і завданням усіх зацікавлених груп, а також деонтологічним нормам.

Персонал навчального закладу посідає провідне місце в системі маркетингових комунікацій НЗ. Наприклад, великою є роль персоналу під час проведення Днів відчинених дверей та роботи приймальної комісії. У цей період заклад відвідує велика чисельність можливих абітурієнтів та їх батьків. Персонал повинен випромінювати довіру та доброзичливість, бути проінформованим про послуги закладу, його досягнення та переваги перед конкурентами, вміти умовити будь-якого відвідувача скористатися послугами саме цієї організації. Тому керівництво повинно дуже ретельно організовувати роботу маркетингових заходів, обирати працівників комунікабельних, з приємною зовнішністю, проводити з ними інформативні семінари, тобто, попередньо підготовлювати [1; 2; 3].

Методи нарощування позитивного іміджу НЗ з позицій деонтології включають: розробку нормативних документів з проблем забезпечення професійної етики; організацію контролю за дотриманням цих нормативів з боку керівництва закладу; навчання деонтологічній поведінці персоналу

закладу; організацію служби довгострокових партнерських стосунків; застосування надбань маркетингу партнерських відносин на деонтологічних засадах.

Література

1. Артюхіна М.В. Деонтологія сучасного вчителя / М.В. Артюхіна, Р.В. Олійник // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2003. – Вип. 32. – С. 60-64.

2. Артюхіна М. Деонтологія менеджера як одиничне / М.В. Артюхіна // Схід. – 2001. – № 6(43). – С.46-48.

3. Артюхіна М.В. Місце персоналу в системі маркетингових комунікацій вузів. Маркетингова деонтологія / М.В. Артюхіна // Вісник Академії економічних наук України. – 2002. – №2. – С. 109-110.

Бабенко Людмила

к.е.н., доцент

Івасюк Анастасія

студент

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпропетровськ

АДМІНІСТРУВАННЯ ПДВ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ РУХУ КОШТІВ НА ЕЛЕКТРОННОМУ РАХУНКУ ПДВ

Податкове адміністрування виступає важливим інструментом підтримки фінансової безпеки держави, зокрема у сфері управління бюджетом. В цьому аспекті дослідження тенденцій та особливостей розвитку податкового адміністрування представляє значний науковий і практичний інтерес, особливо такий напрямок адміністрування, як впровадження нових технологій та застосування їх на практиці.

З 01.07. 2015 р. на платників ПДВ чекає повноцінне впровадження системи електронного адміністрування ПДВ, що пов'язано з оновленням форм декларації з ПДВ та уточненого розрахунку до неї, обов'язковістю оформлення електронних податкових накладних (ЕПН) і розрахунків коригування, обміну ними та суцільної реєстрації цих документів у Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН). Тестування даної системи вже почалося з 1 лютого 2015 року.

Система електронного адміністрування ПДВ на сьогоднішній день, повторює риси системи, запропонованої ще раніше в Законі України від 31.07.2014 №1621-VII "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України". З 01.01.15 р. збільшилася до 1 млн грн. межа обов'язкової реєстрації платником ПДВ. Як і раніше не реєструють платниками ПДВ єдинників, які обрали систему оподаткування, що не передбачає сплату ПДВ.

Сплачувати податкове зобов'язання до бюджету можна тільки із ПДВшного рахунку. Списувати кошти буде Казначейська на підставі реєстру, наданого ДФС.

З 01.02.15р. до 01.07.15р. ПН в ЄРПН реєструють без обмеження суми ПДВ. Тобто в перехідному періоді поповнювати електронний рахунок у Казначействі доцільно тільки для сплати ПДВшних зобов'язань за підсумками звітного періоду. На сьогодні залишається не з'ясованим порядок застосування відповідного бухгалтерського рахунку для фіксації даних на ПДВ-рахунок та відображення руху на ньому.

Відповідно пп.1 п.2 Порядку електронного адміністрування ПДВ, затвердженого постановою КМУ від 16.10.14 р. № 569, рахунок в системі електронного адміністрування ПДВ являє собою «...рахунок, відкритий платнику податку в Казначействі, на який таким платником перераховуються кошти з власного поточного рахунку у сумі, необхідній для досягнення розміру суми, на яку платник податку має право зареєструвати податкові накладні в Єдиному реєстрі податкових накладних..., а також у сумі, необхідній для сплати до бюджету узгоджених податкових зобов'язань. Кошти з такого рахунку підлягають перерахуванню до бюджету та/або на спеціальний рахунок» [1]. Тобто такий рахунок є гривневим, але порядок використання коштів з нього суттєво відрізняється від банківських рахунків, для фіксації даних на яких застосовують рахунок 31 «Рахунки в банках» та які призначені для обліку використання коштів для поточних операцій. Так як кошти з ПДВ-рахунків використовуються не для власних поточних операцій, вони не такі високоліквідні, та їх використання обмежене – можна говорити про неможливість використання цього рахунку для обліку коштів, призначених для сплати податкових зобов'язань.

Можливим вирішенням може стати відкриття в складі рахунку 33 «Інші кошти», крім визначених Інструкцією № 291 субрахунків, субрахунку 336 «Рахунок в системі електронного адміністрування ПДВ».

Разом з тим, розпорядження коштами, що будуть акумульовані на цьому субрахунку, буде здійснювати Казначейська служба за розпорядженням фіскальних органів, так як на них облічуються кошти, що йдуть на погашення податкових зобов'язань. Крім цього, в процесі проведення розрахунків неможливим є допущення кредитового сальдо за рахунком. Тому, на наш погляд, найбільш доцільним є застосування рахунку 64 «Розрахунки за податками і платежами», який використовується для узагальнення інформації

про розрахунки підприємства за всіма видами розрахунків з бюджетом. Доцільно виділити аналітичний рахунок, наприклад 6419 «Розрахунки за рахунком в системі електронного адміністрування ПДВ» в складі субрахунку 641 «Розрахунки за податками». При відображенні перерахунку коштів з основного поточного рахунку на рахунок в системі електронного декларування ПДВ буде здійснено запис: Д-т 6419 К-т 311. При списанні суми податкових зобов'язань в поточному звітному періоді – Д-т 641/ПДВ К-т 6419. Суми, що перевищили зобов'язання можуть облічуватися як дебетовий залишок (переплата до бюджету) за аналітичним рахунком 6419, або ж може повертатися на рахунок, з якого вона списувалася за бухгалтерським проведенням : Д-т 311 К-т 6419.

Отже, формування і впровадження якісно нового механізму адміністрування ПДВ, а також обліку і контролю за його надходженням та відшкодуванням з боку контролюючих органів, дозволить підвищити його ефективність і створити умови для легального функціонування реального сектора економіки та сприятливого податкового клімату. Напрями вдосконалення повинні бути визначені на основі аналізу сучасних проблем функціонування податку та забезпечувати реалізацію інтересів обох сторін: фіскальної служби та платників податку.

Література

1. Порядок електронного адміністрування ПДВ, затверджене Постановою КМУ від 16.10.14 р. № 569 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/569-2014-%D0%BF>.

Братченко Людмила

старший викладач

ВНЗ «Криворізький національний університет»

Криворізький педагогічний інститут

м. Кривий Ріг

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ В УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В сучасних скрутних економічних умовах, зростаючої невпевненості економічної ситуації, втрат ринків збуту стійкість підприємства залежить від ефективності управління. Ефективно управляти підприємством – це вміння керувати усіма підрозділами і ланками підприємства для організації і координації їхньої діяльності в процесі постачання, виробництва та реалізації продукції.

Економічна криза в Україні, гостра світова конкуренція вимагає від підприємницького сектора застосування системи контролінгу в управлінні підприємством, що надасть йому реальної конкурентної переваги.

Великий внесок у розвиток теоретичних та практичних питань контролінгу внесли західні та вітчизняні вчені – економісти, а саме: Й.Вебер, А.Дайле, Д.Джексон, Р.Ентоні, Е.Майер, Т.Райхман, К.Серфлінг, Х.Фольмут, Д.Хан, П.Хорват, О.О.Ананькіна, С.Ф.Голов, Н.Г.Данілочкіна, О.М.Кармінський, С.Н.Петренко, М.С.Пушкар, В.П.Савчук, Л.А.Сухарева, О.О.Терещенко та ін.

Контролінг є одним з найсучасніших і ефективних систем управління підприємством, який являє собою відособлену систему, економічна сутність якої полягає в динамічному процесі перетворення та інтеграції існуючих методів обліку, аналізу, планування, контролю і координації в єдину систему отримання, обробки інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, а точніше в систему інтегрованого (комплексного) управління діяльністю, що забезпечує методичну й інструментальну базу для підтримки основних функцій менеджменту: планування, управління і контролю.

Контролінг в усьому світі набуває міцні позиції в системі управління підприємством. В Україні, нажаль, впровадження контролінгу в систему управління відбувається дуже повільно. Причин для цього багато, основними є такі: керівники підприємств не розуміють сутності, ролі та значення системи контролінгу; вважають (і це є дійсним) впровадження системи контролінгу таким, яке дуже дорого коштує.

Проте, впровадження системи контролінгу на підприємстві, як свідчить зарубіжний досвід, має позитивний ефект, який полягає в тім, що, завдяки відстроєній системі обліку витрат та бюджетування за центрами відповідальності, управління запасами на складах, технічного обслуговування та ремонту, відбувається короткострокове зниження витрат як по окремим підрозділам, так і по підприємству в цілому. Спостерігається іноді, що в перші

два-три роки, після впровадження системи контролінгу на підприємстві, має місце зниження операційних витрат на 3-5% [1].

Професор С.Фалько, вказує на плюси та мінуси щодо впровадження системи контролінгу в управління підприємством.

Плюси цього впровадження на підприємстві такі: з'явиться конкретна особа, з якої можна буде запитати про результати роботи та виконання функцій і задач контролінгу; інформація про рівень досягнення поставлених цілей в області економіки, фінансів, персоналу, клієнтів, бізнес-процесів та інш. буде зосереджена в одному місці, що забезпечить оперативність її отримання та інтерпретації; є можливість досягти введення єдиних стандартів та правил планування, контролю, обліку, аналізу та звітності у підрозділах, що забезпечить автоматизацію процесу управління; плани усіх підрозділів будуть скоординовані, інтегровані та перевірені на вірогідність, якщо цими питаннями буде займатись одна служба контролінгу; зменшується тенденція щодо ізоляції функціональних підрозділів, тобто локальні оперативні цілі підрозділів будуть тісно пов'язані зі стратегічними цілями підприємства.

Мінуси впровадження системи контролінгу на підприємстві: прийдеться змінювати організаційну структуру управління та пояснювати власникам (співробітникам), навіщо це потрібно; виникнуть проблеми з планово-економічними та обліково-аналітичними підрозділами підприємства, які будуть позбавлені певних функцій, а натомість будуть вимагати виконання ними додаткових функцій; висока вірогідність виникнення конфлікту між керівниками підприємства та керівниками служби контролінгу відносно реалізації поставлених цілей та оцінці досягнутих результатів діяльності; виникає загроза надмірного посилення впливу служби контролінгу на прийняття рішення керівництвом підприємства, що може викликати невдоволення в колективі; виникають труднощі у пошуку спеціалістів з числа співробітників підприємства, які здатні та готові реалізувати функції і задачі контролінгу їх сучасній інтерпретації [1].

Який же висновок можна зробити, розглянувши плюси та мінуси щодо впровадження системи контролінгу в управління українськими підприємствами? На нашу думку, однозначну відповідь дати неможливо. Але, треба орієнтуватися все ж таки на провідні країни світу, такі як: Німеччина, Франція, Великобританія, в яких вже тривалий час дає свої позитивні результати система контролінгу.

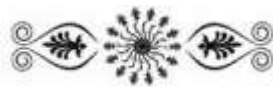
Отже, конкурентні умови вимагають впровадження системи контролінгу в управління сучасними українськими підприємствами. Контролінг необхідний нашому менеджменту й бізнесу, як повітря, як нова філософія, що дозволяє раціоналізувати хаотичні підприємницькі й адміністративні потуги, як метод, що забезпечує прогнозований результат діяльності й ефективний зворотний зв'язок [2].

Українським підприємствам треба сміливіше впроваджувати систему

контролінгу, основною метою функціонування якої є своєчасний, систематизований збір інформації, її обробка, аналіз та підготовка для вищого керівництва з відповідним коментарем для прийняття остаточного рішення.

Література

1. Фалько С. Польза контролінга для підприємства. // Управляем підприємством. - 2011. - №11.
2. Яковлев Ю.П. Контролінг на базі інформаційних технологій.-К.:Центр навчальної літератури, 2006. - 318с. www.consulting1c.ru.

Бреус Світлана

к.е.н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В сучасних умовах рівень української науки, і зокрема, ВНЗ не тільки не відповідає потребам сучасної якісної вищої освіти, а й створює реальну загрозу як економічній безпеці ВНЗ, так і держави. Адже на сучасному етапі розвитку економіки України важливими чинниками, що формують загрози економічній безпеці як ВНЗ, так і держави є невисока представленість вітчизняних ВНЗ у міжнародних рейтингах, що виступає одним з основних критеріїв оцінки, позиціонування та рейтингування вишів сучасних держав у світі. Адже від позиції ВНЗ у рейтингах залежить не тільки престиж вищого навчального закладу, рівень його конкурентоспроможності, прибутковості, але і рівень як його економічної безпеки, так і держави. Включаючись у боротьбу за високі позиції у як у вітчизняних, так і міжнародних рейтингах, виші сприяють таким чином покращенню якості вищої освіти.

На світовому рівні результати міжнародних рейтингів вишів в основному негативно позначаються на формуванні міжнародного іміджу як ВНЗ, так і держави та позиціонують Україну як країну, котра виступає постачальником дешевої робочої сили в розвинені країни світу (враховуючи високий рівень відтоку кваліфікованих кадрів з України). На національному рівні світові рейтинги університетів справляють опосередкований вплив на перебіг внутрішньо економічних процесів та є одним із механізмів зовнішнього управління ризиками через підвищення або пониження позицій вишів у

рейтингу.

За даними найбільш авторитетних серед експертів і засобів масової інформації рейтингів «Топ 200 Україна», «Webometrics», «Scopus» (кожен з них використовує різні критерії оцінювання вищих навчальних закладів) та сформований за їх даними консолідований рейтинг [1], більшість ВНЗ, котрі за вітчизняними рейтингами посідають провідні позиції, займають доволі низькі місця у впливових світових рейтингах (лідерами їх яких є ВНЗ США та Великої Британії) Academic Ranking of World Universities [2], THE World University Ranking [3], QS World University Rankings [4] та Ranking Web of World Universities [5].

Серед десяти вітчизняних ВНЗ за найвищими позиціями в консолідованому рейтингу України у 2014 році [1] за Academic Ranking of World Universities [2], як і в попередні роки, у 2014 році ні один з вітчизняних ВНЗ не увійшов у TOP-500. За рейтингом THE World University Ranking 2014/2015 жоден український виш не потрапив до 400 найкращих [3].

Відповідно з оприлюдненим рейтингом QS World University Rankings 2014/15 [4] до TOP-500 увійшов Київський національний університет імені Тараса Шевченка (місце 421-430), а також Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (місце 481-490). Зокрема, у консолідованому рейтингу [1] Київський національний університет імені Тараса Шевченка посів 1 місце, а Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна разом з Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут» (котрий у рейтингу QS World University Rankings 2014/15 зайняв місце 551-600) посів 2-3 місце. Також до рейтингу QS World University Rankings 2014/15 [4] увійшли Сумський державний університет (місце 651-700), Донецький національний університет та Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (місце 701+) [6].

За даними рейтингу World Universities Web Ranking 2015 [5] серед 10 українських ВНЗ, котрі займають найвищі рейтингові позиції за консолідованим рейтингом [1], Київський національний університет імені Тараса Шевченка посів 937 місце, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» – 1265, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» – 1388, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна – 1410 місце, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського – 1516, Національний університет «Львівська політехніка» – 1934 місце відповідно.

Враховуючи зазначене, можна констатувати, що, з метою нівелювання загроз у сфері економічної безпеки як ВНЗ, так і держави, доцільним є розробка адекватних сучасним умовам заходів. Зокрема, тих, котрі передбачають інтенсифікацію запровадження інституційних механізмів акумуляції та аналізу рейтингових оцінок вишів з метою адекватного реагування на дані міжнародних рейтингів у контексті захисту національних інтересів та

забезпечення належного рівня економічної безпеки ВНЗ та держави, підвищення рейтингових позицій українських вишів у вітчизняних та міжнародних рейтингах та підвищення ефективності вітчизняної вищої освіти.

Література

1. Консолідований рейтинг вузів України 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/rating/25712/>
2. Academic Ranking of World Universities 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html>
3. World University Rankings 2014-2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking>
4. QS World University Rankings® 2014/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2014#sorting=rank+region="+country="+faculty="+stars=false+search](http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2014#sorting=rank+region=)
5. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.webometrics.info/en/europe/ukraine>
6. Шість українських університетів увійшли до світового рейтингу QS World University Rankings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/news/36777-shist-ukrayinskih-universitetiv-uviyshli-do-svitovogo-reytingu-qs-world-university-rankings>

Волкова Мілиця

к.е.н., доцент

Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова
м. Харків

АГРЕГАТНІ СТРАТЕГІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Характерна особливість сукупності методів адаптивного планування витрат полягає у прагненні до формування гнучкої системи організації та управління, що забезпечує бажаний розвиток підприємства з урахуванням усього складного комплексу нових умов і чинників, які можуть виникнути вже в процесі цього розвитку. Адаптивний підхід до планування витрат на цей час набуває все більшого поширення.

До складу методів, використання яких певною мірою дозволяє вирішити зазначене складне завдання, слід віднести агрегатне планування, що являє

собою процес формування збалансованих за витратами виробничих програм підприємства на плановий період і диференціацію сформованої системи планів за відрізками календарного періоду і за окремими структурними підрозділами.

Методичний підхід, з якого виходить агрегатне планування, базується на прогнозованому попиті і дозволяє оцінити необхідні виробничі ресурси і результати діяльності, що дозволяють досягти заздалегідь поставлених цілей. Важливою рисою методу агрегатного планування є також гнучкість і постійна зміна планів залежно від поточних результатів діяльності підприємства.

В середньостроковій перспективі агрегатне планування, пов'язане з визначенням кількісних параметрів витрат і термінів виконання планових завдань дозволяє узагальнити передбачувані показники діяльності підприємства (виступає своєрідним «верхнім рівнем планування»). Для підприємств, що характеризуються використанням переважно проектного типу виробництва, доцільним стає також поєднання принципів агрегатного підходу з методичними положеннями, притаманними концепції управління проектами. При цьому проектне управління може як слугувати стрижнем для утворення частково або повністю відокремленої вертикалі планування (методичні засади функціонування якої будуть відрізнятися численними особливостями), так і виступати тільки як один з методів планування для визначення витрат за виробництвом продукції, решта показників якого формується на засадах впровадження агрегатного підходу.

Результат процесу агрегатного планування виражається у сформованій виробничій програмі підприємства, що визначає, з одного боку, перелік товарів і послуг, що виготовляються, обсяг випуску по кожній позиції, а з іншого – терміни і вартість виробництва цих товарів і послуг. При цьому основним критерієм оцінки ефективності укладеного таким чином агрегатного плану стає оптимізація усіх видів витрат, яка, проте, не стає причиною погіршення споживчих параметрів і якості продукції, що виробляється.

Процедури агрегатного планування мають також доповнюватися деталізацією розподілу робіт, тобто дезагрегуванням, що здійснюється за трьома основними структурними складовими: конструктивним елементам виробів, що виготовляються; часу, тобто по відрізках календарного періоду; підрозділам організації. Мета розподілу виробничої програми по відрізках планованого періоду (кварталам і місяцям) полягає у отримання такої номенклатури виробів в кожному періоді, при якому будуть забезпечено виконання договірних зобов'язань, рівномірне використання виробничої потужності й узгодженість діяльності усіх структурних підрозділів.

Раціональний розподіл виробничої програми в часі повинен відповідати наступним вимогам: дотримання термінів випуску окремих виробів, обумовлених укладеними угодами поставки; повне виконання програми за увесь період за об'ємом і номенклатурі; рівномірне і зростаюче по кварталах і місяцях наростання обсягів випуску; максимальна концентрація випуску

однойменних і схожих видів виробів в одному або суміжних календарних періодах; мінімальна допустима різноманітність номенклатури виробів в кожному періоді; по можливості максимальне завантаження устаткування і персоналу в кожному періоді.

Основними методами складання поточних планів в агрегатному плануванні є такі: інтуїтивний підхід; графічний або табличний метод; економетричні підходи (лінійне програмування; лінійні правила ухвалення рішень; модель коефіцієнтів, що управляють; комп'ютерне моделювання) .

Важливою складовою інструментарію агрегатного планування є агрегатні стратегії, тобто набір певних моделей, в рамках яких відбувається відтворення можливих змін показників. Виділяють дві основні групи агрегатних стратегій: чисті стратегії та змішані.

Результатом агрегатного планування стає основний виробничий план, що є стрижневим елементом системи планування господарської діяльності у цілому та в рамках якого відбувається упорядкування та узагальнення інформаційного підґрунтя для укладання планів роботи окремих ланок підприємства, перш за все у таких аспектах: планування ресурсного забезпечення, планування формування та використання балансу виробничих потужностей, а також комплекс специфічних ситуативних планів.

Література

1. Анискин Ю. Планирование и контроллинг / Ю.Л. Анискин, А.М. Павлова. – М.: Омега – Л., 2007. – 280 с.
2. Череп А. Управління витратами суб`єктів господарювання: Монографія. (частини 1-2) / А.В. Череп. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. – Ч. 1: 368 с.; Ч 2: 360 с.

Воронкова Таїсія

к.е.н., доцент, професор кафедри
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СИСТЕМІ ІЄРАРХІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасна економіка країни знаходиться в умовах постійних змін зовнішнього і внутрішнього середовища під впливом економічних і політичних факторів. Ця нестабільність вимагає від держави, суспільства, суб'єктів господарювання пошуку не тільки шляхів адаптації до змінних умов, а й запровадження проактивних заходів забезпечення системи економічної безпеки країни. Актуальність цієї проблеми зростає внаслідок прискорення глобалізації світової економіки і постійної участі України в цих процесах, особливо пов'язаних із її вступом до асоційованого членства з Європейським Союзом.

Розв'язання багатогранної проблеми економічної безпеки постійно знаходиться в центрі уваги українських і зарубіжних вчених. Останніми роками численними є публікації, пов'язані з дослідженням окремих питань проблеми, з теорією і практикою економічної безпеки. До них відносяться питання економічної безпеки в контексті економічної категорії, концептуальних засад економічної безпеки, підприємництва, в розрізі окремих видів економічної діяльності та конкурентоспроможності країни і суб'єктів господарювання, в напрямі залучення іноземного капіталу, як результату управлінської діяльності.

Проте в не повній мірі досліджено проблему, пов'язану із впливом глобалізації і внутрішньо регіональних факторів, а також стану інформаційної безпеки на рівень економічної безпеки підприємств, організацій, установ.

Вважаємо за доцільне виділення 6 ієрархічних рівнів економічної безпеки: особистості (базовий рівень), підприємства, організації, установи (мікрорівень), регіонів (мезорівень), національна (макрорівень), глобальна і міжнародна як її складова (мегарівень).

Особливість поняття економічної безпеки особистості полягає в тому, що вона виступає не тільки одним із головних об'єктів системи економічної безпеки, але і реальним суб'єктом економічних відносин, а це означає, що відображає як стан, так і спроможність особистості у певних умовах реалізовувати природне право на якісний рівень життя.

Наступним компонентом системи економічної безпеки, на наш погляд, виступає «економічна безпека підприємства, організацій, установ, господарств». Вважаємо недоцільним називати цю компоненту тільки як «економічна безпека підприємства», адже об'єктом захисту економічних інтересів можуть бути й інші суб'єкти господарювання: організації, установи, господарські організації господарські товариства (ст. 80, 83 Цивільного кодексу

України; ст. 55, 62, 63 Господарського кодексу України). Неправомірно називати цю компоненту «корпоративна економічна безпека», як вважають деякі дослідники, адже існують некорпоративні утворення, які є суб'єктами економічної безпеки і самі її забезпечують, наприклад, державні правоохоронні органи).

Проведене дослідження дозволило зробити висновок відносно багатогранності поняття «економічна безпека підприємства, організацій, установ, господарств». Науковці пропонують розглядати його з точки зору стану: ефективності використання ресурсів, виробничої системи, економічного розвитку, захищеності діяльності та інтересів, гармонізації останніх.

Раціональним, на наш погляд, є наступне визначення поняття економічної безпеки суб'єктів господарювання (ЕБСГ), яке чітко та в той же час найбільш повно, відображає його сутність [1]. Під економічною безпекою підприємства, організацій, установ, господарств потрібно розуміти власне стан самих підприємств, організацій, установ, господарств який характеризується наявністю конкурентних переваг, що досягаються ефективним використанням існуючих власних та залучених ресурсів, своєчасним впровадженням комплексу заходів з метою захисту своєї діяльності для максимального досягнення поставлених цілей у короткостроковому та довгостроковому періоді в умовах постійної зміни навколишнього середовища. У запропонованому визначенні економічної безпеки підприємства було уточнено наступне: ефективність використання ресурсів виступає як засіб досягнення ЕБСГ; головною ознакою стану ЕБСГ є наявність у підприємства конкурентних переваг; у визначенні зазначається межа досягнення цілей – максимальне наближення; під умовами розуміється постійна зміна навколишнього середовища.

Особлива роль мезорівней полягає в тому, що вони виконують роль буферів при активізації загроз стабільності для основних рівнів господарської системи та слугують резервами при надлишку або нестачі факторів, ресурсів та умов сталого розвитку. Національна економічна безпека держави - це стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально орієнтований розвиток країни в цілому, достатній економічний та оборонний потенціал навіть за найнесприятливіших варіантів розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів.

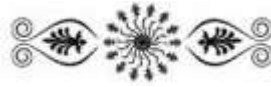
Найбільш розповсюдженим трактуваннями глобальної економічної безпеки є такі, що передбачають утворення та забезпечення функціонування системи світових господарських зв'язків, світової економічної системи, ефективну взаємодію економічних блоків і національних економік.

Література

1. Т.Б. Ігнашкіна, А.Л. Шатохін. Економічна безпека підприємства та її трактування у наукових працях/ Ігнашкіна Т.Б., Шатохін А.Л.// Забезпечення економічної безпеки виробничих систем за умов розвитку конкуренції:

Матеріали X Міжнародна науково-практичної конференції, 9 липня 2013 року.
– Хмельницький, 2013.

Ганзюк Світлана

к.е.н., доцент

Токаренко Таміла

студентка

Дніпродзержинський державний технічний університет
м. Дніпродзержинськ

ДИНАМІКА НАДХОДЖЕНЬ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

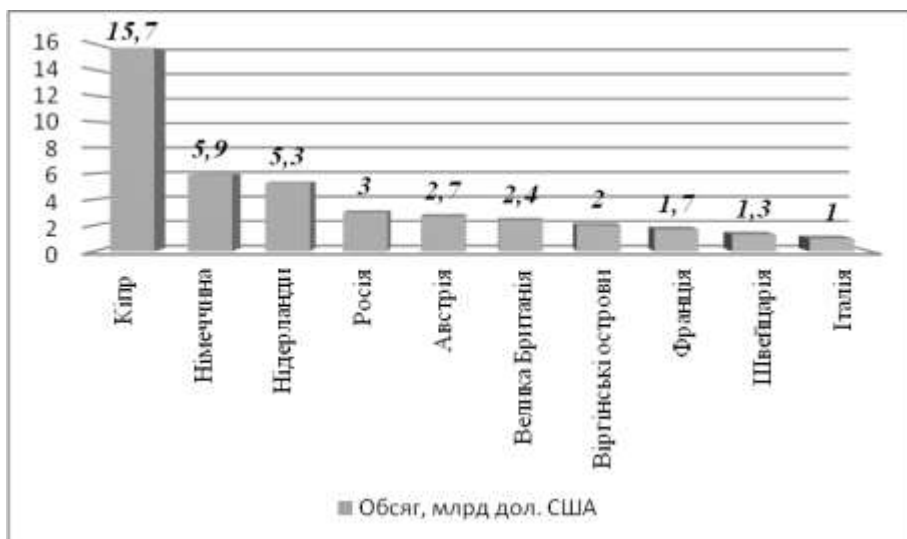
Інвестиції відіграють важливу роль в економіці будь-якого підприємства і країни в цілому, оскільки вони є основою для систематичного оновлення й розширення виробничого капіталу, прискорення науково-технічного прогресу і поліпшення якості продукції, структурної перебудови суспільного виробництва й збалансованого розвитку всіх галузей економіки. Без інвестицій неможливі підготовка та запуск у виробництво нових видів продукції (робіт, послуг), підвищення якості та дизайну товарів, використання нових видів матеріалів, енергозбереження тощо [1, с. 18].

Особливості кризового етапу в економіці України пов'язані не тільки з політичною ситуацією, а й зі складністю фінансового стану багатьох підприємств, високим ступенем зношеності основних фондів, що потребують суттєвої активізації інвестиційної активності господарюючих суб'єктів. У складній та заплутаній системі економічних зв'язків усе частіше необхідно приймати зважені рішення щодо накопичення та інвестування. Для збереження і примноження заощаджень потрібно відмовитись від старих засобів накопичення та перейти до засобів, притаманних ринковим відносинам, що об'єднуються під загальною назвою інвестування. Проаналізуємо динаміку зміни обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Так, станом на 1 липня 2014 року прямі іноземні інвестиції нерезидентів в Україні становили 59,7 млрд дол. США, включаючи акціонерний капітал та боргові інструменти. Причому, з початку року надходження акціонерного капіталу становили понад 1,2 млрд дол. США, а вибуття – 0,6 млрд дол. Найбільші втрати вартості інвестованого капіталу відбулися через курсову різницю в 7,3 млрд дол. США. І, таким чином, станом на початок другого півріччя 2014 року сума акціонерного капіталу нерезидентів становила трохи

більше за 5 млрд дол. США. Також, відбулося скорочення за статтею боргових інструментів порівняно з початком 2014 року з 10,2 млрд дол. США до 9,7 млрд дол. США., або на 4,5 % [2].

Найбільше інвестицій надійшло з країн ЄС – близько 76,6%. До їх переліку, насамперед, належать Кіпр і Німеччина, а також Нідерланди, Австрія, Франція, Італія та Велика Британія, ряд інших країн – Швейцарія та Росія тощо (рис. 1).

Рис. 1. Обсяг залучених іноземних інвестицій в економіку України станом на 2014 р., млрд. дол. [2]

За даними Держстату, найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій, якщо аналізувати інвестиції за видами економічної діяльності, надходить у промисловість – 32,1% (16 млрд. дол. США) й у фінансову та страхову діяльність (25,3%). Наступну за частками надходжень групу видів діяльності формують оптова та роздрібна торгівля – 12,8%, операції з нерухомим майном – 8,1% та професійна, наукова і технічна діяльність – 6,6%, що разом складає майже 85% від загального об'єму. Заборгованість українських підприємств за кредитами і позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями перед прямими іноземними інвесторами на 1 січня 2014 року становила 10,155 млрд дол. [2].

Обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу на 1 січня 2014 року становив 6,575 млрд дол., зокрема, до країн ЄС – 6,061 млрд дол., або 92,2% від їх загального обсягу, до країн СНД - 412,5 млн дол., або 6,3%, до інших країн світу - 102,1 млн дол., або 1,5%. Прямі інвестиції з України надходили до 46 країн світу, переважна частка - до Кіпру (88,5%) [3].

Сьогодні від масового відтоку капіталу Україну захищає лише відсутність попиту на активи підприємств з боку іноземного інвестора. Власники бізнесу або не бажають зазнавати втрати за угодами, або ж просто не мають змогу знайти покупця. Інвестори зайняли очікувальну позицію щодо прийняття будь-

яких рішень (чи то нові інвестиції, чи вилучення свого капіталу) до покращення політичної ситуації в Україні [3].

Література

1. Петухова О. М. Інвестування [текст] навч. посіб. / О. М. Петухова. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 336 с.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний сайт прес-центру PRO CAPITAL GROUP. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pro-capital.ua/ua/press_center/invest-digest/investor/obemy-investirovaniya-v-ukraine-za-i-polugodie-2014-goda/

Герчанівська Світлана

к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

м. Бережани

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МАРКЕТИНГ»

Термін «маркетинг» походить від англійського «marketing» – торгівля, продаж, збут, який в свою чергу, є похідним від „market” і означає ринок, базар, а в більш широкому розумінні – ринкову діяльність. Вперше даний термін з’явився в американській економічній літературі наприкінці 19- початку 20 століття. Тоді маркетинг ототожнювався зі збутом товарів. По мірі насичення ринку необхідно було розширювати сферу діяльності, тому сутність маркетингу змінилась. Розширились його географічні межі – Японія, Західна Європа, а в останні роки і пострадянські країни.

Для визначення сутності й значення поняття «маркетинг» необхідно дослідити його різні тлумачення. Нині відомо понад 2000 дефініцій маркетингу. Це пояснюється тим, що маркетинг є багатоплановим поняттям, тому одним загальним визначенням неможливо дати повну комплексну оцінку. Крім того, розвиток даного поняття проходив в тісній залежності з характером ринкових відносин, співвідношенням попиту та пропозиції на ринку. В найбільш поширених трактуваннях він розглядається як комплекс функцій збутової ринкової діяльності; аналіз, планування, реалізація та контроль за втіленням маркетингових рішень щодо системи просування та розподілу товарів і послуг; стиль мислення підприємця, що виходить з визнання пріоритетності споживача; розуміння ринку, що забезпечується системою маркетингових досліджень;

дисципліна, що опирається на фундаментальну філософію та концентрується на споживачі; забезпечення співвідношень обміну, а також існуючої економічної системи; процес збалансування попиту і пропозиції.

Безумовно, кожне з перелічених визначень важливе самі по собі. Однак без сумніву те, що цінність і значимість кожного з них особливо вагомі тоді, коли вони розглядаються в єдності та цілісності. Всі вони зводяться до того, що метою маркетингу є оптимізація відносин між організацією і споживачем та максимізація рівня задоволення їхніх потреб. Практично маркетинг базується на реалізації таких функцій як: організація, координація, контроль, мотивація, регулювання, прогнозування, інформатизація, дослідження ринку і конкуренція, планування, збут та ін. Цілеспрямованість маркетингової діяльності в головному вирішальному елементі – це задоволення потреб і нужд через механізм обмінних відносин, що забезпечує стабільність діяльності організації за рахунок зниження ризику ринкової діяльності [1; 3; 5].

Визначення маркетингу можуть бути об'єднані в дві основні групи: класичні (обмежені) та сучасні (узагальнені). В класичному розумінні дане поняття визначається як підприємницька діяльність щодо просування товарів і послуг від виробника до споживача. Ці трактування передбачають, що основне в ньому – розробка, переміщення та реалізація товарів та послуг, у зв'язку з цим вони мають певні недоліки. Розуміння маркетингу не повинно обмежуватись лише товарами і послугами, оскільки його об'єктами можуть бути організації, особи, окремі території. Різноманітність визначень обумовлена перш за все тим, на які основоположні аспекти маркетингу робиться акцент, як дані формулювання «прив'язані» до певних видів маркетингу, областей його застосування. Але основним у будь-якому визначенні повинна бути орієнтація на споживача. Разом з тим, завдання маркетингу – не лише збільшувати попит, але й намагатись робити це так, щоб він відповідав пропозиції.

Широкий діапазон маркетингу інтерпретований Американською асоціацією маркетингу (АМА) в 1985 р., коли традиційне визначення, одобрено у 1960 р., було замінено наступним: «Маркетинг являє собою процес планування та втілення задуму, цінотворення, просування і реалізацію ідей, товарів і послуг шляхом обміну, що задовольняє цілі окремих осіб та організацій» [4, с.72]. Саме цей момент підкреслює в своєму визначенні американський маркетолог Ф.Котлер: «Маркетинг – соціальний та управлінський процес, за допомогою якого окремі особи та групи осіб задовольняють свої нужди та потреби шляхом створення товарів і споживацьких цінностей та взаємообміну ними» [3, с.34].

Ми цілком погоджуємось з думкою науковців про те, що маркетинг – це складна і динамічна система, яка забезпечує ринкову орієнтацію управління, тобто використовуючи маркетинг, підприємство не пасивно реагує на зміни ринкової кон'юнктури, а здійснює продуману, добре скоординовану політику.

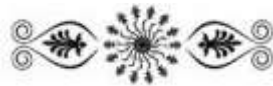
Існують також і нетрадиційні визначення маркетингу, зокрема як мистецтва, володіння яким дає змогу виробнику, що зумів поглянути на свою

діяльність з точки зору споживача, в мінімальний термін і з обмеженими ресурсами досягти власних цілей [2, с.167].

Неможливість сформулювати єдине трактування поняття «маркетинг» зумовлене безперервним процесом розвитку теорії маркетингу, різноманітністю та широкомасштабністю взаємозв'язків і взаємозалежностей, які визначають маркетингову діяльність.

Література

1. Гаркавенко С.С. Маркетинг. Підручник./ С.С. Гаркавенко – Київ: Лібра, 2004. – 712 с.
2. Гірченко Т.Д. Маркетинг: Навчальний посібник./ Т.Д. Гірченко, О.В. Дубовик – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 255 с.
3. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ. – 2-е европ. изд./ Ф. Котлер, Г. Армстронг, Дж. Сондерс, В. Вонг – М.; СПб.; К.: Издательский дом “Вильямс”, 2000. – 944 с.
4. Маркетинг/ Упоряд. вступ. ст. А.І. Кредисова. – К.: Україна, 1995. – 399с.
5. Эванс Дж. Р., Берман Б. Маркетинг / Дж. Р. Эванс, Б. Берман – М.: Экономика, 1993. – 335 с.

Гіренко Юрій

аспірант

ННЦ “Інститут аграрної економіки” НААН

м. Київ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ХМЕЛЯРСТВА В УКРАЇНІ

Галузь хмелярства є важливою складовою національного агропромислового комплексу України. Проте, незважаючи на широкий спектр застосування хмелю у промисловому виробництві, особливо під час пивоваріння, площі під цією сільськогосподарською культурою щороку стрімко скорочуються, а разом з тим і кількість діючих господарств. Так, з 2010 по 2013 рр. їхня чисельність зменшилась більш ніж у двічі (з 57 до 24). Відповідно таке скорочення негативно позначилось і на валовому зборі продукції. Якщо у 2009 р. було зібрано 1342,8 т хмелю, у 2010 р. – 780 т, то у 2013 р. – лише 453,7 т. Середньорічний рівень врожайності перебував в межах 10 – 11 ц/га, що є майже вдвічі нижче середньосвітового рівня, щодо збору хмелю. Це відповідним чином, негативно, вплинуло і на економічну ефективність виробництва [1].

Лише 25 % від всієї загальної потреби сировини покривається за рахунок національного виробника, а решту хмелю, українські пивзаводи імпортують з – за кордону [2]. Це відбувається, тому що, найбільший відсоток пивного ринку належить підприємствам, власниками яких є зарубіжні торговельні марки. Зрозумілим є те, що вони воліють задовольняти свої виробничі потреби у хмелесировинні за рахунок імпорту. Іншою ж, не менш важливою причиною, також є і те, що в більшості випадків сама вітчизняна хмелепродукція виявились неспоможною відповідати сучасним вимогам розвиненого ринку за якісно – ціновими характеристиками [3]. Не відбуваються належні заходи які спрямовані на підвищення економічної ефективності, в першу чергу за, рахунок модернізаційних змін. Що в перспективі має призвести до зменшення загальновиробничих витрат, підвищення якості продукції. Доцільність впровадження модернізаційних змін є необхідна і очевидна. З огляду, хоча б на те, що затрати робочої сили на вирощування хмелю в Україні становлять в середньому 2000 – 2800 люд. – год./га, а аналогічний середньоєвропейський показник складає лише 1000 – 1200 люд. – год./га [4]. Одним із основних напрямів підвищення продуктивності праці є заходи, що спрямовані на підвищення рівня оснащеності підприємств технічними засобами.

Отже, на наш погляд, саме комплекс заходів, щодо здійснення модернізаційних змін, має бути одним із пріоритетних напрямів в подальшій діяльності підприємств хмелярського комплексу в Україні. Оскільки, це дасть змогу виробленій ними продукції не поступатись за основними її показниками зарубіжним аналогам. А значить в перспективі це може призвести до збільшення попиту на вітчизняний хміль серед його споживачів.

Література

1. Приймачук Т.Ю., Сітнікова Т.Ю., Проценко А.В. Пивний та хмелевий ринки сьогодення// Вісник аграрної науки. – 2014. – №10. – С.65–71.
2. Стратегічне управління підприємств галузі хмелярства: монографія/ Муляр Т.С., Осовська Г.В. – Житомир: Житомирський національний агроекологічний університет, 2013. – 244 с.
3. Розвиток і регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства: Матеріали П'ятої міжнародної науково – практичної конференції молодих вчених (у заочній формі) / редкол: Ю.О. Луценко та ін – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 244 с.
4. Ратушнюк Т.М. Перспективи розвитку хмелярства України в контексті євроінтеграційних процесів// Економіка АПК. – 2008. – №4 – С. 59 – 62.

Гордієнко Алла
студентка

Лихачова Яна
студентка

Федотова Татяна
к.е.н., доцент

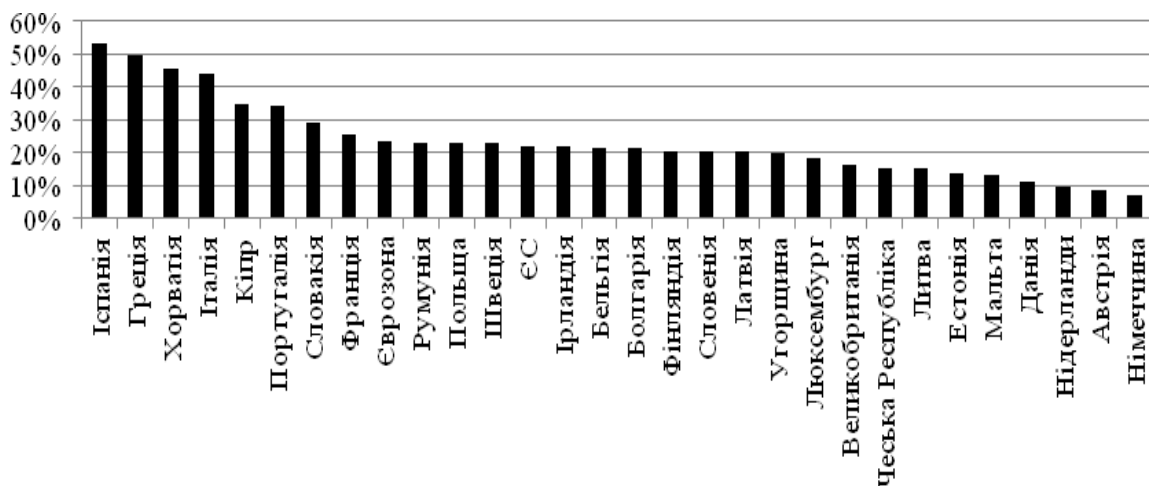
Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпропетровськ

АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ МОЛОДІ

Світ стоїть перед обличчям зростаючої кризи молодіжної зайнятості. Від проблеми з працевлаштуванням потерпають люди віком 14-35 років.

Причина існування безробіття серед молоді – невідповідність держзамовлення на навчання та попиту на ринку праці. Щорічно ВНЗ випускають близько 500 000 фахівців, які не можуть влаштуватися на роботу.

Безробіття є одним з найважливіших економічних факторів для країни, а рівень безробіття серед молоді має тенденцію бути вище, ніж рівень безробіття в старших вікових групах. Проблема безробіття серед молоді стосується не лише України, а й інших країн світу [1].

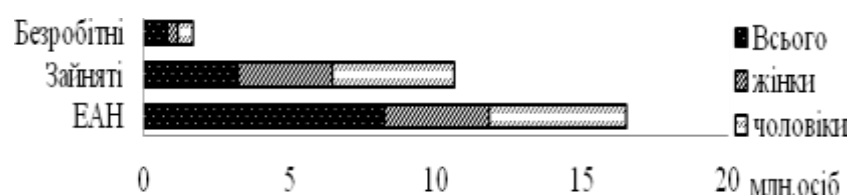
Рис. 1. Рівень безробіття серед молоді в країнах-членах ЄС станом на листопад 2014 (з урахуванням сезонних коливань)

Станом на листопад 2014 року найбільший рівень безробіття молоді (15-25 років) в країнах-членах ЄС мають Іспанія – 53,5% та Греція – 49,8%, Хорватія – 45,5%, а найменший: Нідерланди – 9,7%, Австрія – 8,9%, Німеччина – 7,4%.

Якщо приділяти увагу світовому масштабу, то рівень безробіття серед молоді у 2014 році в країнах Близького Сходу склав 29,4%, в країнах Центральної та Південно-Східної Європи (не членів ЄС) та СНД – 16,8%, в країнах з розвинутою економікою і Європейського союзу – 16,7%, в країнах Латинської Америки та Карибські острова – 13,8%, в країнах Південної Африки – 11,8%, в країнах Східної Азії – 10,5%, в країнах Південної Азії – 10%.

Міжнародна організація праці зазначає, що світ стикається з кризою зайнятості: в молодих людей в три рази більше шансів стати безробітними, аніж у дорослих. МОП нараховує майже 73 млн. молоді, яка шукає роботу, пов'язуючи це, насамперед, з високим рівнем безробіття, підвищенням активності і нестандартної зайнятості в розвинених країнах.

В Україні кількість безробітних серед молоді віком 15-35 років у 2013 році становила 849,7 тис. осіб, що складає 10,3% від економічно активного населення даної вікової категорії та 3,9% від загальної кількості економічно активного населення (рис. 2).

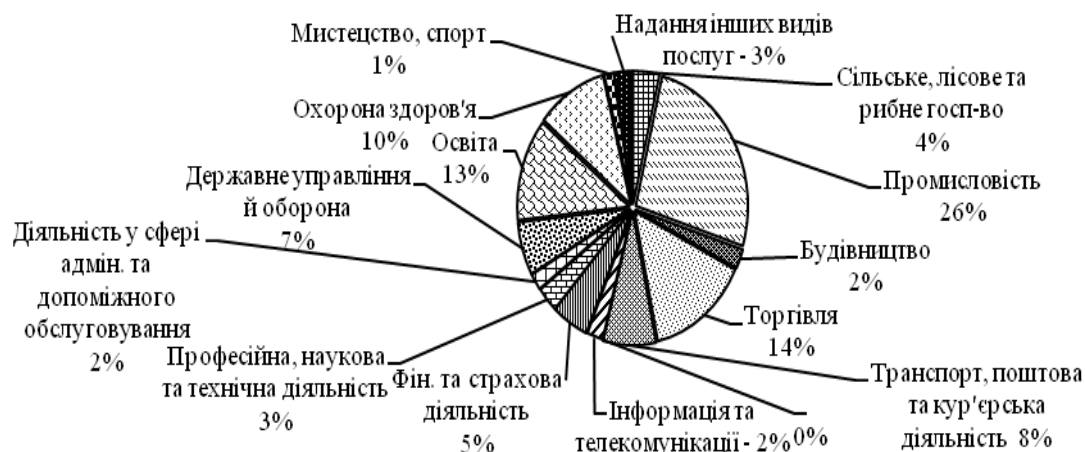

Рис. 2. Економічна активність населення у 2013 році

Серед загальної кількості всього економічно активного населення 36,3% становить зайнята молодь віком 15-35 років. Діяльність сучасної молоді дуже

різноманітна, наразі, представники даної вікової категорії охоплюють різні галузі праці (рис. 3).

Рис. 3. Зайнятість молоді за видами економічної діяльності на кінець 2013 року

За видами економічної діяльності найбільша частка зайнятості молоді міститься в промисловості – 26%, торгівлі – 14%, освітній діяльності – 13% та сфері охорони здоров'я – 10%, а найменша – в будівництві, сфері інформації та телекомунікацій, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування складає лише по 2%, в мистецтві та спорті – 1% [2].

Наразі, ринок праці не в змозі в повному обсязі забезпечити молодь працею. Значна частина молоді виїжджає працювати за кордон. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України вказує, що за останні кілька років близько 3 млн. працездатних громадян виїхали в пошуках кращої долі, причому кожен восьмий - це людина у віці 25-29 років [3].

Створена програма MOT займається працевлаштуванням молоді, працює через глобальну мережу технічних команд в штаб-квартирі в Женеві і в більш ніж 60 офісах по всьому світу. Вона надає допомогу країнам у розробці узгоджених та скоординованих заходів щодо працевлаштування молоді. Такий комплексний підхід поєднує в собі макроекономічну політику і цільові заходи, які враховують попит на ринку праці, а також кількість і якість зайнятості [4].

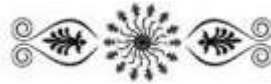
В сучасних умовах необхідне втручання державної політики щодо ринку праці шляхом створення правових, економічних та інституційних умов для підвищення ефективності зайнятості молоді.

Література

1. Youth unemployment rate in EU member states as of November 2014|Statistic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statista.com>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Інститут демографії та соціальних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.idss.org.ua>

4. Youth employment // International Labour Organisation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ilo.org>

Гришин Андрей

студент інститута магістерської підготовки

Валевич Роза

к.э.н., профессор

Белорусский Государственный Экономический Университет

г. Минск, Республика Беларусь

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРИБЫЛЬНОЙ РАБОТЫ ТОРГОВОЙ ОРГАНИЗАЦИИ – ВАЖНЕЙШЕЕ УСЛОВИЕ ЕЁ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

В современных условиях развития национальной и мировой экономики розничная торговля претерпела серьезные производственно-технологические изменения, в торговле появились новые игроки, чаще всего представленные крупными розничными сетями, которые меняют формат ведения бизнеса и используют новые инструменты для привлечения потребителя. Рост числа новых торговых объектов ведет к ужесточению конкуренции и увеличению числа убыточных предприятий, что негативно сказывается на национальной экономике. В сложившейся ситуации для того, чтобы выжить на рынке, необходимо разработать программу обеспечения прибыльной работы торговой организации.

В рамках проведенного исследования, проведена оценка процесса формирования прибыли на примере конкретной торговой организации ООО «Универсам Славянский», которая является типичным торговым объектом. По результатам нашего исследования выведены рекомендации по улучшению деятельности. Данная торговая организация, как и многие другие, испытывает затруднения с обеспечением роста чистой прибыли, что не позволяет ей реализовать стратегию развития организации. Во многом эти проблемы обусловлены недостатками хозяйствования. Даже в условиях жесткой конкурентной борьбы и у этого, и у других торговых объектов имеются возможности серьезного наращивания прибыли. Одной из таких возможностей, по результатам нашего исследования, может стать оптимизация финансовых потоков. По нашему мнению разрешению этой проблемы может

способствовать использованию практики деятельности современных подходов.

К таким инструментам можно отнести, в первую очередь, отсрочку платежа. В рамках нового закона «О государственном регулировании торговли и общественного питания», срок оплаты продовольственных товаров не должен превышать 45 календарных дней, за исключением социально значимой группы товаров, в то время как средний срок оплаты по договорам поставок в исследуемой организации составляет 30 календарных дней. Закон позволяет дифференцировать условия платежа. Мы рекомендуем провести переговоры с поставщиками о возможности увеличения сроков отсрочки платежа по продовольственной группе, а по непродовольственной, где темпы роста продаж ниже, следует перейти на условия оплаты один раз в месяц, с учетом фактической реализации.

Большое значение для активизации продаж, а следовательно и роста прибыли, имеет грамотно налаженная маркетинговая деятельность. По данному направлению имеется три рекомендации: во-первых, целесообразно при заключении договоров с поставщиками оговаривать план мероприятий по дополнительной рекламе и размещению дополнительного оборудования в торговых залах и оптимизации работы с полочным пространством.

Во-вторых, для изучения и стимулирования покупательского спроса, следует заключить договора маркетинговых исследований, на основании которых анализировать наиболее ликвидные товары. Спрос можно изучить с помощью ежедневного анализа кассовых чеков или с помощью современных кассовых технологий. По результатам исследования можно будет составить список товаров или групп товаров, а так же торговых марок и брендов, пользующихся наибольшим покупательским спросом. Такая работа с поставщиками позволит оптимизировать ассортимент, т.е. увеличить удельный вес в производстве, поставках и товарообороте товаров, которые пользуются высоким спросом, что приведет к росту доходности и поставщика, и торговой организации.

В-третьих, изучение спроса поставщиков дает организации дополнительный шанс для получения дохода, а именно получение скидок или премий за выполнение определенного объема закупок товаров. Тенденция на рынке розничной торговли сложилась таким образом, что премия может выплачиваться вплоть до 40% от суммы отгруженного товара по непродовольственным товарам и до 15% по продовольственным. Преимущество такого подхода в том, что организация торговли сама может определить, какие условия наиболее выгодны для нее: получение скидок и оптимизация ассортиментной политики или получение дополнительных выплат (премий), которые будут формировать отдельную статью доходов.

Изложенная модель позволит организациям получать дополнительный доход. При условии, что организация располагает прибылью от реализации, полученную прибыль можно размещать на краткосрочных депозитных счетах с

повышенным процентом, или совершать долгосрочные финансовые вложения с ежемесячной капитализацией. Данный подход позволит увеличить прибыль от финансовой деятельности или создаст дополнительный источник формирования краткосрочных активов, что также положительно отразится на увеличении дохода от основного вида деятельности организации.

Данная модель поведения является универсальной для любой организации торговли и может быть использована другими организациями.

Дмитрієва Анна
студентка

Літинська Валентина

к.е.н., доцент

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Перехід нашої країни до ринкової економіки поставив ряд принципово нових завдань, найголовнішим з яких – максимально ефективно використання нововведень та інновацій на підприємствах. На жаль, на сьогодні відсутні дієві механізми підтримки, активізації, розвитку інноваційної системи розвитку. Нестабільна економіка, постійно змінне законодавство, відсутність гарантій – усі ці фактори не сприяють зростанню впроваджень нововведень на підприємствах, припливу іноземних інвестицій, слабке державне фінансування, податкові державні заходи стосовно активізації підприємства до інноваційної діяльності. Таким чином, механізм мотивації потребує удосконалення з метою більш ефективного функціонування для активізації інноваційної діяльності персоналу.

Сучасні теоретичні здобутки вчених у галузі мотивації підприємства до інноваційного розвитку базуються на більш ніж столітньому світовому досвіді організації праці, проте здебільшого стосуються мотивації персоналу. Зокрема, активно і плідно працюють у цьому напрямі: Ястремська О. М., Дороніна М. С., Білоброва Т. Д., Занюк С. С., Тертична Л. І., Костюк Т. П., Колот А.М., Коваленко П. Н. та ін.

Метою статті є визначення напрямів удосконалення мотиваційного механізму інноваційної діяльності підприємства.

Під інноваційною діяльністю розуміється діяльність колективу,

спрямована на забезпечення доведення науково-технічних ідей, винаходів (новацій) до результату, придатного до практичного застосування та реалізації їх на ринку з метою задоволення потреб суспільства в конкурентоспроможних товарах і послугах. Ця діяльність охоплює:

- випуск і поширення принципово нових видів техніки і технології;
- прогресивні міжгалузеві структурні зрушення, і реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат;
- фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил;
- розробку і впровадження нової ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального й екологічного становища [1].

Головним визначальним стимулом у більшості випадків є рівень заробітної плати. Мотивація трудової діяльності не може бути дієвою без задоволення матеріальних потреб, орієнтації на матеріальний інтерес працівників. Підвищення значення трудових і статутних мотивів не означає абсолютного зниження ролі матеріальних мотивів та стимулів. Вони, як і раніше, залишаються важливим каталізатором, здатним істотно підвищити трудову активність та сприяти досягненню особистих цілей і цілей організації.

Складовою механізму заохочення працівників підприємства є одноразові премії та винагороди, які мають цілком конкретне призначення. Доповнюючи систему оцінювання трудового внеску працівників, ці елементи значно підвищують гнучкість і дієвість організації заробітної плати.

Пропонується підвищити ефективність стимулювання інноваційних розробок таким чином. По-перше, премію виплачуватиме не за заявлений ефект, а за реальний, отриманий у результаті впровадження заходу, по-друге, розмір премій слід пов'язувати з розміром реального ефекту за допомогою математичних функцій. Такий підхід підвищить реальність планів технічного розвитку й посилить зацікавленість працівників у розробці інноваційних рішень.

Використовуючи існуючі здобутки у сфері мотивації трудової діяльності, можна запропонувати такі напрями поліпшення використання мотиваційних чинників у сфері управління інноваційною діяльністю:

- постановка перед працівниками чітко сформульованих і досяжних цілей інноваційної діяльності;
- систематичний аналіз успішного (і негативного) досвіду досягнення працівниками поставлених цілей;
- залучення працівників до різних програм навчання, підвищення кваліфікації та створення прозорої системи оцінювання результатів інноваційної праці і їх зв'язку із оплатою;
- делегування учасникам інноваційного процесу повноважень щодо горизонтального координування їх перебігу з підвищення їх персональної

відповідальності за право вибору методів вирішення поставлених завдань;
– публічне визнання успіхів працівників, підтвердження їх цінності для підприємства;
– створення атмосфери відкритого суперництва з регулярним підведенням підсумків щодо перемоги у конкурентних проектах;
– залучення працівників до вирішення проблем, що вимагають нестандартного підходу [2].

Отже, ставлення працівника до інноваційних процесів визначається багатьма мотивами у найрізноманітнішому їх поєднанні, що в сукупності становлять механізм мотивації участі в інноваційній діяльності. Для успішного здійснення активної інноваційної діяльності керівництво підприємств повинно постійно реалізовувати цілий комплекс заходів щодо створення та підтримки у колективі атмосфери творчості, ініціативності та динамічності, а також усілякими методами мотивувати працівників до участі у процесі втілення нововведень.

Література

1. Оганесян М. Г. Удосконалення мотиваційного механізму інноваційної діяльності підприємства / М. Г. Оганесян // Управління розвитком . - 2014. - № 7. - С. 79-81.
2. Карпунь І. Н. Мотивація і стимулювання інноваційної діяльності підприємства / І. Н. Карпунь // Проблеми економіки та управління. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2011. – С. 529-533.

Карашук Лариса

к.пед.н., доцент

Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ПЕРЕВАГИ БАГАТОРІВНЕВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Будь-яка наукова діяльність ґрунтується на порівняннях. При дослідженні організаційної культури сільськогосподарських підприємств є вибір, на якому рівні будуть порівнюватися соціальні системи, особистість з особистістю, організаційний підрозділ з підрозділом, організація з організацією, спільнота зі спільнотою, країна з країною. Для проведення окремих досліджень рівень аналізу, як правило, є зрозумілим. Проте, інколи він не настільки очевидний, як здається. Багаторівневі дослідження, тобто дослідження, при яких аналізують ті ж самі дані на більш ніж одному рівні, відносно рідкісні. По суті, вони перетинають дисциплінарні кордони.

Вивчення впливу організаційної культури на результативність діяльності працівників є саме такою проблемою, яка вимагає багаторівневого підходу. Під організаційною культурою ми розуміємо філософію та ідеологію управління, припущення, ціннісні орієнтації, вірування, очікування, звички та норми, які знаходяться в основі відносин та взаємодії, як в середині організації, так і за її межами та поділяються більшою частиною членів організації.

Відповідно до умовної порядкової шкали складності систем К. Боулдінга [1], розробленої на основі підходу до побудови загальної теорії систем Л.Берталанфі [2], перелічені рівні дослідження організаційної культури знаходяться 7 та 8 рівнях шкали. Соціальні науки є єдиними, в яких дослідник (що самооперує на рівні 7) є менш складною системою, ніж об'єкт його дослідження (рівень 8). Це означає, що соціальне знання завжди буде суб'єктивним, частковим, і не цілком визначеним [3]. Ілюзія, що соціальні науки колись досягнуть рівня консенсусу більшості природничих наук, є такою ж ілюзією, як пошук вічного двигуна.

Ідея, що людина може перебувати під впливом соціального контексту є ключовим поняттям суспільних наук. Проте, саме вона призвела до безлічі суперечок та емпіричних досліджень про взаємодію атрибутів груп та індивідуумів. Не зважаючи на те, що виробнича діяльність відбувається в соціальних контекстах, дослідження детермінант ефективної діяльності часто характеризується через індивідуалізацію, тобто, результати індивідуального рівня пояснюються виключно в термінах незалежних змінних індивідуального рівня. Основне припущення полягає в тому, що всі детермінанти результативної праці найкраще осмислюються на індивідуальному рівні. Змінні

групового рівня використовуються тільки в якості проксі для даних індивідуального рівня, коли останні недоступні.

Це пов'язано з відмінностями між теоріями, які можуть бути більш або менш актуальними в залежності від конкретної проблеми, що досліджується. У найпростішому випадку, результати досліджуваного рівня пояснюються незалежними змінними, які відносяться до того ж рівня. У другому підході, результати на одному рівні пояснюються в термінах змінних, визначених на більш низькому рівні. Це, наприклад, підхід, коли відмінності в ефективності діяльності груп пояснюються в термінах, що характеризують окремих осіб, які входять до складу групи. Третій підхід полягає в поясненні результатів на певному рівні залежно від величин, визначених на більш високому рівні. Наприклад, коли результат індивідуального рівня пояснюється виключно як функція атрибутів групи, до якої належать особи. Четвертий підхід полягає в поясненні змін залежної змінної на одному рівні величинами інших рівнів, а також взаємодією всередині та між рівнями. Багаторівневий аналіз є методикою, яку можна використовувати для апроксимації останньої ситуації.

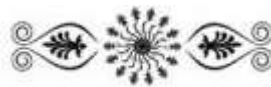
При аналізі кореспондуючих індивідуальних даних, вкладених в групи, дослідники мають кілька варіантів. Перший полягає в ігноруванні членства в групі й зосередженні виключно на міжособистісних відмінностях та атрибутах на індивідуальному рівні. Цей підхід має такий недолік, як ігнорування потенційно важливих атрибутів на рівні групи, що впливають на результати індивідуального рівня. Другий варіант, полягає в тому, щоб зосередитися виключно на міжгрупових відмінностях та на даних, агрегованих на рівні групи. Цей підхід має такий недолік, як ігнорування ролі змінних на індивідуальному рівні у формуванні результату. Кожен член групи робить свій внесок у формування субкультури, що і робить її унікальною. Обидва підходи, по суті, послаблюють змінні одного рівня та ігнорують багаторівневу структуру. Третій підхід полягає у визначенні окремих регресій для кожної групи. Такий підхід дозволяє розрахувати коефіцієнти регресії для кожної групи, але не розглядає, яким чином конкретні властивості на рівні групи можуть вплинути на результати індивідуального рівня або взаємодіяти зі змінними на індивідуальному рівні. Крім того, це не практично при роботі з великою кількістю груп або малою кількістю спостережень в кожній групі.

Багаторівневий аналіз організаційної культури відрізняється від підходів, викладених вище, тим, що (а) дозволяє одночасно вивчати вплив предикторів групового рівня та індивідуального рівня (б) пояснює залежність спостережень в групах, (в) групи або контексти не розглядаються як пов'язані між собою, але розглядаються, як такі, що походять від більшої популяції і (г) можуть бути розглянуті міжособистісні та міжгрупові змінні, а також внесок змінних індивідуального рівня та групового рівня в ці варіації.

Література

1. Боулдинг К. Общая теория систем – скелет науки. / К.Боулдинг // Исследования по общей теории систем. — М. : Прогресс, 1969. — С.106 — 124
2. Берталанфи Л. фон. Общая теория систем – обзор проблем и результатов / Л. фон Берталанфи // Системные исследования: Ежегодник. — М. : Наука, 1969. — С.30 — 54.
3. Hofstede, G. Multilevel research of human systems: Flowers, bouquets and gardens / G. Hofstede // Human Systems Management. — 1995 — № 14. — С. 207 — 217.

Качмар Оксана

к.е.н., доцент

ВП НУБІП України «Бережанський агротехнічний інститут
м. Бережани

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

Аграрний сектор економіки в сучасних умовах перебуває в надзвичайно складних умовах, які є наслідком трансформаційних процесів. У його структурі функціонують підприємства, яких ринкові перетворення торкнулись лише в частині організаційної перебудови, де використовуються застаріла техніка та технології, частково зберігся і кадровий потенціал. Результативність діяльності таких підприємств вкрай низька, тому працевлаштування на таких підприємствах, особливо для молоді, не є привабливим та престижним. Одночасно функціонують підприємства сучасного зразка – приватні господарські товариства та агрофірми, агрохолдинги, агрокорпорації, в яких використовуються високопродуктивні технології, новітня техніка, що передбачає використання людського капіталу нової якості. Однак у цих підприємствах використання робочої сили обмежене їх високим техніко-технологічним рівнем, що скорочує можливості для працевлаштування безробітних громадян. Таким чином, з року в рік зменшується кількість працевлаштованих в сільське господарство, особливо серед молоді, якщо у 2005 році за даними Тернопільської регіональної служби зайнятості 55,1% працевлаштованої молоді знайшли роботу саме в сільському господарстві, то у 2014 році – лише 15,4% молодих людей працевлаштовані в аграрні підприємства.

Проведене нами в процесі дослідження опитування сільської молоді Тернопільської області показало, що сільська молодь турбується проблемами

власного працевлаштування, розуміючи важливість цього для забезпечення належного рівня життя. Однак, за оцінками опитаної молоді, перспективи працевлаштування на селі вкрай низькі, оскільки в сільській місцевості на сьогодні є обмежена кількість робочих місць не тільки у сфері аграрного виробництва, а й в інших сферах, розвиток яких потребує фінансових вкладень (торгівля, побутові послуги, інші сфери). Як показують дані соціологічних опитувань (табл.), сільська молодь, оцінюючи можливості застосування свого людського капіталу, вбачає здебільшого перспективи працевлаштування в містах та за кордоном.

Таблиця 1

Оцінки сільської молоді щодо перспектив працевлаштування, %*

Варіант відповіді	2005 р.	2014 р.	Зміна
Одержати освіту за спеціальністю	22,4	19,5	-2,9
Перекваліфікуватись	8,2	10,1	1,9
Виїхати до міста	47,5	34,2	-13,3
Виїхати за кордон	21,9	36,2	14,3
Всього	100	100	0

*Джерело: розраховано автором на основі анкетування

Водночас варто зазначити як позитивну тенденцію те, що останніми роками думка молоді щодо перспектив працевлаштування на селі дещо змінилася, зокрема зменшилась з 47,5% до 34,2% кількість молоді, що прагне виїхати до міста для свого працевлаштування. Проте збільшилась частка молоді, які бачать перспективи працевлаштування за кордоном, що з економічного погляду є загрозою втрати людського капіталу, у формування якого державою вже інвестовано значні ресурси.

Такі процеси можна пояснити зменшенням пропозиції ринку праці як в селі, так і в місті, низьким рівнем заробітної плати в Україні, воєнними діями та складною політичною ситуацією. Одержання освіти за спеціальністю в сучасних умовах вже не є гарантією працевлаштування молоді, тому частка молодих людей, які вважають одержання освіти за спеціальністю перспективною працевлаштування, у 2014 році зменшилась, при цьому збільшилась частка молоді, яка бажає перекваліфікуватись на інші професії (найчастіше називають професії програмістів, будівельників), диверсифікуючи цим можливості застосування наявного людського капіталу.

На основі аналізу проведених нами соціологічних досліджень було виявлено, що у виборі місця роботи сільська молодь керується певними мотиваційними чинниками. Найважливішим для сільської молоді у виборі місця роботи є стабільний та високий заробіток. Наступним за цим є сприятливий режим та умови праці. Це свідчить про переваги матеріальних чинників у виборі місця роботи. Такі чинники, як престижність роботи, можливість застосувати свої здібності та кар'єрний ріст (можливість просування по службі), для сільської молоді є менш важливими, оскільки в

сучасних умовах молоді люди у насамперед потребують задоволення своїх найнеобхідніших потреб. Такий зміст і ранжування мотиваційних чинників впливають на суспільну та економічну поведінку сільської молоді на ринку праці, зумовлюючи напрями перетікання людського капіталу у аграрному секторі та в межах сільських територій.

Це належить вважати важливою загальноекономічною проблемою, яка підтверджує думку академіка О. Онищенка про те, що «проблему працевлаштування незайнятого сільського населення не можна розв'язати за короткий період. Вона не є тимчасовою, зумовленою сучасним кризовим станом сільського господарства та інших галузей національної економіки. Це довготривала проблема, зумовлена, крім уже зазначеного, об'єктивним процесом скорочення чисельності зайнятих у сільськогосподарському виробництві» [1, с. 57-70].

Вирішення цієї проблеми, що характерна і для Тернопільської області, можливе через перехід до державної політики сільського розвитку та посилення уваги до розвитку сільських територій, де сільська молодь зможе знайти своє повніше застосування. У рамках цієї політики сільське господарство повинно диверсифіковуватись, переходити до багатофункціонального розвитку, набуваючи нових функцій і створюючи нові можливості для прикладання праці сільської молоді.

Література

1. Онищенко О. Особисті селянські господарства у пореформеному розвитку аграрного сектора / О. Онищенко // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 57-70.
2. Тринько Р. І. Проблеми зайнятості сільської молоді / Р. І. Тринько, О. В. Кулик // Вісник Львівського державного аграрного університету : економіка АПК. – 2004. – № 11(2). – С. 145-148.

Кислинський Станіслав

аспірант

Чернігівський національний технологічний університет
м. Чернігів

ВПЛИВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПРОЦЕСИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Сучасна епоха характеризується становленням інтелекту як головної продуктивної сили, яка, відповідно до таких концептуальних доктрин кінця ХХст. – початку ХХІст., як глобалізація, інформатизація, інтелектуалізація та європейська інтеграція, не повинна залишатися незмінною. Навпаки, вона має проявлятися у капіталізації інтелектуального потенціалу та посиленні його впливу на процеси сталого розвитку регіонів та держави в цілому.

Орієнтуватися, при цьому, необхідно, по-перше, на те, що господарські системи високорозвинутих країн світу переорієнтовуються нині на гармонізацію економічних, екологічних та соціальних векторів розвитку. І для цього нашій країні потрібно обрати такі ресурси, які мають довгострокову перспективу ефективного використання для отримання максимально можливого корисного ефекту від їх застосування. По-друге, формування та використання наявного інтелектуального потенціалу регіонів дозволяє у будь-який період змінити пріоритети розвитку у напрямку генерації абсолютно нових знань та знанневих потоків на шляху до інноваційного розвитку. І, по-третє, в процесі ідентифікації та оцінки інтелектуального потенціалу як чинника сталого розвитку регіону домінує синергійний підхід.

Наша держава за період своєї незалежності офіційно підтримала ряд міжнародних документів та розробила власну нормативну-правову базу щодо сталого розвитку. Серед них важливо відмітити «Порядок денний на ХХІ століття» [1], Декларація Тисячоліття ООН [2], Йоханессбурзька декларація [3], План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку [4], «Майбутнє, якого ми прагнемо» [5], енергетична стратегія України на період до 2030 року, Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [6], національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки [7], державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки [8], Закон України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» [9] та багато інших.

Що ж стосується інтелектуального потенціалу регіону, то беручи до уваги ті трансформації, які відбуваються у глобальному суспільстві, коли регіони високорозвинутих країн активно функціонують за принципами економіки знань, особливого значення набуває використання інтелектуальних активів та

інтелектуального потенціалу для перетворення таких ресурсів у дієву продуктивну силу. Так, реалізація інтелектуального потенціалу у матеріальному виробництві проявляється в удосконаленні предметів та знарядь праці, технологічній модернізації, формуванні нових способів організації виробництва та максимальної оптимізації використання усіх задіяних у виробництві ресурсів. А у сфері, так званого, духовного виробництва це знаходить прояв у створенні, акумуляції та ефективному використанню знань, удосконаленні системи освіти, «матеріалізації» знань через НДДКР, удосконаленні інформаційно-комунікативних технологій, самої людини і усього того, що її оточує.

Основними складовими, які забезпечать сталий регіональний розвиток у процесі формування, акумуляції та використання знань як ресурсу для інтелектуального потенціалу, можна вважати наступні:

- наявність стимулів щодо формування, акумуляції та використання знань як ресурсу для інтелектуального потенціалу регіону, що дасть можливість залучити до цього широкі верстви населення та встановити систему безперервної освіти;

- перехід до активного використання в регіоні інтелектуальної діяльності, що призведе до трансформації системи зайнятості та змін на ринку праці у відповідності з принципами постіндустріального суспільства;

- партнерство населення з регіональними органами влади в процесі нагромадження знань в умовах активної реалізації власного потенціалу населенням.

Що ж до ефекту синергії при використанні інтелектуального потенціалу, то його варто розуміти як спільну дію в результаті концентрації управлінських дій у використанні творчого людського потенціалу, який деякі вчені називають ще «сінтелектикою» і розшифровують як науку про функціонування колективного інтелекту, який створює специфічний ефект акумуляції творчих (інтелектуальних) елементів складної системи, наділеної розумом або його когнітивним рівнем. А від так, розглядаючи сінтелектику як фундаментальне доповнення синергії, можна зазначити, що вона досліджує процеси і механізми інтелектуальної взаємодії з наступним досягненням інтелектуального ефекту і його переходом у комплексний синергійного ефект [10].

Тож інтелектуальний потенціал має значний вплив на процеси сталого розвитку регіонів нашої країни. Керуючись вищезазначеними орієнтирами можливо досягти економічного зростання регіонів нашої держави і активного використання інтелектуального ресурсу як стратегічно важливого для отримання подальшого синергійного ефекту від його використання.

Література

1. Повестка дня на XXI век. Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 г.

[Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/836/55/PDF/N9283655.pdf?OpenElement>

2. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml

3. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml

4. План выполнения решений Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://www.un.org/ru/events/pastevents/pdf/plan_wssd.pdf

5. Будущее, которого мы хотим. [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/476/12/PDF/N1147612.pdf?OpenElement>

6. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 № 2818-VI [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>

7. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки від 25.05.2011 № 577-р [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-p>

8. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки від 01.03.2010 № 243 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-p>

9. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» від 21.09.2000 № 1989-III [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1989-14>

10. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А.С.Філіпенко. – К.:Знання, 2007. – 670 с.

Коваленко Ганна
аспірант, економіст
ННЦ «Інститут землеробства НААН»
смт Чабани, Київська обл.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Дослідження впливу інновацій на рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в сучасних умовах набувають все більшої актуальності. І в першу чергу, це пов'язано з тим, що однією з основних цілей підприємства, що функціонує в умовах ринкової економіки, є не тільки забезпечення конкурентоспроможності його товарів, але й удосконалення процесів їх створення і виробництва. Така ціль досягається лише тими організаціями, які відзначаються високою інтенсивністю інноваційної діяльності, адже постійно оновлюючи бізнес – процеси, можна оперативнo та з мінімальними витратами реагувати на зміни зовнішнього середовища. Звідси випливає, що інноваційна діяльність підприємства та його конкурентоспроможність є взаємообумовленими.

Ефективне здійснення інновацій дозволяє створити визначальні стратегічні переваги в найбільш конкурентних галузях. Підприємства – лідери досягають конкурентних переваг завдяки інноваціям – шляхом використання як нових технологій, так і методів роботи, але після досягнення переваг утримання їх стає можливим тільки шляхом постійних вдосконалень, тобто безперервних інновацій [3, с. 43].

Таким чином, на сучасному етапі світового економічного розвитку головною ознакою конкурентоспроможності стає її інноваційність, тобто здатність системи до безперервного розвитку, оновлення та змін діяльності на основі засвоєння нововведень. Інноваційність також означає використання наявного науково-технічного, інформаційного та інтелектуального потенціалу з метою подальшого розвитку, підвищення результатів діяльності та якості життя.

На даному етапі в Україні інновації у виробництві найчастіше проявляються у заміні морально застарілого обладнання більш новим. Проте цього не достатньо для забезпечення стійких конкурентних позицій на ринку в майбутньому, що пов'язано із швидким зростанням існуючих технологій та динамічним розвитком нових у більшості галузей. Велика швидкість інноваційних процесів у світі та впровадження їх результатів у виробництво спричинює постійну появу нових видів виробництв та відмирання попередніх [2, с. 132].

Вирішальним чинником у підвищенні конкурентоспроможності підприємств є сприяння інноваційним процесам шляхом реалізації

регіональних програм та адресної допомоги підприємствам у пошуках шляхів більш ефективного використання власного капіталу з подальшим його вивільненням для інноваційних цілей, забезпечення підвищення інвестиційної привабливості, та сприяння спрощення доступу до кредитних ресурсів [1, с. 104].

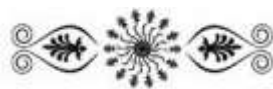
Отже, інновації мають суттєвий вплив на конкурентоспроможність як бізнесу зокрема, так і економіки в цілому. Щодо інноваційної діяльності підприємств України, то в період перебудови економіки вона зазнала негативних змін і потребує реформування за такими основними напрямками:

- економічний (збільшення державного фінансування, зниження податкового тиску інше);
- нормативне - правовий (врегулювання законодавчих і нормативних актів, що стосуються інноваційної діяльності підприємств);
- соціальний (підвищення оплати праці працівників освіти і науки, покращення умов їхньої праці).

Зазначені вище напрями реформування стосуються в першу чергу держави, проте варто підкреслити і роль самих підприємств, які повинні стимулювати та заохочувати інноваційну діяльність, підвищувати рівень інноваційної культури.

Література

1. Городецька Л.О. Оцінеа впливу інновацій на конкурентоспроможність підприємства / Городецька Л.О., Шевченко І.Г. // Економіка та держава. – 2010.– №6.– С. 103 –105.
2. Грозна В.В. Підвищення конкурентоспроможності економіки України як передумова співробітництва с ЄС/В.В. Грозна // Актуальні проблеми економіки. – 2006, №11 (29). – С. 130-134.
3. Ісиченко І.В. Фактори конкурентоспроможності регіону / І. В. Ісиченко // Український географічний журнал. – 2010. – № 1. С. 40-47.

Колесник Тетяна

к.е.н., доцент

Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова
м. Харків

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ МАШИНОБУДІВНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Ефективність функціонування і розвитку регіонів України визначається адекватною системою стратегічних засад регіонального розвитку, яка враховує складність і високу динамічність процесів, що здійснюється всередині і зовні регіону як соціально-економічної системи, та забезпечує участь в стратегічному процесі всіх зацікавлених сторін.

Соціально-економічний розвиток регіону – це об'єктивний процес, що відбувається під впливом історичних, географічних, ресурсних, демографічних та інших факторів. Одночасно розвиток регіону – це суб'єктивний процес, що відбувається під впливом управлінських заходів, у першу чергу, з боку регіональної адміністрації, а також адміністрації державного рівня [1].

В умовах ринкової економіки певна роль відведена машинобудуванню. Машинобудівний комплекс України є однією з найважливіших галузей промисловості. Від рівня розвитку підприємств машинобудування залежать ключові макроекономічні показники ефективного промислового виробництва (матеріаломісткість та енергомісткість ВВП України) та конкурентоспроможність держави у світовій економічній системі. Відповідно до змін у сучасному ринковому середовищі виникає гостра необхідність пошуку нових шляхів формування системи ресурсного забезпечення підприємств машинобудівного комплексу.

Відомим лідером у машинобудуванні України є Харківська область. Використання матеріальних ресурсів (матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих виробів, палива, запасних частин, малоцінних і швидкозношуваних предметів, води, енергетичних ресурсів, відходів виробництва) повинно перебувати під постійним контролем, що пояснюється їх високою питомою вагою в собівартості продукції (від 60 до 90% усіх витрат на виробництво), а тому основним резервом зменшення витрат є зниження матеріалоемності.

Значна кількість показників використання матеріальних ресурсів пояснюється різноманітністю об'єктів обліку та необхідністю комплексного аналізу на всіх стадіях їх зберігання та споживання. Одним із найважливіших критеріїв оцінки матеріальних ресурсів є ефективне використання матеріалів. Динаміка зниження спожитих ресурсів на одиницю продукції характеризує

успіх чи невдачі в управлінні матеріалоемністю. Розрізняють показники витрат та рівня корисного використання матеріальних ресурсів.

Класифікація матеріально-технічних ресурсів і виявлення закономірностей їх виробничого застосування допомагають обґрунтувати фактори їх раціонального використання, виявити резерви економії матеріальних ресурсів, фактори зниження матеріалоемності продукції та активно впливати на них.

Особливо підкреслюємо факт, що будь-яке підприємство не лише витрачає ресурси, але й створює свої, що можуть розглядатися, як похідні, вторинні, або й вихідні на виробництві [2].

Розраховуючи потребу у ресурсах на машинобудівних підприємствах можна домогтися її зниження за рахунок впровадження новітніх технологій машинобудівного виробництва. Слід також мати на увазі, що всі припущення у оцінці потреб у ресурсах і джерелах їх надходження, необхідно ретельно переглядати, оскільки необхідно знати напевно, що розраховані потреби реальні, або немає інших кращих джерел постачання і шляхів забезпечення.

Для того щоб забезпечити максимально необхідну інформацію про стан власних ресурсів й, володіючи нею, оцінити позиції й напрямки розвитку підприємства, виходячи зі стану зовнішнього оточення, необхідна розробка моделі, яка повинна містити досить максимальне для аналізу число показників, аналізуючи які можна було б робити висновки про стан ресурсозбереження на машинобудівному підприємстві.

Необхідною умовою розвитку підприємств машинобудівного комплексу Харківського регіону є вибір оптимальної структури ресурсного забезпечення на основі науково обґрунтованих підходів, застосування сучасних методів нормування матеріальних ресурсів та узгодження цих дій на рівні держави, регіону, галузі та підприємств.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновки о том, що проблема забезпечення машинобудівних підприємств матеріальними ресурсами існує, і вона загострюється у зв'язку з відсутністю моніторингу внутрішніх резервів розвитку підприємств машинобудівного комплексу. Слід підкреслити, що необхідною умовою розвитку вітчизняних підприємств машинобудівного комплексу є вибір оптимальної структури ресурсного забезпечення на основі науково обґрунтованих підходів, застосування сучасних методів нормування матеріальних ресурсів та узгодження цих дій на рівні держави, регіону, галузі та підприємств.

Література

1. Пархоменко В.Л., Канівей А.Н. Управление региональными системами, как инструмент повышения качества их развития [Текст] / В.Л. Пархоменко. А.Н. Канівей // Математические и инструментальные методы экономического анализа: управление качеством: Сб. научных трудов. Вып. 3. Тамбов: Изд-во ТГТУ, 2002. – с. 143-151.
2. Кондратенко Н.О. Визначення реальної динаміки витрат матеріальних

ресурсів на машинобудівному підприємстві [Текст] / Н.О. Кондратенко // Національне господарство України: теорія та практика управління: [зб. наук. пр.]. – 2010. – С. 124 – 131.

Кондратенко Наталія

д.е.н., доцент, професор кафедри

Склярук Наталя

к.е.н., доцент

Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова

м. Харків

ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Інноваційний шлях розвитку, визнаний світом основним у сучасних економічних умовах, змушує шукати нові підходи до реалізації науково-технічного потенціалу регіонів України. З боку держави в останні роки здійснюються певні кроки для того, щоб забезпечити інноваційний розвиток галузей національного господарства. Для ефективного інноваційного розвитку регіонів необхідно не тільки проведення ефективної економічної політики, а й якісно нова структура взаємодії між інвесторами, виробничими підприємствами, організаціями науково-технічної сфери з метою використання досягнень науки і технологій, що дозволить економіці регіону перейти до інноваційного шляху розвитку [1].

Інноваційний тип розвитку певною мірою є сучасним різновидом інтенсивного типу розвитку, але він характеризується не тільки інтенсивним способом використання ресурсів та отриманням на цій основі високої економічної ефективності, але, і, насамперед, інноваційної націленістю всіх економічних факторів розвитку. Вивчення європейського досвіду створення регіональних інноваційних систем дозволило зробити висновок про те, що збільшення ролі високих технологій в економіці не може здійснюватися, особливо в країнах з перехідною економікою, без державного сприяння і регулювання як на національному, так і на регіональному рівні.

Як показує світовий досвід, досягнення окремими територіальними утвореннями та державами більш високого економічного зростання інноваційного типу може бути реалізовано при використанні стратегій «наращування»; «запозичення»; «перенесення»; «територіально і ресурсно-розподіленого типу»; «імітаційного технологічно залежного типу»; моделі

проривного розвитку та концепції національної системи нововведень як окремо, так і в галузевих і територіальних комбінаціях. Спільним для зазначених стратегій, крім стратегії «імітаційного технологічно залежного типу», в кінцевому підсумку, є активізація інноваційної діяльності та попиту на інновації [2].

Розвиток регіональних інноваційних структур як прогресивних форм територіальної організації продуктивних сил визначається у першу чергу її науковим потенціалом. На нашу думку, важливо, щоб перспективна схема активізації наукової діяльності регіону була узгоджена зі стратегічними цілями та пріоритетами його соціально-економічного розвитку.

Головними ознаками стратегії інноваційного розвитку регіонів мають бути:

- комплексність – націленість на всі сторони суспільного розвитку регіонів;
- націленість на довгострокові результати;
- узгодженість з державною стратегією суспільного розвитку та її складовими: економічною, політичною, екологічною, національною та ін.;
- поєднання ринкової саморегуляції і державного управління.

У світовій практиці вироблений і апробований цілий ряд організаційно-економічних заходів, що сприяють інтенсифікації процесу регіонального інноваційного розвитку. Серед них:

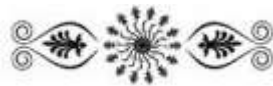
- здійснення спеціальних цільових програм на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях;
- прями державні субсидії і цільові асигнування регіональних (місцевих) органів влади;
- податкові пільги, спрямовані на стимулювання регіонального розвитку;
- формування наукових парків та регіональних інноваційних центрів;
- створення інкубаторів малого бізнесу;
- залучення венчурного капіталу;
- мобілізація ресурсів приватного сектора на вирішення завдань регіонального науково-технічного розвитку;
- розвиток інформаційної, комунікаційної та фінансової інфраструктури інноваційної діяльності.

Управління розвитком регіону на основі інновацій являє собою систему взаємопов'язаних між собою елементів, яка забезпечує постійний керуючий вплив з боку регіональних органів влади на інноваційні процеси, реалізовані в регіональній промисловості, що охоплюють всі етапи науково-дослідних, дослідно-конструкторських та інших робіт, безпосередньо пов'язаних зі створенням, освоєнням, поширенням та використанням інновацій, за допомогою заходів організаційного та економічного характеру для досягнення стратегічних цілей інноваційного розвитку регіону.

Література

1. Про інноваційну діяльність: Закон України № 2314-VI від 03.06.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 36. – Ст. 266 – 315.

2. Панас В.Я. Управління інноваційною діяльністю підприємства: теоретичний аспект [Текст] / В.Я. Панас, С.М. Ткач // Регіональна економіка: наук.-практ. журнал. – 2013. – № 1. – С. 69 – 75.

Кордонєць Вікторія
студентка

Літинська Валентина
к.е.н., доцент

Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

Сьогодні в Україні відбувається прискорення процесу формування національної інноваційної системи, забезпечення випереджального розвитку наукомістких, високотехнологічних галузей, упровадження ефективних механізмів мотивації стимулювання інноваційної діяльності пов'язано передусім з удосконаленням організаційно-правового механізму регулювання інноваційного підприємства. Оцінка стану реалізації положень нормативно-правових актів у сфері наукової та інноваційної діяльності свідчить, що інноваційний розвиток в Україні відбувається в умовах сформованої суперечності між об'єктивними закономірностями суспільного розвитку в частині існування нагальної потреби в інноваціях та наявними умовами їх продукування та впровадження, що в остаточному результаті вимагає законодавчого та методологічного з'ясування проблеми.

В економічній теорії нагромаджено великий і цінний досвід у питаннях, які стосуються стимулювання інноваційної діяльності. Зокрема, ці проблеми відображені у працях таких вітчизняних вчених, як Г.Абалкін, І.Бланк, М.Білик, М.Герасимчук, В.Геєць, Б.Кваснюк, І.Комаров, І.Радіонова, П.Саврук, І.Лукінов, зарубіжних науковців – таких, як Дж.Стігліц, Дж.Сакс, Гж.Колодко, Д.Львова та ін. Орієнтація вітчизняної економіки на інноваційну модель розвитку обумовлює конкретизацію досліджень та їх спрямування у сферу інноваційної діяльності.

Метою статті є визначення ролі та обґрунтованих напрямків у формуванні стимулювання інноваційного розвитку персоналу.

Розуміння внутрішніх механізмів мотивації та стимулювання до інноваційної діяльності дає змогу менеджерам виробити ефективну політику у цій сфері трудових відносин, створити «режим найкращого сприяння» для тих, хто прагне вдосконалення як своєї роботи, так і діяльності організацій загалом.

Мотив – це актуалізована потреба людини, яка спонукає її до певних дій і вчинків, внаслідок яких потреба може бути задоволена, а стимул – спонукати до дій, зумовлених зовнішніми чинниками [3].

Мотив є внутрішньою спонукальною причиною, що обумовлює дії і вчинки суб'єкта, тоді як стимул більше асоціюється із втручанням зовнішніх сил (чинників) у вибір суб'єктом управління певного типу поведінки. Дослідження показують, що мотиваційний механізм буде ефективним лише тоді, коли ґрунтуватиметься не на засадах адміністративного впливу, а на економічних важелях, завдяки чому керуючий вплив здійснюватиметься у режимі саморегуляції. Так формується інноваційно-активна поведінка працівників організацій – поведінка, яка передбачає їх високу ініціативність щодо участі у вирішенні проблем організацій, результатом чого є створення і впровадження новацій, спрямованих на реалізацію завдань інноваційного розвитку.

Мотивацію як внутрішній фактор, що детермінує поведінку людини, М.І. Дяченко, Л.О. Кандибович розглядають як сукупність мотивів, що спонукають до досягнення мети [2].

С.Занюк – як сукупність спонукальних факторів, які визначають активність людини (мотиви, потреби, ситуативні фактори, що детермінують поведінку людини) [1].

В.Н. Дружинін та інші – як сукупність психічних процесів, які надають поведінці енергетичного імпульсу та загальної спрямованості [1]. Тоді як мотивацію, процес зовнішнього впливу на поведінку людини, Б.М. Генкін визначає як досягнення особистих, групових і суспільних цілей [1].

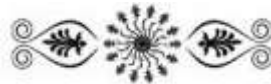
Успіх інноваційного процесу залежить від того наскільки безпосередні учасники інноваційного процесу зацікавлені в швидкому впровадженні результатів науково-дослідної і дослідно-конструкторської роботи у виробництво. З огляду на це, стимулювання інноваційної праці повинно постійно спиратися не лише на матеріальні, а й на нематеріальні (соціально-психологічні) форми стимулювання, орієнтовані на задоволення потреб вищого рівня. У таких умовах інноваційна активність персоналу буде високою, що розширюватиме інноваційні можливості підприємства. Варто зазначити, що методи стимулювання інноваційної діяльності прямої і непрямой дії мають різне мотиваційне навантаження.

Отже, зазначимо, що роль стимулювання у формуванні інноваційного розвитку є провідною. Вони обґрунтовують стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку країни і реальні кроки (заходи) щодо її реалізації. Центральною проблемою, яку належить вирішити, є формування ефективного ринку інновацій та забезпечення його функціонування. Це передбачає

здійснення реальних заходів впливу на складові цього ринку. Конкретно йдеться про стимулювання попиту на інновації, сприяння зростання їхньої пропозиції та забезпечення фінансування інноваційної діяльності.

Література

1. Генкин Б.М. Экономика и социология труда: Учебник для вузов, – М.: Изд. Группа «НОРМА-ИНФРА-М», 2011. – 384 с.
2. Дьяченко М.И., Кандибович Л.А. Краткий психологический словарь: Личность образование, самообразование, профессия, – Минск: Хелтон, 1998. – 399 с.
3. Примак Т.О. Маркетингові комунікації: Навч. посібник. – К.: Ельга; Ніка-Центр, 2009. – 280 с.
4. Дорогунцов С., Федорищева А. Научно-технический прогресс как основа развития производства и снижение его потенциальной опасности // Экономика Украины. – 2014. – № 3. – С.4–12.

Кульбака Віктор

здобувач

Міжнародний університету бізнесу і права
м. Херсон

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток регіональної економіки тісно пов'язаний з питаннями екологізації землекористування, що зумовлює необхідність розробки широкої системи регламентацій щодо використання землі як засобу виробництва, її охорони як елементу довкілля.

Надзвичайно вагомим аргументом господарського ставлення до землі, збереження родючості ґрунту, підвищення продуктивності землі є стаття 164 Земельного кодексу України, яка визначає такий перелік заходів охорони земель, як:

- а) обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування;
- б) захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;
- в) захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих

природних і техногенних процесів;

г) збереження природних водно-болотних угідь;

г) попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;

д) консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

Важливо те, що Земельний кодекс передбачає розробку введення нормативів гранично допустимих концентрацій хімічних, радіоактивних та інших шкідливих речовин у ґрунті.

При розміщенні, проектуванні, будівництві та введенні в дію нових і реконструкції діючих об'єктів, будівель і споруд, а також впровадженні нових технологій, повинні передбачатись економічні та санітарно-технічні заходи щодо охорони земель. Якщо земельне законодавство регламентує заходи еколого-безпечного землекористування, то землеустрій як цілісна система взаємопов'язаних організаційних, правових, господарських, інженерно-технічних, екологічних, економічних та інших заходів їх реалізує.

Слід зазначити, що суть землеустрою на ландшафтній основі полягає не тільки в урахуванні комплексу природно-економічних чинників, але і в пізнанні закономірностей будови частини ландшафтів, процесів, які проходять в них, вмінні дати прогностичний аналіз змін в ландшафтах на певний період часу, які виникають під впливом антропогенної дії та інше. Тільки при такій умові буде розв'язано існуючу суперечність між людиною і біосферою, будуть вирішені соціально-економічні, господарські та інші проблеми охорони і використання землі [3].

Досягти успіху при екологізації землекористування можна лише за умови, якщо будуть чітко визначені цілі, до яких повинні прагнути люди. Під ціллю розуміють конкретний кінцевий стан або бажаний результат, якого намагаються досягти в результаті своєї діяльності. Важливим завданням екологізації землекористування є збереження навколишнього середовища в стані, що не перевищує граничнодопустимих рівнів. При цьому передбачається розширене відтворення родючості ґрунту, захист земель від ерозії, підтримання бездефіцитного балансу гумусу, поживних речовин, усіх параметрів ґрунту, які забезпечують підвищення його родючості, забезпечення оптимального рівня розораності земель; застосування екологічно безпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур та ін. [2].

Перехід до методів управління соціально-економічним розвитком країни зумовив формування принципово нових підходів щодо політики у галузі земельних відносин. Ефективне державне управління земельними ресурсами, таким чином, стає ключовим компонентом екологізації землекористування, її інституційним каркасом [3-5].

Система заходів щодо екологізації в кожному регіоні (районі) має свою специфіку, яка залежить як від природних і економічних чинників, так і комплексного розвитку регіону. Перш ніж приступити до розробки пропозицій

наукової організації землекористування, потрібно дати оцінку сучасного стану використання земельних ресурсів. У зв'язку з цим варто зазначити, що Україна характеризується досить високою сільськогосподарською розораністю території – 54,0 %. Для порівняння: розораність території США – 20 %, Англії – 28, Болгарії – 34, Китаю – 10, Нідерландів – 25, Франції – 34 %.

Тому небезпідставним є застереження, що екологічний стан земель не менш кризовий, ніж економічний. Основна причина – незбалансований антропогенний вплив на землю при веденні сільськогосподарського виробництва. Все це здійснювалося за рахунок максимального освоєння малопродуктивних угідь під рілля для розширення посівних площ, повсюдної хімізації тощо. Як видно із екологічного стану земельного фонду, за результатами дослідження можна зробити загальні висновки, які є характерними і для інших регіонів України.

Так, з незначним приростом урожайності сільськогосподарських культур в окремі роки посилювалися такі негативні процеси на землі, як водна і вітрова ерозія, руйнування структури ґрунту тощо. В Україні 25 % площі світових чорноземів, в т.ч. 60 % сільськогосподарських угідь, розміщені на чорноземах, чорноземно-лучних і лучно-чорноземних ґрунтах з високою потенційною родючістю, а саме вони найбільше і піддаються ерозії. Загальна площа сільськогосподарських угідь, які зазнають водної і вітрової ерозії в Україні, становить 16,3 млн. га, в т.ч. 13,7 млн. га ріллі [1].

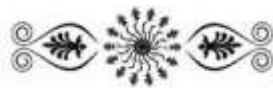
Внаслідок ерозійних процесів щорічно втрачається 600 млн. тонн ґрунту, у тому числі більше 20 млн. тонн гумусу, що є однією з причин зниження родючості.

Загальнодержавна проблема раціонального використання земель в Україні серед багатьох аспектів потребує вирішення двох взаємопов'язаних питань, а саме: постійне зростання продуктивності і ефективності використання земель з однієї сторони, та надійний захист і збереження родючості ґрунтів з другої. Їх неузгодженість, особливо нехтуванням ґрунтозахисного аспекту, без сумніву, веде до деградації ґрунтового покриву, втрати гумусу, інших поживних речовин. Однобічне інтенсивне використання земель веде переважно до зростання антропогенного навантаження на ландшафт, порушує природну рівновагу екосистем і, як наслідок, не може повністю задовольнити бажані потреби виробництва рослинницької продукції. За сутністю, так зване інтенсивне використання земель, стає не чим іншим, як екстенсивним, бо веде до залучення у сільськогосподарський оборот малопродуктивних ерозійно небезпечних земель, внаслідок чого знижується стабільність землеробства, його продуктивність.

В сільському господарстві екологізація землекористування в широкому розумінні означає забезпечення продовольчої безпеки, при одночасному оздоровленні навколишнього середовища. Збереження і відновлення земельно-ресурсного потенціалу – основна мета екологізації землекористування.

Література

1. Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку (1999-2000) / За ред. П.Т. Саблука, М.Я. Дем'яненка, М.Ф. Кропивка. – К.: ІАН УААН, 1999. – 335с.
2. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві /Д.С. Добряк, А.Г. Тихонов, Н.В. Гребенюк. – К.: урожай, 2004. – 136с.: іл. – Бібліогр.: С. 125.
3. Сохнич А.Я. Екологічна безпека України //Вісник ЛДАУ №3 Землевпорядкування і земельний кадастр. - 1999.- С.191-199.
4. Сохнич А.Я. Методологічні основи оптимізації охорони природи і землекористування //Землевпорядний вісник . – 1999. - № 3. – С. 4 – 10.
5. Сохнич А.Я. Проблеми використання і охорони земель в умовах ринкової економіки. Монографія. Львів: НВФ "Укр. технології", 2002.-252с.

Лукашенко Тетяна

старший викладач

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів

ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ПАРК, ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО ТА ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ

Однією з причин, яка стримує поступальний розвиток вітчизняного промислового виробництва, є слабкий зв'язок між виробництвом, наукою і освітою. Промислове виробництво країни вимагає модернізації та введення нових сучасних підприємств, що передбачає залучення в галузь інвестиційних ресурсів. Визнаним інструментом, який активізує інвестиційну діяльність є індустриальні парки, що являють собою комплекс промислових підприємств, об'єднаних спільною територією та інфраструктурою. Більшість ініційованих в Україні індустриальних парків планується створити на вільних від забудови землях промислового призначення, розмістивши на них новозбудовані промислові підприємства. Такі підприємства, як правило, оснащуються новітньою матеріально-технічною базою, яка може стати основою для впровадження вітчизняних інновацій та підготовки кваліфікованих кадрів.

Відповідно до законодавства в межах індустриального парку учасники «можуть здійснювати господарську діяльність у сфері промислового виробництва, а також науково-дослідну діяльність, діяльність у сфері

інформації та телекомунікацій» [1]. До істотних умов договору про створення та функціонування індустріального парку, який укладається між ініціатором його створення та керуючою компанією, належить «порядок та умови здійснення наукової діяльності у межах індустріального парку» [1]. Отже, наукова діяльність є невід'ємною складовою індустріального комплексу парку, а сам парк виступає стартовою площадкою для її здійснення.

Як засвідчує досвід вітчизняних парків, їх науково-технічна діяльність не є достатньо ефективною. Як правило, наукові установи на територію парку не заходять, оскільки їх місце в парковій структурі не є чітко визначене, характер взаємовідносин з учасниками не врегульований та й економічна доцільність переміщення не завжди є переконливою.

Учасники парку в основному орієнтуються на трансферт обладнання та технологій, адаптуючи їх до конкретних виробничих умов. Це забезпечує ряд позитивних впливів, оскільки створюються нові робочі місця, випускається і реалізується продукція, збільшуються доходи бюджету, покращується інвестиційна привабливість території, зростають доходи населення.

Основною умовою лідерства на сучасних ринках є розробка і впровадження конкурентоздатних інноваційних продуктів. Цикл створення такого продукту розпочинається з результатів наукових розробок і завершується серійним випуском. Інтеграція між науково-дослідними установами та промисловими парками вимагає запровадження сучасних механізмів їх взаємодії. Одним із таких механізмів може бути створення спеціальних регіональних центрів взаємодії науки та виробництва, які б виконували роль посередника між промисловими парками та науковими установами, погоджуючи інтереси одних і інших.

Такі центри повинні стати свого роду консультативними організаціями, яка збиратимуть і розповсюджуватимуть інформацію про нові винаходи, розроблятимуть бізнес-плани реалізації інновацій, організовуватимуть ділові зустрічі потенційних партнерів, семінари, виставки, тощо.

Інноваційний технічний рівень індустріальних парків створює ряд сприятливих можливостей для розвитку освітнього потенціалу та покращення підготовки кадрів. По-перше, при взаємодії з учасниками парку освітні установи отримують вихідні дані для формування перспективних навчальних дисциплін, відкриття нових спеціальностей, проведення прикладних наукових досліджень, тощо. По-друге, можливим є залучення провідних спеціалістів підприємств парку до викладацької роботи, що сприяє кращій практичній підготовці майбутніх спеціалістів. По-третє, розширяється науково-лабораторна база для практичної роботи студентів, адаптації їх навиків до конкретних виробничих умов. По-четверте, відкриваються перспективи для різного роду короткострокових форм навчання, зокрема для використання моделі дуальної освіти. По-п'яте, технічна база парку створює сприятливі передумови для перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників з

орієнтацією на сучасні технічні досягнення. По-шосте, учасники парку є потенційними роботодавцями для майбутніх спеціалістів і можуть при потребі забезпечити їх роботою. По-сьоме, за участю учасників парку реально впровадити різні схеми взаємного фінансування підготовки фахівців на конкретні робочі місця за рахунок бюджету та коштів роботодавців.

Таким чином, інтеграція освіти та індустріальних парків забезпечує багатосторонній позитивний вплив на розвиток освітнього потенціалу, який є визначальним елементом національної конкурентоздатності. Перспективним напрямком розширення інтеграції науки, освіти та індустріальних парків є формування регіональних інноваційно-освітніх виробничих кластерів, націлених на формування і підвищення ефективності використання відповідного потенціалу. Зважаючи на роль індустріальних парків, як бази для розвитку інновацій та освітньої підготовки фахівців, необхідно створити всі необхідні передумови та запровадити комплекс стимулюючих засобів, які б активізували процес їх створення та розбудови.

Література

1. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012 №5018-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.

Лук'янченкова Вікторія

викладач

Житлово-комунальний технікум

Харківського національного університету міського

господарства імені О.М. Бекетова

м. Харків

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Активне та швидке реформування та трансформація суспільно-економічного ладу в Україні протягом останнього десятиріччя, формування ринкової інфраструктури, створили підґрунтя для стрімкого розвитку українських підприємств та зумовили необхідність дослідження проблеми впровадження інноваційних технологій.

Ефективному залученню до господарського обороту будівельного підприємства нових технологій перешкоджають недосконалі методи стимулювання інноваційної діяльності, які є елементами управління інноваціями і мають важливе значення при виборі оптимальної інноваційної стратегії розвитку підприємства і поєднують у собі інтереси всіх учасників інноваційної діяльності.

У рішенні завдань забезпечення виживання та сталого розвитку керівництву підприємств будівельної галузі необхідно стимулювати інноваційну діяльність, так як саме інновації забезпечують безперервне оновлення технічної та технологічної бази виробництва, освоєння і випуск конкурентоспроможної будівельної продукції. Науковці зосереджують свою увагу на подоланні цих проблем [1], однак і нині ще залишаються актуальними питання стимулювання інноваційної діяльності в різних галузях економіки.

За останні роки на підприємствах будівництва були виявлені певні негативні тенденції, які заважають впроваджувати інноваційні проекти та технології та завдають непоправної шкоди репутації будівельним компаніям та галузі в цілому:

- ✓ зменшення організацій, які виконують науково-технічні роботи;
- ✓ зменшення наукових працівників в організаціях, у тому числі з науковими ступенями;
- ✓ зменшення будівельних підприємств, які взагалі займаються інноваційною діяльністю.

До основних чинників, які безпосередньо впливають на інноваційну діяльність будівельних підприємств можна віднести:

- техніко-економічні;
- організаційно-управлінські;
- інформаційно-комунікативні;

- соціально-психологічні;
- правові.

Стимулювання інноваційної діяльності можна забезпечити через механізм впливу, що включає сукупність форм і методів стимулювання персоналу, які базуються на розвитку майново-трудових відносин, що складаються на підприємстві. Аналіз наукових досліджень показав, що методи впливу на персонал залежать, насамперед, від досягнення цілей, які ставить вище керівництво виходячи з інтересів власників з урахуванням ступеня впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на діяльність підприємства. Ці фактори, з точки зору впливу на персонал, можуть бути короткостроковими і довгостроковими. Методи стимулювання повинні враховувати також характер і рівень розвитку майново-трудових відносин на підприємстві, а також способи впливу на персонал в залежності від об'єкта мотивації, кар'єрної спрямованості і методів винагороди [2].

Основними методами стимулювання інноваційної діяльності підприємств будівельного комплексу можна вважати:

- економічні;
- адміністративні;
- соціальні;
- психологічні.

Найбільш суттєвими методами стимулювання інноваційної діяльності, на нашу думку, є економічні стимули, які нерозривно пов'язані з рівнем заробітної плати, участю в капіталі, участю в прибутках і доходах, майново-трудовими відносинами на основі розвитку бюджетування, яке підводить економічну основу для розвитку колективних форм стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві.

Література

1. Інноваційна діяльність в Україні [Текст]: монографія / [Гуржій А.М., Каракай Ю.В., Петренко З.О. та ін.]. – К.: УкрІНТЕІ, 2007. – 144 с.
2. Серьогіна Н.В. Консеційна діяльність у стратегіях розвитку будівництва [Текст] / Н.В. Серьогіна, Н.А. Петриненко // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 21. – О.: ОДЕУ, 2005. – С. 241 – 245.

Лупеха Інна

аспірант

ННЦ «Інститут землеробства НААН»

смт. Чабани, Київська обл.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Кожна країна, вирішуючи проблеми свого розвитку, намагається створити власну модель національної економіки і систему господарського регулювання. Це дозволяє максимально використовувати її ресурси і конкурентні переваги. Однак сьогодні, розвиток національного господарства у всезростаючих масштабах залежить від впливу зовнішніх факторів та входження країни у світову економічну систему [1].

Нині, перед Україною стоїть надзвичайно важлива проблема органічної інтеграції до світової економічної системи. Від того, яке місце посяде економіка у світовому поділі праці найближчими роками та у перспективі, безпосередньо залежатиме майбутнє держави та добробут народу. Перехід економіки на ринкові умови, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності створюють сприятливі умови насамперед у налагодженні взаємовигідних зв'язків із зарубіжними партнерами, розширенні товарообміну, залученні сучасних технологій, передового управлінського досвіду, кредитів, інвестицій, фінансової допомоги, тощо.

Для ефективної і організаційно оформленої інтеграції України в сучасні світогосподарські зв'язки необхідні певні політико-правові, економічні, соціально-культурні та інфраструктурні передумови [2].

Основні політико-правові передумови інтеграції:

- політичне визначення України;
- забезпечення територіальної цілісності та створення адекватної системи національної безпеки;
- безумовне виконання міжнародних зобов'язень, особливо в сфері прав людини;
- пряма участь у регіональних і глобальних політичних процесах;
- формування відповідного законодавства і вироблення ефективних механізмів та інструментарію його виконання.

Економічні передумови інтеграції формуються завдяки таким чинникам:

- економічному та інституційному забезпеченню суверенитету;
- оцінці економічного потенціалу і напрямів структурної перебудови;
- розробленню та реалізації обґрунтованої програми переходу до ринкових відносин з пріоритетом роздержавлення й приватизації, соціального захисту населення;
- оцінці експортного потенціалу, виробленню експортно-імпоротної

стратегії та адекватного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

- запровадженню національної грошової одиниці з включенням її в систему міжнародних розрахунків.

До основних соціально-культурних передумов інтеграції належать:

- відродження і виховання почуття власної гідності, створення умов соціально-культурної життєздатності народів України;

- формування сучасної, орієнтованої на світові пріоритети системи народної освіти;

- розвиток контактів з українцями, які проживають за межами України.

Формування інфраструктурних передумов насамперед пов'язане з:

- розвитком транспортних комунікацій, необхідних для нормальної життєдіяльності суверенної держави;

- розвитком сучасних інформаційно-комунікаційних систем з включенням їх до міжнародних систем.

Формуючи інтеграційну стратегію і тактику, слід урахувати особливості України як потенційної учасниці міжнародних економічних угруповань:

- відсутність досвіду державності, необхідність здобуття справжнього суверенітету;

- нерозробленість політико-правових регуляторів та інструментів;

- нерозвиненість ринкових відносин;

- інерція погіршення економічного стану;

- запас соціальної витримки населення, який виснажується.

Значний вплив на інтеграційну мотивацію та політику України справляють такі чинники:

- збіг періодів дезінтеграційних та інтеграційних процесів;

- розміщення в регіоні, що характеризується інтеграцією високого рівня;

- конкурентність щодо аналогічних інтересів країн Східної Європи.

Як показує світовий досвід, інтеграція в сучасну світову економіку – це тривалий процес, який вимагає вироблення довгострокової економічної політики, що враховує історичні і господарські особливості кожної конкретної країни, тенденції НТП і світогосподарських зв'язків. Її реалізація складається в структурній перебудові економіки, підвищенні конкурентоспроможності її галузей, кореній перебудові форм і методів господарських зв'язків, в поступальному русі вперед в напрямі більшої відвертості економіки.

Література

1. Кириченко О. Деякі аспекти входження України у світову господарську систему // Економіка України. – 1997. – № 7. – с. 75-82.

2. Пахомов Ю.М., Лук'яненко Д.Г., Губський Б.В. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі. – К.: Україна, 1997. – 235 с.

Манько Анна
аспірантка

Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ

АНТИМОНОПОЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ І РЕГУЛЮВАННЯ КОКУРЕНЦІЇ

З моменту створення Європейських співтовариств проблема підтримки конкуренції на належному рівні була однією з основних економічних і інституційних завдань і в той же час труднощів для Спільноти. Досягнення бажаних ефектів спільного ринку вимагає від інтегруються європейських держав проголошення домінанти відкритої конкурентної ринкової економіки на рівні публічних правовідносин. Таким чином, за основу була взята концепція, що виключає дискримінацію економічних свобод на державному рівні.

Країни ЄС, які дотримуються континентальної системи права і мають самостійне законодавство в галузі конкурентного права, кинулися до "інтегрованої моделі регулювання" боротьби з недобросовісною конкуренцією. Досвід ЄС у сфері конкурентного права дає можливість зрозуміти, а можливо, і сприйняти основні постулати підприємницької діяльності в ЄС, а також допомагає з'ясувати, які обов'язки покладаються на компанії, що займають домінуюче становище на ринку. Він представляється цікавим не тільки для вивчення вітчизняними вченими та юристами великих компаній, що планують вихід або розширення операцій на європейському ринку, але і для російського законодавця. Так, представники російської Федеральної антимонопольної служби не раз заявляли про те, що в ході реформування законодавства про конкуренцію у чому брався до уваги досвід правового регулювання конкуренції ЄС.

Але і перед ЄС досі стоїть загроза приватно-правової дискримінації, яка здійснюється приватними особами через практики, що обмежують конкурентну боротьбу (тарифні угоди, демпінг, спонукання до укладення договорів певного характеру тощо).

Рішенням проблеми стало проведення ЄС спільної політики в області конкуренції, під якою можна розуміти погоджені на правовому рівні дії і плани, спрямовані на запобігання порушень конкуренції в межах спільного ринку. Інакше кажучи, загальна політика в цій галузі спрямована на запобігання "суперництво між учасниками ринкового господарства за кращі умови виробництва, купівлі-продажу товарів і отримання на цій основі максимального можливого прибутку".

Загальна політика є засобом регулювання природних і штучних монополій, а також спрямована на корекцію підприємницьких практик, які набувають картельна характер і часто риси "монополістичного змови".

Політика зачіпає угоди про розподіл ринків, фіксування цін, угоди про виключні права, угоди про патенти, спільних підприємствах, угоди про товарні знаки, франчайзинг і ліцензійні угоди.

Для реалізації цілей політики в області конкуренції було створено антимонопольне право ЄС, або так звані правила конкуренції. Вони являють собою сукупність норм, спрямованих на попередження і припинення антиконкурентних (обмежувальних) угод; усунення зловживань домінуючим становищем на ринку; контроль економічної концентрації.

Гармонізація антимонопольного права ЄС здійснюється двома способами: на рівні первинного права ЄС та на рівні вторинного права - шляхом розробки директив та регламентів.

Джерелами цієї галузі права є:

- Договір про Європейське об'єднання вугілля і сталі 1951 р.;
- Договір про Європейське економічне співтовариство 1957 р.;
- Регламенти Ради ЄС та Директиви Комісії ЄС, у яких встановлюються:

- а) положення про штрафи і періодичних штрафних платежах;
- б) конкретні правила застосування норм Договору, що забезпечують ефективне спостереження і спрощення адміністрування;
- в) сфери застосування положень Договору;
- г) взаємовідносини між національними законами і положеннями договорів і Регламентів.

Договір про заснування Європейського економічного співтовариства, укладений 25 березня 1957 р., заклав фундамент існуючої нині системи антимонопольного права ЄС. Основні положення про конкуренцію в ЄС включені до ст. 101 і 102 Договору про функціонування ЄС.

Література

1. Вовк Т.В. Система конкурентного законодавства Європейського Союзу. Правове регулювання правил конкуренції в Україні. Шляхи адаптації законодавства України / Т.В. Вовк, С.В. Перемот. – К. : РВА «Тріумф», 2006. – 416с.
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз і Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01) // Офіційний вісник Європейського Союзу 30.3.2010 UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minjust.gov.ua/file/23491
3. Регламент Ради (ЄС) 139/2004 від 20 січня 2004р. про контроль за концентраціями між суб'єктами господарювання (Регламент ЄС про злиття) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua/file/23490

Мельник Євгенія
магістрант

Івано-Франківський науково-навчальний інститут менеджменту ТНЕУ
м. Івано-Франківськ

ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕХОДУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ НА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Останнє десятиліття Україна впевнено наближається до європейських стандартів. На даний час процес євроінтеграції в Україні просувається за допомогою внутрішньої політики реформ. Тому на даному етапі постає гостра необхідність у реформуванні національної системи обліку таким чином, щоб вона стала інструментом ефективного впливу на економіку нашої держави. Удосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності призведе до зникнення економічних бар'єрів між Україною та ЄС, а також збільшить рівень міжнародної співпраці.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку – це цілісна система, що складається із принципів, методів та процедур ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності; міжнародні стандарти не визначають сталий порядок ведення бухгалтерського обліку, а лишень описують загальні правила оцінки та відображення інформації у фінансової звітності. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку сприяли поліпшенню та гармонізації фінансової звітності в усьому світі.

Необхідність переходу національної системи обліку на міжнародні стандарти визначається тим, що сучасні економічні реформи призвели до переходу України на ринкову економіку. На даному етапі Україна поступово інтегрується в європейський економічний простір, відбувається розширення вертикальних та горизонтальних господарських зв'язків, що призводить до самостійності суб'єктів господарювання, яким для прийняття рішень необхідна якісна інформація, що повно та вірогідно відображає усі економічні процеси. Перехід на міжнародні стандарти також обумовлений тим, що стара бухгалтерська звітність вже не відповідає вимогам сьогодення, тому що не відображає реального стану підприємства, простежується стійка тенденція щодо збільшення кількості підприємств, що займаються міжнародним бізнесом, а вихід українських підприємств на міжнародні фінансові ринки вимагає надання фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів, а також перехід до західної практики ведення бухгалтерського обліку. Також на даний час існує потреба в іноземних інвестиціях [1].

У цілому МСБО – це система, яка позитивно впливає на вдосконалення національного бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а також інтеграції держави у світове господарство.

На даний час міжнародні стандарти фінансової звітності є ефективним

інструментом підвищення прозорості та зрозумілості інформації про діяльність суб'єктів господарювання, а також достовірно визнає доходи та витрати, оцінку активів та зобов'язань. Міжнародні стандарти фінансової звітності дозволяють об'єктивно розкривати і фінансові ризики, що існують у суб'єктів господарювання, а також дозволяють порівнювати результати діяльності з метою забезпечення адекватної оцінки їх потенціалу [2].

У національній економіці забезпечення прозорості суб'єктів господарювання має величезне значення, оскільки, ринкова вартість капіталу визначається двома ключовими чинниками: майбутніми доходами та майбутніми ризиками. Деякі ризики дійсно характерні для діяльності самих організацій, проте є й такі, які спричинені відсутністю необхідної інформації, відсутністю точних відомостей про прибутковість капіталовкладень. Кредитори і інвестори згодні одержувати менший прибуток, але бути впевненими в тому, що достовірна, справедлива і точна інформація знизить їх ризики.

Позитивними сторонами переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності є:

- можливість отримання необхідної інформації для прийняття управлінських рішень;
- забезпечення порівнянності звітності з іншими організаціями, незалежно від того, резидентом якої країни вони є і на якій території здійснюють господарську діяльність;
- можливість залучення іноземних інвестицій і позик, а також виходу на зарубіжні ринки;
- престижність, забезпечення більшої довіри з боку потенційних партнерів;
- у багатьох випадках велика надійність інформації;
- прозорість інформації, що забезпечується шляхом дотримання правил складання, а також численними поясненнями до звітності [3].

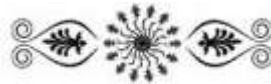
Переваги складання фінансової звітності за міжнародними стандартами незаперечні для більшості користувачів фінансової звітності. МСФЗ звітності можна розцінювати як інструмент глобалізації економіки і світових господарських зв'язків. Принципи, закладені в порядок формування звітності згідно міжнародних стандартів, роблять її адекватнішою і здатною відобразити істинний майновий стан організації. У зв'язку з цим цінність МСФЗ важлива не тільки для іноземних, але й для національних інвесторів також. Це ще раз підтверджує необхідність і корисність процесу впровадження МСФЗ для всіх секторів економіки України [3].

Література

1. Макарова Є.І. Проблеми переходу України до міжнародних стандартів фінансової звітності: [Електронний ресурс] / Є.І. Макарова. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua>
2. Колісник В.Ю. Зіставлення міжнародних та вітчизняних принципів

складання фінансової звітності: [Електронний ресурс] / В.Ю. Колісник. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua>

3. Циган Р.М., Кашуба І.В. Перспективи переходу України до Міжнародних стандартів фінансової звітності: [Електронний ресурс] / Р.М. Циган, І.В.Кашуба. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/2156/1/29.pdf>

Молчанова Татяна

магістр

Харківський торгово-економічний інститут КНТЕУ

м. Харків

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Перехід економіки України до ринку, структурована перебудова промисловості, постійні зміни економічних умов для зарубіжних інвесторів і товаровиробників спричинили складні економічні умови для більшості українських торговельних підприємств.

Проблеми функціонування вітчизняних торговельних підприємств в значній мірі пов'язані з негативним впливом зовнішнього середовища, застосуванням застарілих методів управління, відсутністю інноваційних підходів для розвитку персоналу та системи мотивації ефективної праці та інше. Враховуючи це, особливої уваги потребує персонал торговельного підприємства, який вважається головним ресурсом ефективної діяльності. Питання кількісного і якісного кадрового забезпечення взаємопов'язані з тенденціями повільного соціального розвитку, погіршення демографічної ситуації в країні, недоліками в управлінні персоналом та іншими чинниками.

В умовах соціально-економічної трансформації в Україні торговельне підприємство має оперативно й адекватно реформувати свою структуру управління персоналом. Життєздатність торговельного підприємства на пряму пов'язана з рівнем кваліфікованості проведення цього управління. Будь-які перетворення на підприємстві передують змінам у процесі управління персоналом, що зумовлює необхідність вирішення питань, пов'язаних із використанням результативної кадрової політики в аспекті розвитку персоналу та є важливою складовою стратегії ефективного управління підприємством [1].

Ефективна кадрова політика торговельного підприємства повинна відповідати наступним вимогам:

- бути невід’ємним елементом стратегічної програми розвитку організації;
- мати гнучкість та адаптивність до швидких змін зовнішнього середовища;
- враховувати фінансові можливості підприємства;
- використовувати індивідуальний підхід до кожного робітника з урахуванням його потреб.

Кадрова політика на торговельних підприємствах, має здійснюватись за певними принципами:

- створення програм розвитку кадрового потенціалу для виконання як поточних, так і майбутніх завдань підприємства, ґрунтуючись на удосконаленні системи організаційної школи;
- координація необхідних механізмів стимулювання для підвищення зацікавленості у досягненні глобальної мети організації; формування сучасних систем відбору кадрів;
- організація нових кадрових структур і створення процедур механізмів управління кадрами;
- поліпшення морально-психологічного клімату колективу.

Таким чином ефективне управління кадровою політикою сприяє підвищенню конкурентоспроможності торговельного підприємства ще рахунок забезпечення висококваліфікованим персоналом.

Література

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами: пер. с англ. / М. Армстронг; под ред. С.К. Мордовина. – Изд. 8-ое, [перераб. и доп.]. – СПб.: Изд-во "Питер", 2008. – 832 с.

Москаленко Каріна

аспірант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

м. Харків

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Зовнішньоекономічна діяльність більшості машинобудівних підприємств України носить стихійний характер, вона не відзначається стабільністю та логічною впорядкованістю, що значно послаблює їх конкурентні переваги на міжнародних ринках. Першочерговим напрямом усунення вказаних вище негативів має стати формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що дасть змогу машинобудівним підприємствам адекватно реагувати на коливання ринкової кон'юнктури і максимально ефективно використовувати існуючі резерви розширення власної ніші на ринку.

Ефективне функціонування машинобудівної індустрії, питома вага якої є найбільшою в промисловому комплексі України є першочерговим завданням національної економіки. Але, незважаючи на пріоритетність для держави цієї промисловості, немає жодної конкретної програми планування діяльності підприємств в умовах євроінтеграційного напрямку України. В більшості нормативно-правових актів, наукових досліджень описується стан промисловості, але відсутні конкретні пропозиції щодо його покращання стосовно того, як доцільно підвищувати (або і формувати) конкурентоспроможність продукції. Держава визнає факт невідповідності вітчизняної промисловості світовим потребам, а вирішення питань подолання цієї невідповідності залишається об'єктом діяльності керівників кожного окремо взятого підприємства [1].

Розвиток планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування є процесом, який зачіпає і вимагає зміни всіх інших підсистем управління. Залежність якості планів ЗЕД підприємств машинобудівної галузі від безлічі чинників та умов доводить складність вибору оптимального напрямку розвитку планування. В таких умовах необхідно використовувати принципово нові підходи до планування ЗЕД.

До основних недоліків управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств машинобудівної галузі України відносяться:

- відсутність комплексного забезпечення стійкого розвитку машинобудівного підприємства – суб'єкту ЗЕД;
- функції щодо забезпечення стійкості виконують різні функціональні підрозділи;
- заходи керівництва підприємств щодо забезпечення стійкості в основному зводяться до протидії загрозам та небезпеці з боку власного

персоналу;

- неефективна система обміну інформацією між функціональними підрозділами підприємства по питанням забезпечення стійкості (безпеки), відсутність режимів безпеки, відсутність переліку інформації, яка б відносилася до комерційної таємниці [2].

На сьогоднішній час дуже гостро постає необхідність у нових видах планування зовнішньоекономічної діяльності, які б могли поєднувати переваги всіх традиційних видів: далекоглядність стратегічного планування, дієвість тактичного та адаптивність оперативного планування. Тому дуже актуально висловити думку о необхідності застосування адаптивного планування зовнішньоекономічної діяльності, яке суттєво відрізняється від традиційних його видів. З огляду на вищезазначене необхідно пере завантаження завдань менеджменту підприємств, які формують адаптивні плани ЗЕД.

Адаптивне планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування повинно бути системним та безперервним процесом та мати певну циклічність. Цикл починається з перевірки буд-якої угоди на виконання. Якщо угода не є виконаною, тоді необхідно знову здійснювати аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища для виявлення можливостей та загроз. Якщо в процесі вивчення та аналізу виявлені нові фактори впливу, тоді є необхідність коригування цілій та завдань з подальшою побудовою нового дерева ймовірностей для коригування плану зовнішньоекономічної діяльності. Під час реалізації скоригованого плану потрібно знову оцінювати чинники зовнішнього та внутрішнього середовища і цей цикл повинен продовжуватися аж до закінчення реалізації угоди.

Отже, стан здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні упродовж досить тривалого часу залишається незадовільним. Суттєве перевищення обсягів імпорتنих поставок над експортними негативно впливає на платіжний баланс та розвиток національної економіки. Імпорتنі поставки в Україні мають переважно споживче спрямування, а експортні – сировинну спрямованість із низькою часткою товарів з високим рівнем доданої вартості. Тому ефективні методи планування зовнішньоекономічної діяльності, зокрема підприємств машинобудівної галузі національного господарства України, дадуть змогу вирішити питання усунення дисбалансу та вдосконалення структури експорту продукції та послуг і збільшення в них наукомістської складової.

Література

1. Скударь Г., Панков В. Пути выхода предприятий машиностроительного комплекса на внешний рынок за счет повышения инновационной активности и расширения диапазона инвестиционной деятельности [Текст] / Г. Скударь, В. Панков // Экономист. – 2001. – № 12. – С. 40 – 50.
2. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития

предприємства [Текст]: монографія / Н.В. Куркин // Д: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.

Новікова Ірина

к.е.н., науковий співробітник НДС «Центр економічних досліджень»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ У СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ

Податкова система - це вічний пошук оптимального співвідношення між правами і обов'язками. Як вірно сказав колись Олівер К. Холмс: «Податки - це ціна, яку ми платимо за можливість жити в цивілізованому суспільстві». Однак це ще не означає, що чим вища ця ціна, тим цивілізованіше суспільство.

Сучасна податкова система в Україні характеризується очевидним перекосом на користь вирішення фіскальних завдань. З етичних міркувань це означає недооцінку цінностей творчої праці, творчої активності та соціальної справедливості. Варіанти сьогодення щодо перетворень у вітчизняній податковій системі неповною мірою відповідають узгодженості між економікою та етикою. Діючий податковий кодекс України має бути не засобом формального реформування фіскальної системи держави, а засобом встановлення нових правил ведення бізнесу. Положення кодексу мають спонукати підприємців дотримуватися юридичної та економічної прозорості.

У цьому контексті привабливо виглядатиме податкова модель у контексті імплементації міжнародних стандартів управління економікою. Реформування податкової системи проводитиметься виходячи із стратегічних цілей - побудови соціально-орієнтованої конкурентоспроможної ринкової економіки та інтеграції в європейське співтовариство відповідно до положень Конституції України. Податкова система в Україні за своїм складом та структурою має бути подібною до податкових систем розвинених європейських країн. Основним завданням її має бути зниження податкового навантаження на економіку.

Діюче податкове законодавство України ґрунтується на принципах [1]: 1. загальності оподаткування - кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені законодавством податки та збори, платником яких вона є; 2. рівності усіх платників перед законом незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності, громадянства та місця походження капіталу; 3. відповідальності у разі порушення законодавства; 4. презумпції

невинності платника податку в разі, якщо нормативні положення щодо прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів можна трактувати неоднозначно; 5. фіскальної достатності - норми встановлених податків та зборів мають забезпечувати збалансованість витратних та дохідних статей бюджету; 6. соціальної справедливості - установлені податки та збори мають відповідати платоспроможності платників; 7. економічності оподаткування - обсяг надходжень від сплати податків та зборів має суттєво перевищувати витрати на їх адміністрування; 8. нейтральності оподаткування, яке не має впливати на конкурентоспроможність платника податків; 9. стабільності - будь-які податкові зміни мають вноситися не пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, податкові пільги незмінні протягом бюджетного року; 10. рівномірності та зручності сплати - строки сплати податків та зборів встановлюються виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів та зручності їх сплати платниками; 11. єдиності у підході до встановлення податків та зборів.

Очевидно, що пріоритетною є ідея суспільного договору як вихідної умови формування ефективної податкової системи. Ця ідея добре вписується в конвенціоналістську концепцію обґрунтування моралі. В її рамках саме суспільний договір, в тій чи іншій формі, виступає основою вироблення таких правил суспільної взаємодії, які б найбільшою мірою відповідали вимогам справедливості, не стримуючи, разом з тим, прояву приватної ініціативи і не зазіхаючи на переконання і ціннісні переваги окремої особистості. Один із найбільш популярних сучасних варіантів даної концепції, розроблений Дж. Ролзом прямо орієнтує на поєднання принципів соціальної справедливості та економічної ефективності [2], що в ході будь-яких суспільних перетворень передбачає покращення життя самих незаможних верств суспільства.

Досягнення гармонії чинної податкової системи полягає у досягненні згоди між основними суб'єктами податкових відносин - бізнесом і державою. Адже без цього зміни у податковому законодавстві будуть неефективними.

Інституційні зміни у сфері оподаткування є важелем більш масштабних інституційних перетворень, еволюційний шлях яких супроводжується закріпленням на рівні формальних інститутів сформованих неформальних норм. Однак, чимало таких норм по своїй природі можна застосувати тільки в рамках локальних спільнот - сім'ї, кола знайомих, мафіозних утворень і т.п. Тому їх переклад з локального на суспільний рівень унеможлиблюється, адже взаємодія формальних і неформальних інститутів часто носить суперечливий характер. Усунути такі суперечності допоможуть суспільні засоби впливу: навчальні програми у ВНЗ, публікації у пресі, сюжети на телебаченні тощо.

Мегатенденції, що визначили розвиток системи соціальних інститутів в останні два десятиліття ХХ ст., є приватизація і дерегуляція. В Україні на приватизованих підприємствах виробляється нині 70% промислової продукції. Дерегуляція веде до зміщення акцентів у діяльності державних інститутів: скорочуються прямі форми державного втручання в економіку. Основною

функцією держави стає створення конкурентного середовища, прийняття єдиних правил для всіх суб'єктів ринку, розвиток виробничої та соціальної інфраструктури. Інституційні зміни полягають також у реструктуризації підприємств, в т.ч. традиційних базових галузей промисловості (вугільної, сталеливарної). Вони включають стимулювання малого та середнього бізнесу.

Таким чином, інституційні перетворення повинні бути послідовним динамічним процесом. А реформування податкової системи має відбуватися з урахуванням сформованих соціально-економічних обмежень і стереотипів.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Ролз Дж. Теория справедливости / Джон Ролз / За ред. В.В. Целищева. - Новосибирск: изд-во Новосибирского университета, 1995. - 536 с.

Охріменко Ігор

д.е.н., професор, завідувач кафедри
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ

ПЛАНОВО-ЕКОНОМІЧНА РОБОТА ЯК ПРОВІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

Обов'язковою передумовою ефективного функціонування аграрного сектору України виступає перебудова управління підприємствами у відповідності з новими умовами і в першу чергу перебудова економічного управління, яке в Україні традиційно носить назву планово-економічної роботи. Як провідний елемент інформаційної системи підприємства вона включає аналіз та прогноз зовнішнього середовища, планування та аналіз діяльності підприємства та його підрозділів, організацію матеріального стимулювання працівників.

Реальний стан планово-економічної роботи на більшості підприємств вкрай незадовільний: дуже повільно здійснюється перехід від виробничої до маркетингової концепції побудови менеджменту, не усвідомлена провідна роль планування та економічного аналізу в управлінні підприємством, розміри трудової винагороди працівникам підприємства слабо пов'язуються з кінцевими результатами їхньої роботи, недостатньо використовується нова

комп'ютерна техніка для прискорення та підвищення якості планових та аналітичних розрахунків. Все це негативно впливає на сприймання підприємствами змісту та механізмів заходів економічної роботи, уповільнює темпи реформування, знижує конкурентоздатність господарств та аграрного сектору в цілому.

На наш погляд, таке становище з планово-економічною роботою є наслідком двох основних причин: 1) особливостей наявної вітчизняної законодавчо-нормативної бази; 2) недостатньою розробкою нових методик та комп'ютерних технологій планування та аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств та їх підрозділів. З усіх елементів економічного управління законодавчо-нормативні акти виділяють лише бухгалтерський облік як обов'язковий для ведення всіма суб'єктами підприємницької діяльності. Це - фіскальний підхід. Для того, щоб забрати частину доходів підприємства, достатньо і бухгалтерського обліку. Для створення доходів потрібне ще й планування та аналіз. Було б доцільно закріпити в законодавстві обов'язковість їх ведення кожним підприємством як незамінних елементів досконалого менеджменту. Звичайно, при цьому мова не може йти про повернення до форм та методів, які застосовувались в умовах адміністративно-командної системи. Навпаки, потрібні нові підходи в організації та методичному забезпеченні планово-економічної роботи. Вважаємо, що основними серед них можуть бути наступні.

Формування нових рівнів планування як центрів прийняття стратегічних рішень. Зарубіжний досвід показує, що в ринкових умовах окреме сільськогосподарське підприємство в той же чи інший спосіб, але завжди неминуче і добровільно, підпадає під вплив і стає частиною господарської системи вищого порядку. В її ролі можуть виступати: наднаціональна міждержавна структура, спеціальна державна національна або регіональна програма, міжгалузеве професійне об'єднання виробників, національне кооперативне об'єднання, потужне агропромислове формування, фірма-інтегратор. Нові рівні планування мають дві суттєві особливості. По-перше, вони мають переважно підприємницьку природу і є самостійними, незалежними, непідпорядкованими і невідповідними один одному. По-друге, вони є галузевими, а не територіальними і створюються для управління продуктовими ринками, а не регіонами (територіями). Нові рівні планування будуть створюватись в рамках складного процесу організації продуктивних ринків, який в Україні ще й до цього часу відбувається дуже повільно і суперечливо.

Нове змістовне наповнення планово економічної роботи, суть якого полягає в переході від технологічного до економічного балансування виробничо-збутової діяльності підприємства. Якщо раніше основу внутрішніх планів сільськогосподарського підприємства становила система натуральних балансів, то в умовах ринку на перше місце виходять фінансово-економічні баланси витрат та доходів, прибутків та податків і інвестицій, позик та джерел

їх покриття, грошових витрат та грошових доходів.

Нові форми ведення планово-економічної роботи у вигляді переважно аналізу витрат та цін, бізнес-планування та управлінського планування. Сферою застосування аналізу витрат та цін є товарні продукти, бізнес-планування - інноваційні та інвестиційні процеси, управлінського планування - поточна діяльність підприємства в цілому.

Нові організаційні підходи ведення планово-економічної роботи на сервісних засадах особливо для дрібних господарських одиниць. Фермер, підприємець чи невелике підприємство виступають замовниками на виконання відповідного комплексу техніко-економічних розрахунків за відповідну плату.

Ключову роль у планово-економічній роботі в сучасних умовах повинен відігравати аналіз ринкових ситуацій. Комп'ютерні версії його ведення дозволяють обґрунтувати поточні цінові пропозиції підприємства, визначити вигідність (рентабельність) збуту продукції на внутрішньому та зовнішньому ринку, розрахувати межу беззбитковості по товарних видах продукції.

Література

1. Баранов О.Г. Планування і контроль на підприємстві / О.Г.Баранов. - Севастополь: СевНТУ, 2012. - 219 с.
2. Охріменко І.В. Планово-економічна робота на великих сільськогосподарських підприємствах / І.В.Охріменко // Вісник Донецького національного університету. – 2015. – № 1. – С. 263-268.
3. Планування діяльності підприємства / А.Ф. Бурик [та ін.]. - Умань: Сочінський [вид.], 2012. - 212 с.

Савран Дар`я

студентка

Федотова Тетяна

к.е.н., доцент

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

м. Дніпропетровськ

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ В ПАРАМЕТРАХ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

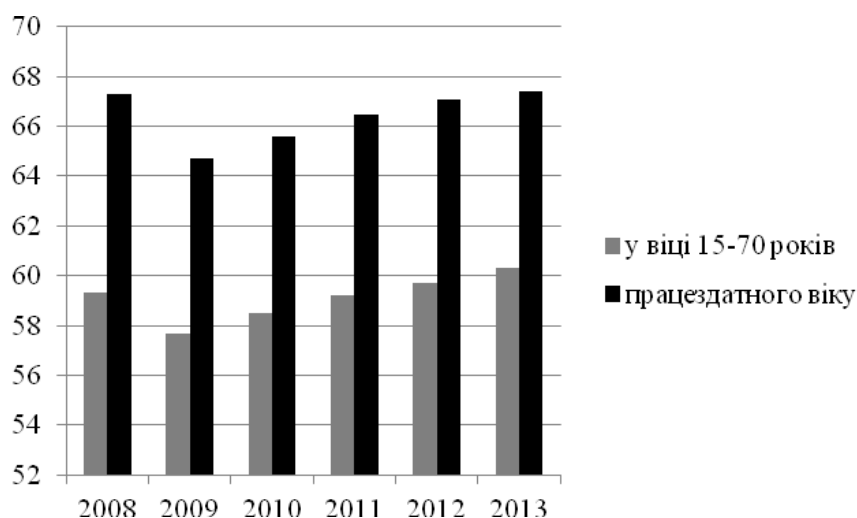
Особливості та етапи формування ринку праці в Україні і стан зайнятості й безробіття населення є наслідком історичних, соціальних та економічних умов у державі, які склалися не лише в останнє десятиліття, а й значно раніше. Аналіз функціонування ринку праці дозволить фахівцям розглянути картину нинішнього ринку праці у всіх його розрізах, а отже, і розробити більш ефективні плани покращенні ситуації на ньому, що підкреслює актуальність вибраної теми.

Метою даної роботи є вивчення стану функціонування ринку праці України на сучасному етапі.

Проблемі функціонування ринку праці присвячені роботи таких українських вчених економістів Л.К. Безчасного, Д.П. Богині, Л.І. Воротиної, М.І. Долішнього, С.М. Злупка, Є.П. Качана, І.І.Лу кінова, Ю.В. Ніколенка, Ю.І. Палкіна,

Ринок праці є системою суспільних соціальних відносин, пов'язаних з наймом і пропозицією праці, тобто з купівлею і продажем; це також економічний простір – сфера працевлаштування, в якій взаємодіють покупці і продавці праці; це механізм, що забезпечує узгодження ціни і умов праці між роботодавцями і найманими працівниками та регулює її попит та пропозицію [1]. Стан інфраструктури ринку праці й, передусім, системи державної служби зайнятості в Україні тривалий час не відповідав у матеріально-технічному, інформаційному і кадровому аспектах зростаючим вимогам щодо її ефективного функціонування [3]. Щоб простежити ситуацію у сьогоднішній, розглянемо динаміку кількості зайнятого населення на рис. 1 [2].

За даними рис. 1 слідує, що кількість зайнятих то зменшується то збільшується, а це свідчить про нестабільну ситуацію на ринку праці і, можливо, про не ефективне його функціонування. А тому необхідно розглянути основні напрями, особливості и фактори розвитку національного ринку праці України, які впливають на ці коливання.

Рис. 1. Динаміка кількості зайнятого населення України (у % до населення відповідної вікової групи)

Для того, щоб проаналізувати ринок праці в параметрах його функціонування нам також необхідно проаналізувати рівень безробіття населення (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю та місцем проживання у 2008 - 2013 рр.

(у середньому за період, у % до кількості економічно активного населення)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Все населення	6,4	9,8	8,1	7,9	7,5	7,2
Жінки	6,1	7,3	6,8	6,8	6,4	6,2
Чоловіки	6,6	10,3	9,3	8,8	8,5	8,0
Міське населення	6,7	9,6	8,6	8,0	7,6	7,1
Сільське населення	5,7	7,2	7,1	7,5	7,4	7,3

Згідно з даними табл. 1 можна зробити висновок, що криза 2008-2009 рр. призвела до значного збільшення рівня безробітного населення як серед жінок та чоловіків, так і серед міського і сільського населення. Найбільш уразливими категоріями є чоловіки та сільське населення. Починаючи з 2010 року показник безробіття всього населення значно зменшився, але якщо розглядати показники по категоріям, то бачимо, що рівень безробіття в сільській місцевості то зменшується, то зростає, що свідчить про нестабільне функціонування ринку праці для цієї категорії.

Отже, можна зробити висновок що сьогодення ситуація вимагає більш

швидкої реакції працівників на зміни кон'юнктури ринку. Впровадження інноваційних технологій, динамічний розвиток нових сфер економіки тягне за собою виникнення нових спеціальностей, які вимагають певних знань, умінь і навичок від кваліфікованих працівників, що змушують їх навчатися протягом усього періоду професійної діяльності. Саме активна професійна мобільність покликана дати поштовх припливу висококваліфікованої робочої сили в стратегічні галузі, які забезпечують поступальний розвиток економіки.

Література

1. Сторощук М. І. Ринок праці в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / М.І. Сторощук // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65647.doc.htm.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]: (проект) / Державна служба статистики України. – Режим доступу – <http://ukrstat.org>.
3. Городюк А. Б. Стан та перспективи розвитку сучасного ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / А.Б. Городюк // – Режим доступу до ресурсу: <http://nauka.zinet.info/3/gorodiuk.php>.

Сидорова Дарья

к.э.н., старший преподаватель

Еременко Николай

к.э.н., старший преподаватель

Орел Юлия

к.э.н., доцент

Ставропольский государственный аграрный университет

г. Ставрополь, Россия

СОВРЕМЕННЫЕ ВИДЫ И МОДЕЛИ РЫНКА ТРУДА

Рынок труда представляет собой совокупность социально-трудовых отношений между покупателями и продавцами по поводу условий найма и использования рабочей силы. Однако данный институт включает в себя не только экономические, но социальные, правовые и психологические отношения. Исторически формирование указанных отношений в разных странах происходило не одновременно, в результате чего возникли определенные отличия.

Страновые различия в становлении рынков труда связаны с особенностями

найма работников, обеспечения фирм рабочей силой, подготовки персонала, организации профессиональных союзов, а также историческими и культурными традициями [1].

В современном мире можно выделить два основных вида рынка труда:

1. Общенациональный рынок, который характеризуется открытостью, доступностью, а также конкурентностью для всех лиц наемного труда. Комплектование рабочих мест осуществляется путем индивидуального приема большинства работников, подготовленной вне пределов предприятия. Указанное означает, что фирма признает дипломы и сертификаты учебных заведений, находящихся вне их контроля. Основной формой подготовки работников в рамках самой фирмы остается ученичество. Государственные органы власти оказывают влияние на этот процесс найма преимущественно посредством законодательной деятельности. В процессе своей деятельности работодатель должен учитывать законы «О занятости населения в Российской Федерации», «Об охране труда», ст. 133.1 ТК РФ «Установление размера минимальной заработной платы в субъекте РФ» и другие. Величина заработной платы устанавливается путем переговоров, торга, согласования интересов сторон.

2. Внутрифирменному рынку присуща закрытость, слабая конкурентность. Движение рабочей силы осуществляется преимущественно в пределах фирмы, иными словами происходит переход работников с одного рабочего места на другое, овладение смежными специальностями. Наем преобладающего количества персонала осуществляется путем коллективных переговоров после окончания срока действия предыдущего договора. Подготовка трудовых ресурсов осуществляется внутри фирмы и преследует ее конкретные цели. Внутрифирменные рынки являются обособленными друг от друга, характер производства и внутренний распорядок рабочего дня откладывает на них отпечаток. Именно поэтому кадры этого рынка труда обладают незначительной конкурентоспособностью на внешнем рынке [2].

Кроме того трудовые рынки классифицируются и по следующим признакам:

1. По критерию пространственной сферы труда различают: федеральный; республиканский; краевой; областной; районный; городской; сельский; рынки труда мегаполисов (Москва. Санкт-Петербург).

На уровне межгосударственных социально-трудовых отношений выделяют:

- международный рынок труда;
- рынки межгосударственных регионов (ЕС, СНГ).

2. По критерию временных параметров выделяют: перспективный; прогнозный; текущий рынки труда:

3. По критерию соотношения спроса и предложения различают: трудоравновесный (сбалансированный); дефицитный (спрос превышает

предложение); избыточный (предложение превышает спрос).

4. По критерию социальной группы различают: рынок преимущественно физического труда (рабочие); рынок преимущественно умственного труда (служащие); рынок преимущественно творческого труда; рынок преимущественно крестьянского труда.

В настоящее время существует несколько основных моделей рынка труда:

1. Чисто конкурентный рынок труда, которому присуще большое количество предпринимателей (работодателей) выражающих спрос на труд, а также большое количество работников являющихся носителями рабочей силы и выражающих предложение;

2. Модель монополий, для которой характерно то, что предложение представлено множеством работников, а спрос – единственной фирмой-работодателем;

3. Модель двухсторонней монополии, предусматривающая объединение монополической модели с моделью открытых профсоюзов [3].

Конечной целью любого рынка труда является удовлетворение профессионально-трудовых и жизненных интересов экономически активного населения, обеспечение народного хозяйства нужными ему кадрами, а также достижение максимальной занятости населения.

Литература

1. Козел И.В., Байчерова А.Р. Экономика труда: курс лекций в 2 ч. / И.В. Козел, А.Р. Байчерова / Ставрополь : АГРУС. 2013. Ч.1. 136 с.

2. Микроэкономика : учебное пособие/ И.В. Грузков, Н.А. Довготько, О.Н. Кусакина, М.В. Пономаренко, Е.В. Скиперская, Г.В. Токарева. Ставрополь, 2013. 68 с.

3. Пономаренко М.В. Основные направления повышения занятости и доходов сельского населения // Предпринимательство. 2012. №2. С. 26-32.

Скакун Анастасія

студентка

Буковинський державний фінансово-економічний університет
м. Чернівці

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Для України проблема пенсійного забезпечення є надзвичайно актуальною, тому що на даному етапі відбувається такий процес як «старіння нації», що призводить до збільшення кількості людей пенсійного віку та зростання пенсійного навантаження на працюючих. В результаті маємо незбалансованість доходів і витрат Пенсійного фонду. Тому необхідно з'ясувати шляхи реформування пенсійної системи України, опираючись на досвід інших країн з розв'язання цього питання.

Мета дослідження полягає у тому, щоб здійснити аналіз рівня розвитку пенсійної системи України, визначити її вплив на соціальний стан населення та обґрунтувати напрями подальшого реформування. Проаналізувати досвід країн, які вже провели пенсійну реформу і отримали позитивні наслідки.

Питання розвитку пенсійного забезпечення завжди були актуальними та висвітлювались у працях провідних світових і вітчизняних економістів таких як: Г. МакТаггарта [3, с. 10], Л. Батченко, М. Деліні [1, с. 188], І. Гнібиденко [2, с. 4], В. Мельничук [4, с. 66], А. Скрипник, Л. Ліхтенштейн [5, с. 138].

Пенсійна система України – сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії. З цього року в Україні діє трирівнева система пенсійного забезпечення. На даний час вона складається з першого рівня (солідарної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування), другого рівня (накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування) і третього рівня (системи добровільних пенсійних заощаджень). Усі три рівні активно реформуються. Проте, останніми роками процес загальмувався: реформування першого рівня досі не завершено, другий рівень досі не введено, третій рівень повільно розвивається без державної підтримки [6, с. 25].

В Україні другий рівень пенсійної системи планувалось ввести з 2007 року, проте це й досі не зроблено. Третій рівень – добровільна недержавна система пенсійного забезпечення – це приватне страхування пенсій через добровільне залучення коштів громадян і організацій у недержавні пенсійні фонди (НПФ), страхові компанії і банківські установи. Наразі третій рівень повільно розвивається і обсяг пенсійних виплат, що здійснює НПФ є ще невеликим. Позитивною рисою НПФ є те, що навіть в умовах кризи вони здійснювали пенсійні виплати вчасно і в повному обсязі.

Аналізуючи функціонування пенсійної системи України, необхідно

враховувати світовий досвід. Розглянемо пенсійні системи найбільш розвинутих країн світу: Франції, Німеччини та Великої Британії. В Німеччині виконується принцип солідарності поколінь. Пенсійна система трирівнева: обов'язкове державне пенсійне забезпечення, пенсійне страхування на підприємствах, приватні фонди страхування. Трудова база відрахування до пенсійних фондів 5-35 років. Пенсійний вік для чоловіків – 65 років, для жінок – 60 років. Середня пенсія становить 70 % від заробітної плати (для чоловіків – 950 євро, для жінок – 500 євро) [6, с. 45]. У Великобританії пенсійне забезпечення має назву "Національна система страхування". Пенсійний вік для чоловіків 65 років і 60 років для жінок. Існує два види пенсій: державна базова (однакові розміри для усіх) і державна страхова (25 % від розміру заробітної плати). З 2010 року трудовий стаж став 30 років для усіх. Середня пенсія становить 95,25 фунтів стерлінгів на тиждень [6, с. 46]. У Франції замість накопичувального фонду є спеціальний фонд, у який кожен особисто вкладає стільки грошей, скільки хоче. Держава заохочує недержавні пенсійні фонди, звільняючи їх від сплати податків. Проте, недержавні пенсійні фонди охопили лише невелику частину французьких пенсіонерів. Пенсії складають 50 % від середньої заробітної плати за останні 11 трудових роки. Пенсія у Франції складає 6 тис.-12 тис. Євро [6, с. 47].

Безперечно позитивними моментами введення пенсійної реформи в Україні спеціалісти називають: підвищення добробуту українських пенсіонерів; створення умов для забезпечення Пенсійного фонду необхідними для виплат коштами; гарантування стабільної виплати достойної пенсії у майбутньому; виведення з тіньового сектору економіки великої частини працездатного населення, яке отримує зарплату «у конвертах», чим позбавляють себе можливості отримувати гідну пенсію; удосконалення порядку призначення, перерахунку пенсій. Необхідно відмітити, що, незважаючи на досить невеликий період функціонування третього рівня пенсійної системи, інвестиційний дохід, отриманий НПФ зростає (на 2014 рік він становив 317,1 млн.грн.), тому що НПФ вчасно виплачує пенсійні виплати.

Отже, реформувати пенсійну систему необхідно за рахунок: реформування солідарної системи, створення накопичувальної системи, розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення. Солідарна система вже фінансово неспроможна забезпечити достатній рівень пенсій. Сумарних відрахувань недостатньо для утримання такого рівня пенсій. Тому необхідно долучити до цієї системи інші, недержавні організації. Також треба забезпечити фінансову стійкість і соціальну справедливість солідарної системи. Для цього необхідно забезпечити обов'язкове державне пенсійне страхування, встановити порядок визначення пенсій та обмежити максимальні пенсії. Також необхідні економічні стимули для пізнішого виходу людей на пенсію. Існує необхідність створення нових фінансових інструментів, що забезпечуватимуть доходність пенсійних активів.

Література

1. Батченко Л. Розвиток реформованої пенсійної системи України / Л. Батченко, М. Деліні // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 188.
2. Гнибіденко І. Пенсійна реформа в Україні: стан, проблеми, перспективи / І. Гнибіденко // Економіка України. – 2007. – № 4. – С. 4.
3. МакТаггарт Г. Соціальне страхування та пенсійна реформа / Г. МакТаггарт // Людина і праця. – 2004. – № 7. – С. 10.
4. Мельничук В. Тенденції розвитку пенсійної системи України / В. Мельничук // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 66.
5. Скрипник А. Фінансові ризики в контексті пенсійної реформи / А. Скрипник, Л. Ліхтенштейн // Фінанси України. – 2007. – № 2. – С. 138.
6. Терещенко Г. Проблеми розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні / Г. Терещенко, Т. Мусатова // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 76.

Стасіневич Світлана

к.е.н., с.н.с., доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТРАНСФЕРНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ПРАВИЛА

Наразі в Україні започатковується новий метод податкового контролю – процес трансферного ціноутворення. Дослідження проблем сутності, організаційно-економічного механізму трансферного ціноутворення в комплексі контрольних інструментів оподаткування доходів суб'єктів підприємницької діяльності шляхом відстеження ціноутворення на їх продукцію є метою даної доповіді.

З 1 січня 2015 року набув чинності Закон України від 28 грудня 2014 р. № 72-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням».

Трансфертним ціноутворенням ґрунтується на принципі “витагнутої руки” (Arm’s length principle) – міжнародному стандарті, погодженому державами-членами Організації економічного співробітництва та розвитку та країнами, які не є членами цієї організації (понад 70 країн світу), у якості рекомендованого до використання щодо встановлення трансфертних цін для податкових потреб.

Головним рекомендаційно-методичним міжнародним документом в галузі податкового регулювання трансфертного ціноутворення є Настанови Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб, основні норми якої імплементовано в статтю 39 Податкового кодексу України [1].

Трансферне ціноутворення застосовується стосовно контрольованих операцій. Контрольованими операціями вважаються господарські операції: що здійснюються платниками податків з пов'язаними особами-нерезидентами; з продажу товарів через комісіонерів-нерезидентів; однією із сторін яких є нерезидент, зареєстрований у державі (на території), яка включена до переліку держав (територій), спеціально затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Господарською операцією для цілей трансфертного ціноутворення є всі види операцій, договорів або домовленостей, документально підтверджених або непідтверджених, що можуть впливати на оподатковуваний дохід платника податків, зокрема, але не виключно: операції з товарами, такими як сировина, готова продукція тощо; операції з надання послуг; операції з нематеріальними активами, такими як роялті, ліцензії, плата за використання патентів, товарних знаків, ноу-хау тощо, а також з будь-якими іншими об'єктами інтелектуальної власності; фінансові операції, включаючи лізинг, участь в інвестиціях, кредитах, комісії за гарантію тощо; операції з капіталом, включаючи купівлю чи продаж акцій або інших інвестицій, купівлю чи продаж довгострокових матеріальних і нематеріальних активів.

Неконтрольованими вважаються зокрема операції у разі, коли ціни (націнки) на товари (роботи, послуги) підлягають державному регулюванню згідно із законодавством. Ціна вважається такою, що відповідає принципу "витягнутої руки", якщо вона встановлена відповідно до правил такого регулювання. Це положення не поширюється на випадки, коли встановлюється мінімальна ціна продажу або індикативна ціна. Разом з тим ціна, що відповідає принципу "витягнутої руки" не може бути меншою за вказані ціни.

При порівнянні операцій повинна забезпечуватись зіставність по ряду умов (характеристик ринків товарів, ризиків сторін, їх комерційних стратегій, фінансових, хімічного складу продукції тощо), визначених в законодавчому порядку, але не виключно.

Для контрольованих експортно-імпортних операцій з державами, що мають біржове котирування, встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу "витягнутої руки" з метою оподаткування доходів (прибутку, виручки) платників податків, що є сторонами контрольованої операції, здійснюється за методом порівняльної неконтрольованої ціни.

Для визначення найбільш співставної ціни товарів за принципом "витягнутої руки" використовується середня ціна таких товарів, що склалася на товарній біржі за декаду, що передуює проведенню контрольованої операції. Перелік товарних бірж для кожної групи товарів визначається Кабінетом

Міністрів України. Зазначені ціни підлягають коригуванню з урахуванням обсягу контрольованої операції, умов оплати та постачання товарів, транспортних та інших витрат, передбачених у контракті.

Визначення ціни з метою оподаткування доходів (прибутку, виручки) платників податків, що є сторонами контрольованої операції, здійснюється за одним із методів: порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу); ціни перепродажу; "витрати плюс"; чистого прибутку; розподілення прибутку.

Для цілей податкового контролю за трансфертним ціноутворенням звітним періодом є календарний рік. Відповідний звіт про контрольовані операції платник податку зобов'язаний подати до 1 травня року, наступного за звітним, хоча термін перевірки його може бути збільшеним до 18 місяців або й ще подовженим на рік у певних випадках, а строк давності контролю складати 7 років. За неподання звіту та документації за встановленим переліком передбачені штрафні санкції.

Література

1. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 грудня 2010 р./ [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

Стемковська Ірина

старший викладач

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

м. Бережани

ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Сучасні підприємства стараються підтримувати ділові зв'язки з багатьма партнерами, орієнтуватися на численних конкурентів, враховувати і передбачати різноманітні вимоги споживачів, суспільних організацій, держави тощо. Саме ці фактори визначають необхідність покращення якості аудиту в Україні.

Вагомий внесок в наукове та практичне дослідження проблем та перспектив розвитку аудиторської діяльності в Україні зробили українські вчені та практики, зокрема: М. Т. Білуха, О. С. Бородкін, Ф. Ф. Бутинець, З. В. Гуцайлюк, С. Я. Зубілевич, М. В. Кужельний, В. С. Рудницький, В. Я. Савченко та інші.

Незважаючи на те, що для розвитку аудиту в Україні вже зроблено доволі

багато, однак дотепер залишаються питання, від правильного і успішного вирішення яких залежать перспективи його подальшого розвитку.

Як бачимо, кількість аудиторських фірм і аудиторів-підприємців постійно зростає, що свідчить про позитивну тенденцію розвитку аудиторського ринку в Україні. Але проблема полягає в тому, що вітчизняні аудиторські компанії неконкурентоспроможні в порівнянні з нерезидентами.

На сьогодні аудиторські фірми України можуть надавати достатньо широкий спектр послуг, тому окреслення кола безпосередньо аудиторських послуг вважаємо однією з найважливіших сучасних проблем теорії аудиту.

Із вищесказаного можна зробити висновок, що в аудиторській діяльності в нашій державі разом з певними надбаннями, існує і коло проблем, пов'язаних із використанням і подальшим розвитком аудиту. Заслужують на увагу і потребують вирішення найближчим часом такі проблемні питання аудиту:

1. Відомий американський журнал «Forbes» склав рейтинг країн з найменш розвиненою економікою, де Україна знаходиться на 4 місці серед 177 країн, поступившись Мадагаскару, Вірменії та Гвінеї. Головна проблема держави, на думку експертів, це «непрозоре» державне управління та корупція;

2. Відсутність реального ринку фінансових послуг і ринку цінних паперів;

3. Відсутність законодавчої ініціативи в професійних об'єднань аудиторів і можливості їх впливу на державні регуляторні органи, що гальмує реалізацію будь-яких інновацій в галузі аудиту;

4. Відсутність національної системи зовнішнього контролю якості аудиту, побудова якої має базуватись на всебічному вивченні міжнародного досвіду щодо багатьох аспектів професіонального аудиту;

5. Недоліки в організації діяльності й недостатньо ефективний менеджмент у сфері малого і середнього аудиторського бізнесу;

6. Наявність нерівних прав і можливостей для проведення аудиту вітчизняними та зарубіжними аудиторськими фірмами;

7. На рівні аудиту фінансової звітності залишаються проблемними питання щодо визначення критеріїв суттєвості, рівня аудиторських ризиків, ознак безперервності функціонування, особливостей методики аудиту тощо;

8. Не вирішеними також залишаються проблеми, пов'язані зі страхуванням ризиків аудиторської діяльності і визначенням механізму форсування відповідних страхових резервів аудиторськими фірмами;

9. Відсутність методичних рекомендацій з питань комп'ютеризації та типових форм документів з аудиту [2].

Для вирішення зазначених проблем вважаю за необхідне окреслити основні напрямки їх подолання та перспективи розвитку аудиту в Україні:

1. «Детінізація» економіки України, відповідно зі зменшенням обсягів «тіньового» бізнесу значення аудиту зростатиме;

2. Розробка механізму ціноутворення на аудит та аудиторські послуги шляхом міжнародного досвіду;

3. Підвищення престижу аудиторської професії, надання впевненості у

відповідності ціни якості роботи аудитора;

4. Розробка внутрішньо-фірмових методик аудиту, робочої документації;

5. Розробка типових методик аудиторської перевірки в розрізі галузей їх функціонування;

6. Скасування штучно вмонтованих елементів закордонної теорії та практики, які не тільки не мають обґрунтованого змісту, але й суперечать реальним потребам обліковців-практиків;

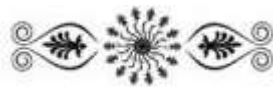
7. Удосконалення навчальних планів підготовки обліковців у вищих навчальних закладах, адаптування їх знань до потреб практики реального життя.

Таким чином, приведення в дію всіх перелічених перспектив надасть змогу створити оптимальне середовище для ефективного розвитку аудиту в Україні, зокрема підвищити конкурентоспроможність вітчизняних фірм; налагодити процес звітності окремих підприємств, прозорість і доступність інформаційного забезпечення; підвищити ефективність у сфері бухгалтерського обліку.

Література

1. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верхов. Радою 22 квітня 1993 р. № 3125]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.

2. Проскуріна, Н. М. Якість аудиторських послуг в Україні: реалії та перспективи [Текст] / Н. М. Проскуріна, В.П. Коваленко // Економічний часопис XXI. – 2010. – №9-10. – С. 53-57.

Стояненко Ірина

к.е.н., доцент

Гузенко Ірина

студентка

Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ

ТІНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Проблема тінізації економіки надзвичайно складна та масштабна. Тіньовий сектор присутній в економічній системі практично в будь-якої країни світу. Він впливає на всі аспекти економічної діяльності та соціальні процеси, які відбуваються у суспільстві.

На сьогодні в Україні негативні очікування економічних суб'єктів і макроекономічна нестабільність, викликають активацію відтоку капіталу з легального сектору та нарощування тіньової економіки, яка в докризовий період мала тенденцію до зниження. За даними досліджень австрійського економіста Фридриха Шнайдера, Україна займає лідируючі позиції в рейтингу країн з найбільшим рівнем тінізації економіки на всіх рівнях [1]. Основою поширення тіньової економіки в Україні є непослідовність процесів системної трансформації. Формування в країні протягом років незалежності тіньового сектору великих масштабів значною мірою спровоковано втратою державою ефективних важелів регулювання економічними процесами.

Найбільшим масовим видом тіньової економічної діяльності є ухилення від сплати податків та обов'язкових платежів, що спричинено обтяжливістю податкової системи. У доповіді «Ведення бізнесу 2015: за межами ефективності» [2] відзначається, що минулого року в нашій країні було досягнуто важливого прогресу у сферах реєстрації прав власності та оподаткування – за цими двома окремими показниками Україна поліпшила своє місце більш ніж на 25 позицій. Проте постійні зміни та доповнення в податковому законодавстві України свідчать про відсутність належної теоретичної бази і сучасної наукової методології пізнання соціальної сутності податкових відносин і формування їх системи. Крім того в Україні набула поширення практика, коли тягар податкового тиску перекладається на ті підприємства, які працюють легально і доволі прибутково. Це спонукає керівників таких компаній шукати шляхи отримання податкових пільг, замість того щоб підвищувати ефективність своїх підприємств. В результаті пільгами користувались підприємства й галузі, що спроможні вийти із кризи й розвиватися й без довгострокового пільгового режиму оподаткування та які не є основою підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а ринково орієнтовані підприємства, що потребують фінансової підтримки для освоєння нових ринків, технологій, продуктів, навпаки, змушені платити

більшу частину податків.

Політична нестабільність провокує суб'єктів економічної діяльності до приховування доходів. Крім того, підприємства, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, для мінімізації податкових зобов'язань користуються послугами офшорних компаній. Українські банки і фінансові компанії використовують офшорні схеми діяльності на світових ринках цінних паперів. Збільшилася роль офшорних схем у формуванні транснаціональних господарських систем, коли офшорні фірми вбудовуються в мережу зовнішніх філіалів українських підприємств. Часто офшорні схеми націлені на подолання іноземних податкових бар'єрів. Замовлення тіньової економіки виконували і банки-конвертатори. За даними НБУ, у 2014 році зафіксовано 12 банків, які займались відмиванням грошей, а обсяги тіньових операцій оцінювалися в 142 млрд грн. [3].

Робота значної частки бізнесу й населення у тішовій економіці України викликана повсюдним проникненням корупції, що дозволяє обійти або повністю нейтралізувати функції держави з керування економікою. Бюрократія та “паперова тяганина” теж провокують на дачу хабара чи на перехід до тішової діяльності. Саме тому корупцію необхідно віднести до однієї із рушійних сил тінізації економіки, адже в більшості випадків, контролюючим органам відомо про тішові схеми, а через корумпованість влади боротьба з цими схемами зводиться нанівець.

Загальна чисельність працюючих в тіні за експертними оцінками в Україні становить 10-11 млн. осіб. 2,5 млн. громадян отримують мінімальну заробітну плату. Ключовою проблемою, пов'язаною з існуванням тішового ринку праці є нелегальні доходи громадян, не враховані і відповідно не оподатковані [4]. І це лише офіційна статистика, яка не йде в ніяке порівняння з неофіційною.

Пріоритетними напрямками державної політики щодо забезпечення легалізації економічних процесів та діяльності суб'єктів господарювання в Україні на сучасному етапі мають стати: стимулювання інвестиційних процесів; поліпшення грошово-кредитної політики; створення сприятливих умов для розвитку бізнесу; зниження і вирівнювання податкового тягара; спрощення податкової системи; зміцнення податкового контролю в умовах виробництва витрати; ефективне управління державним сектором економіки; посилення державного нагляду за використанням державних коштів, кредитів та іноземних інвестицій; протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом; посилення боротьби з корупцією та забезпечення прозорості діяльності органів влади на всіх рівнях.

Лише комплексна реалізація зазначених заходів забезпечить детінізацію діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, а відтак і можливість стійкого економічного розвитку національної економіки.

Література

1. Шнайдер Ф. Тіньова економіка в усьому світі: що ми дійсно про це знаєм // Європейський журнал з політичної економії. - 2012 р. - № 3. - С. 598 – 642.
2. Doing Business 2015: Going Beyond Efficiency // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB15-Full-Report.pdf>
3. Новий курс: Реформи в Україні 2010 - 2015. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/books/2010/10nandop1.pdf>
4. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіт. доп. / Т.А. Тищук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Іванов; за заг. Ред.. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 96 с.

Сурменелян Олександра

аспірант

Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова
м. Харків

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ У ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНІВ

У сучасних умовах суттєво зростає роль регіонів у виконанні програмних завдань Держави щодо забезпечення сталого економічного розвитку та поглиблення євроінтеграційних процесів. На жаль, в Україні не так багато регіонів з великим економічним потенціалом, що мають доступ до паливних ресурсів, сировини, капіталу, дешевої праці і містких місцевих ринків.

Становлення сучасного ринкового господарства вимагає пошуків нових шляхів до формування стратегії ресурсозбереження регіональних економічних систем. Перехід до ринкових відносин вимагає удосконалення структури економічного середовища регіонів, спрямованого на комплексний їх розвиток, раціональне використання економічного потенціалу та ефективну взаємодію у господарському комплексі країни.

Кожний економічний регіон постає цілісною територіальною господарською системою, у якій головна роль належить галузям ринкової спеціалізації. Надто важливо, що під час переходу до ринкової економіки формується система територіально-виробничих комплексів різноманітних типів, триває процес розвитку єдиного господарського комплексу країни на

основі міжгалузевих комплексів: паливно-енергетичного, машинобудівного, космічного, агропромислового, а також регіональних комплексів. Слід зазначити, що останні мали б стати важливими організаційними формами поєднання галузей ринкової спеціалізації з регіональною виробничою та соціальною інфраструктурами, тобто регіональним рівнем відтворення: виробництва, обміном, розподілом, споживанням економічних благ на мезорівні [1].

Складність сучасних завдань соціально-економічної трансформації України та її інтеграції у світові господарські структури потребує усунення протиріч між соціально-економічними потребами суспільства та реальним суспільно-виробничим потенціалом національного господарства. Оскільки структура економіки, що сформувалася в Україні впродовж останніх 30–40 років, є вкрай екологонебезпечною, ресурсо- й енергомісткою і до того ж із технологічно застарілою та відсталою матеріально-технічною базою, то її, безперечно, необхідно перебудувувати і модернізувати [2].

Спад рівня і ефективності виробництва на макроекономічних і мікроекономічних рівнях значною мірою пов'язаний із великою ресурсомісткістю продукції, що, в свою чергу, призводить до її великої собівартості. Внаслідок фінансово-економічної кризи матеріально-технічна база підприємств послаблюється, обсяги капітальних вкладень знижуються. Закупівля товаровиробниками техніки та обладнання зменшується. Внаслідок цього більшість машин і механізмів відпрацювали амортизаційні строки. Водночас витрати на їх ремонт і технічне обслуговування, тобто утримання в працездатному стані, значно зросли.

У промисловості першорядне значення має підвищення ефективності використання сировини й основних матеріалів, тому що ці витрати у структурі собівартості продукції становлять більше як 70 %, і навіть незначне скорочення їх при виробництві кожної одиниці продукції в цілому по підприємству дає значний ефект. Тому в галузях промисловості значна увага приділяється збільшенню виходу готової продукції з одиниці сировини, зменшенню норм витрати матеріалів на одиницю продукції, скороченню відходів і втрат сировини й матеріалів, удосконаленню системи матеріального заохочення робітників за поліпшення використання сировини й матеріалів [3].

В умовах підвищення своєї самостійності підприємства самі відповідають за необхідний перелік, кількість та якість ресурсів, потрібних для прискореного переходу на нові види продукції, зняття з виробництва застарілої, а також для відповідного розвитку (скорочення) окремих функціональних підсистем підприємства. Згідно з цим підприємство визначає поточну та перспективні потреби в ресурсах, а також передбачає необхідні заходи щодо їх забезпечення.

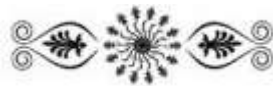
Для підвищення ефективності роботи велике значення мають заходи щодо ліквідації зайвих і непотрібних запасів, попередження їх появи. Важливим фактором у цьому є зменшення накопичених раніше залишків товарно-

матеріальних цінностей і готової продукції, а також залучення у виробництво нормованих оборотних коштів.

Перехід на адаптивне управління ресурсозбереженням промислових комплексів регіонів України дозволить підприємствам набагато швидше реагувати на зміни, при цьому дотримуючись розумне співвідношення між внутрішніми можливостями підприємства та зовнішніми умовами, що диктуються ринком, забезпечить інформаційну складову процесу ресурсозбереження та дозволить приймати адекватні управлінські рішення відповідно до цілей підприємства у сфері раціонального використання ресурсів.

Література

1. Гончарук В. А. Развитие предприятия [Текст] / В. А. Гончарук // М.: Дело, 2000. – 128 с.
2. Кондратенко Н.О. Теоретико-методологічні засади стратегії ресурсозбереження у регіональних економічних системах [Текст]: дис..д-ра екон. наук: 08.00.05 / Н.О. Кондратенко // Київ, 2011. – 469 с.
3. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання [Текст]: підручник / П. Я. Попович. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 454 с.

Тараріко Михайло

аспірант

Інститут агроєкології і природокористування НААН

м. Київ

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В ЦЕНТРАЛЬНОМУ ПОЛІССІ УКРАЇНИ

Площа ріллі в ДГ «Грозинське» становить 3010,7 га площа природних кормових угідь – 700,9 га. Тваринницькі комплекси розраховані на утримання близько 4 тис. голів ВРХ. Нажаль, нині сільськогосподарські угіддя в господарстві використовуються обмежено, залишилося біля 200 голів ВРХ, а тваринницькі комплекси ВРХ переобладнуються для утримання свиней. Тому завданням досліджень було здійснити порівняльну оцінку існуючої практики виробничої діяльності та перспективних варіантів розвитку галузевої структури типового господарства в центральному Поліссі України. Для вирішення цього завдання використовувалася інформаційна база стаціонарного досліджу Інституту сільського господарства Полісся НААН.

Модель № 1 «Сучасна практика». Фактично використовується ріллі 600 га, кормових угідь – 200 га. В структурі посівних площ жито озиме – 300 га, овес – 300 га, природних кормових угідь – 200 га. Врожайність приймається середня багаторічна: овес 1,4 т/га, жито – 2,0 т/га. Тваринництво представлено великою рогатою худобою – 209 голів, зокрема корів – 109 голів.

Модель № 2 « Молочне скотарство – 4 тис. кг молока ». Сівозміна: кукурудза, овес, люпин, тритикале з врожайністю культур на варіанті досліду з традиційною органо-мінеральною системою удобрення (Гній+НРК). Продуктивність дійних корів та щільність поголів'я ВРХ відповідає наявній кормовій базі та складає відповідно 4 тис. кг молока на рік та 1,1 ум. гол./га.

Модель № 3 « Молочне скотарство – 10 тис. кг молока ». Аналогічна попередній із залученням 5 тис. т «чистих» концентрованих кормів для підвищення продуктивності корів до рівня 10 тис. кг на рік та забезпечення гарантованої безпеки продукції тваринництва за радіоактивним забрудненням.

Модель № 4 « Свинарство ». Передбачається відновлення використання всіх сільськогосподарських угідь за призначенням із згодовуванням всієї основної продукції рослинництва свиням. Нетоварна частина біомаси залишається у полі на добриво. Сівозміна: картопля, овес, люпин, тритикале з врожайністю культур на варіанті досліду з альтернативною системою удобрення (побічна продукція+НРК). Річний шлейф до свиноматки – 20 голів, щільність тварин відповідає наявній кормовій базі і становить 0,9 ум. гол./га.

За сучасної практики обмеженого використання наявного агробіологічного потенціалу підприємства (Модель №1) потреба у грубих і соковитих кормах становить 450 т к. од., а концентрованих – 250-270 т к. од. Це дає змогу щорічно отримувати до 400 т молока та 30-35 т приросту живої ваги ВРХ. Виробництво зерна на реалізацію складає 700-750 т.

За сценарієм Моделі № 2 передбачається використання усіх земель сільськогосподарського призначення та попередньо створеної інфраструктури, зокрема галузі молочного скотарства. Валове виробництво зерна становитиме 5,8 тис. т, сіна 3,7, силосу – 32 тис. т.

Для забезпечення стабільного функціонування такого комплексу потрібно додатково розвивати інфраструктуру. Зокрема в рослинництві для своєчасного виконання технологічних операцій з вирощування культур сівозміни потрібно придбати 3 трактора 5-го класу тяги, 6 – 3-го, навантажувачі, розкидачі мінеральних і органічних добрив, комплекс ґрунтообробної техніки, сівалки, зерно- і кормозбиральний комбайни, транспортні засоби. Крім того інфраструктуру доцільно доповнити елеватором на 8 тис. т, модулями із переробки і зберігання молочних і м'ясопродуктів. Потрібно також враховувати відновлення маточного поголів'я ВРХ.

В свою чергу, за нормативу втрат на 1 дійну корову зі шлейфом 3,3 тис. т к. од. на рік грубих зелених і соковитих кормів, забезпечується можливість утримання 2,4 тис. голів дійного стада. При цьому на кожну корову припадає

0,19 нетелів і 0,8 телиць і телят шлейфу. Телята відгодовуються до забійної ваги 370 кг, телиці і нетелі до 18 місяців для заміни вибракуваних дійних корів. Для повноцінної годівлі молодняка до 12-місячного віку потрібно витратити 0,7 т концентрованих кормів, телиць - з 12 до 18-місців ще майже 0,5 т. Таким чином, для забезпечення молодняка потреба в концентрованих кормах складає майже 3,6 тис. т к. од. За їх загальних обсягів 6,6 тис. т безпосередньо для виробництва молока залишається 3,4 тис. т. Таким чином, на рік на дійну корову припадає концентрованих – 1,4, усіх кормів 3,6 т к. од., або відповідно 3,9 та 9,8 к. од. на добу.

За існуючих нормативів така кормова база, а також наявне співвідношення концентрованих та інших кормів дасть змогу утримувати дійних корів продуктивністю біля 11,2 кг на добу або 4,1 тис. кг молока на рік з його валовим виробництвом до 10 тис. т. При цьому приріст живої ваги молодняка на відгодівлі за 12 місяців складе 360 т, маса вибракуваних корів – 240 т. З цієї сировини в результаті переробки можна отримати 600 т вершків 15% жирності, 520 т твердих сирів і біля 240 т м'яса.

Таким чином, наявний потенціал біопродуктивності землекористування дає змогу повністю задіяти існуючу інфраструктуру молочного скотарства. Однак придбання маточного поголів'я з високим потенціалом продуктивності, проведення на належному рівні селекційної роботи та шляхом збільшення частки концентрованих кормів в раціонах годівлі вихід молока на дійну корову можна довести до 10 і більше тис. кг на рік. Основна перевага полягає в тому, що без розширення інфраструктури та без додаткових значних капітальних затрат можна різко збільшити виробництво молочної продукції. Для вирішення питання доцільності такого вдосконалення галузі молочного скотарства розглядається **Модель № 3**.

Для забезпечення річних надоїв рівня 10 тис. кг молока виробництво зерна потрібно подвоїти і довести з 6 до 11 тис. т. При цьому за даними Держкомстату рівень собівартості зерна майже не відрізняється від ціни його реалізації. Так у 2013 році по Житомирській області ці показники для жита відповідно становили 1238,2 і 1238,2, для вівса – 1333,2 і 1461,1, для гороху – 2049,6 і 2161,0 грн/т. Тобто в даному випадку проблему дефіциту зерна найпростіше вирішувати шляхом його придбання. Доцільність залучення «чистого» зерна з інших регіонів обумовлюється також радіоактивним забрудненням території землекористування господарства. Це дасть змогу збільшити виробництво молока з 9 до 22 тис. кг. З нього можна отримати майже 1,5 тис. т вершків і 1,4 тис. т твердих сирів. Обсяги приросту живої ваги ВРХ залишаться незмінними.

Модель № 4 імітує максимальний розвиток галузі свинарства на базі існуючої інфраструктури молочного скотарства. В сівозміні на площі 3010 га можна отримати 7,2 тис. т зерна і 5,8 тис. т коренеплодів. Потреба в зелених кормах забезпечується на протязі вегетаційного періоду із природних кормових угідь. Така кормова база дає змогу щорічно утримувати 500 свиноматок і 10

тис. голів молодняку із загальним приростом живої ваги - 1,8 тис. т. За умови переробки цієї сировини з виходом м'яса 55% можна отримувати до 1 тис. т готової продукції. Для досягнення цих показників також потрібно здійснити певну реконструкцію існуючої інфраструктури.

Порівняння досліджуваних моделей розвитку ДГ «Грозинське» показало, що сучасна практика аграрного виробництва є збитковою і неперспективною. Відновлення галузі молочного скотарства відповідно до наявної кормової бази, розвиток існуючої інфраструктури в напрямку організації переробки і зберігання молока і м'яса дає змогу забезпечити виробництво 0,37 т/га м'ясо-молочної продукції та досягти рівня прибутковості 1 тис. у.о./га із строком окупності капітальних затрат 2 роки. За придбання концентрованих кормів виробництво продукції тваринництва сягне 0,84 т/га, чистий прибуток складе 3160 у.о./га із строком окупності капітальних затрат 1 рік.

Розвиток галузі свинарства можливий лише за умови переробки сировини до кінцевої продукції. Взагалі перепрофільювання господарства з молочного скотарства на свинарство є недоцільним. Існуюча кормова база використовується не в повній мірі оскільки побічна продукція рослинництва і біомаса з природних кормових угідь не затребувана. Приріст живої ваги складатиме 0,48 т/га з виробництвом м'яса - 0,27 т/га. Чистий прибуток становитиме 250 у.о./га із строком окупності капітальних затрат 3 роки.

Тігарєва Віра

здобувач

Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова

м. Одеса

КЛАСИФІКАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЯХ

Поняття «бізнес-процес» не отримало єдиного визначення серед вчених. Наприклад, автори праці «Реінженірінг корпорації: Маніфест революції в бізнесі» Майкл Хаммер і Джеймс Чампі, визначають даний термін як «комплекс дій, в якому на основі одного або кількох видів вихідних даних створюється цінний для клієнта результат» [1].

В свою чергу, Д.С. Кулябов та А.В. Королькова називають бізнес-процесом логічно завершений набір взаємопов'язаних і взаємодіючих видів діяльності, які підтримують діяльність організації та реалізують її політику, направлену на досягнення поставлених цілей [2].

На думку В.В. Рєпіна та В.Г. Єліферова, бізнес-процес – це стійка,

цілеспрямована сукупність взаємопов'язаних видів діяльності, яка за певною технологією перетворює входи у виходи, які мають цінність для споживача [3].

Бізнес-процеси складаються з наступних елементів: власник бізнес-процесу, входи і виходи бізнес-процесу, ресурси, постачальники (внутрішні та зовнішні), споживачі (внутрішні і зовнішні), показники процесу [3].

Калянов Г.Н. [4] пропонує наступну класифікацію бізнес-процесів:

- основні процеси направлені на виробництво товару або надання цільових послуг, які забезпечують отримання доходу;
- супутні процеси направлені на виробництво товару або надання послуг, які є супутніми до основної діяльності і також забезпечують отримання доходу;
- допоміжні процеси підтримують основні і супутні процеси;
- забезпечувальні процеси відповідають за життєзабезпечення основних і супутніх процесів, точніше, їх універсальних рис;
- процеси управління охоплюють весь комплекс функцій управління на рівні кожного бізнес-процесу і підприємства в цілому;
- процеси розвитку – це процеси вдосконалення товарів або послуг, на яких спеціалізується підприємство, процеси розвитку технологій, процеси модифікації обладнання, інноваційні процеси.

Існують також і дві альтернативні класифікації бізнес-процесів: класифікація, запропонована компанією VKG Profit Technology, та класифікація бізнес-процесів, запропонована компанією Lions Consulting [4].

В.К. Чаадаєв [5], класифікуючи бізнес-процеси операторів телекомунікацій, пропонує розділити їх на дві групи: процеси надання послуг зв'язку та процеси надання послуг непрофільної діяльності.

До групи процесів надання послуг зв'язку входить:

- надання доступу до телефонної мережі й організація послуг місцевого, міжміського та міжнародного телефонного зв'язку;
- надання послуг документального електрозв'язку;
- надання доступу в глобальну мережу Інтернет і супутні послуги;
- надання в оренду міжміських каналів і ліній тощо.

До групи процесів надання послуг непрофільної діяльності належить:

- надання інформаційно-довідкових послуг;
- надання сервісних послуг;
- надання в оренду засобів і систем зв'язку;
- технічне обслуговування засобів і систем зв'язку тощо.

Основними бізнес-процесами операторів телекомунікацій відповідно до наявних ліцензій і дозволів на надання послуг зв'язку та уставу компанії, згідно досліджень В.К. Чаадаєва [5], є:

- забезпечення безперебійної і якісної роботи всіх засобів електричного зв'язку;
- створення й експлуатація телекомунікаційних мереж для забезпечення передачі інформації різного виду;
- визначення перспективи розвитку засобів зв'язку;

- будівництво, реконструкція й технічне переозброєння засобів і мереж зв'язку відповідно до діючих правил і норм;
- організація й виконання заходів щодо мобілізаційної підготовки, готовності централізованих мереж оповіщення до дій у надзвичайних ситуаціях;
- забезпечення захисту відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом;
- маркетинг послуг електричного зв'язку й дротового мовлення;
- надання юридичним і фізичним особам послуг електричного зв'язку та дротового мовлення;
- проведення технічного обслуговування й ремонту засобів зв'язку, інформатики, оргтехніки, обчислювальної та іншої техніки;

В сучасних умовах моделювання бізнес-процесів забезпечує прийняття ефективних управлінських рішень, є інструментом фіксації знань і передачі інформації; підвищує загальну керованість підприємством, спрощує сертифікацію бізнесу з використанням комплексу стандартів серії ISO 9000.

Література

1. Хаммер М., Реинжиниринг корпорации: Манифест революции в бизнесе. Пер. с англ. / Хаммер М., Чампи Дж. — СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 1997. — 332
2. Кулябов Д.С. Введение в формальные методы описания бизнес-процессов: [учеб. пособ.] / Кулябов Д.С., Королькова А.В. – М.: РУДН, 2008 – 173 с., илл.
3. Репин В.В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов. / Репин В.В., Елиферов В.Г. – М.: РИА «Стандарты и качество», 2004 – 408 с., - илл. (Серия «Практический менеджмент»)
4. Калянов Г.Н. Моделирование, анализ, реорганизация и автоматизация бизнес-процессов: [учеб. пособ.] / Калянов Г.Н. – М.: Финансы и статистика, 2006 – 240 с.: ил
5. Чаадаев В.К. Бизнес-процессы в компаниях связи / Чаадаев В.К. – М.: Эко-Трендз, 2004 – 176 с.: илл.

Тонкіх Елліна

здобувач

Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова
м. Харків

ІНВЕСТИЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ

Значення та вплив інвестиційно-організаційного забезпечення на ефективність роботи машинобудівних підприємств визначається роллю, яку воно відіграє для досягнення цілей підприємства та його розвитку. Необхідною умовою розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств є вибір оптимальної та ефективної структури інвестиційно-організаційного забезпечення для забезпечення роботи в сучасних макроекономічних та мікроекономічних умовах.

Ефективне функціонування машинобудівної галузі має велике значення для зміцнення економіки України і становлення її як незалежної високорозвинутої держави. Створюючи найбільш активну частину основних виробничих фондів (знаряддя праці), машинобудівна промисловість істотно впливає на темпи і напрями науково-технічного прогресу в різних галузях народного господарства, зростання продуктивності праці, інші економічні показники, які визначають ефективність розвитку суспільного виробництва [1].

Тенденції розвитку підприємств машинобудування свідчать про наявність певних загроз економічній і технічній безпеці України, оскільки машинобудування є структуроутворюючою основою національної економіки. Реалізація поставлених завдань у першу чергу пов'язана з досягненням високого рівня внутрішнього збалансованості машинобудівних підприємств, що можливо за рахунок ефективного розвитку їхнього фінансового та інвестиційного потенціалу відповідно до потреб сучасного ринку.

На основі наукових розробок і господарської практики вітчизняних машинобудівних підприємств можна сформулювати головні принципи оцінки ефективності інвестиційно-організаційного забезпечення розвитку підприємства, які повинні діяти одночасно, тому що вони визначають умови рівноважного стану й ефективного функціонування підприємств машинобудівного комплексу:

- різноманітність пропозицій і вільний вибір джерел і форм інвестиційно-організаційного забезпечення будівельних підприємств;
- противитратність у процесі виробництва;
- комплексність використання інвестиційних ресурсів;
- оперативність;
- оборотність;

- оперативна переробка інформації;
- сприйнятливості до науково-технічного прогресу.

Автором визначено, що до основних критеріїв, які характеризують ефективність інвестиційно-організаційного забезпечення відносяться:

- ✓ характер участі в інвестуванні;
- ✓ період інвестування;
- ✓ рівень ризику.

Кожний з наведених критеріїв характеризує окрему сторону інвестиційно-організаційного забезпечення, визначає специфічні особливості відносин, що реалізуються в процесі здійснення інвестиційної діяльності.

Для ефективної інвестиційної діяльності підприємств машинобудівного комплексу є важливим врахування та використання методологічних принципів до активізації інвестиційної діяльності підприємств машинобудівного комплексу. Серед них: організаційні, інституційні, економічні, соціальні та екологічні [2].

У процесі управління формуванням інвестиційних ресурсів важливим є визначення загального обсягу необхідних інвестиційних ресурсів, вибір ефективних схем фінансування інвестиційної діяльності, забезпечення максимального обсягу залучення власних інвестиційних ресурсів за рахунок внутрішніх джерел, забезпечення необхідного обсягу залучення власних інвестиційних ресурсів з зовнішніх джерел, визначення оптимального співвідношення структури капіталу та забезпечення мінімізації вартості залучених інвестиційних ресурсів із різних джерел [3].

Отже, основною метою інвестиційно-організаційного забезпечення є визначення напрямів, методів, засобів та форм інвестування з метою підвищення ефективності виробництва та збільшення прибутку підприємств.

Література

1. Розміщення продуктивних сил [Текст]: Посібник / Л.Л. Тарангул, І.О. Горленко, Г.І. Євтушенко // К., 2000. – 264 с.
2. Павловська М.О. Управління інвестиційною діяльністю машинобудівного підприємства в умовах фінансової нестабільності [Текст]: автореф. дис... на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: 08.00.042 «економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»/ М.О. Павловська. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.
3. Онікієнко С.В. Облікові методи оцінки інвестиційної привабливості [Текст] / С.В. Онікієнко // Вісник НБУ. – 2001. - №7. – С. 49 – 51.

Улько Євгеній

к.е.н., доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків

ВПЛИВ ЕКСТЕРНАЛІЙ НА ДИНАМІКУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА

Питання інституціональної економіки та в цілому особливостей функціонування економічних систем на засадах ринкового механізму потребує обов'язково враховувати науково-прикладні за змістом наслідки на господарський і суспільний добробут від небажаного виникнення, або від неможливості його усунення явища екстерналій. За своєю суттю, передумовами виникнення, характером наслідків, інтеграцією в співіснування з організаційно-економічним механізмом вони є досить строкатими, однозначності у формах дії та проявів наслідків на господарюючі суб'єкти в повній мірі не можливо досягти. Варто зазначити, що екстерналії є причинами об'єктивних процесів, які в тому числі породженні провалами ринку, тобто його недосконалістю, через те, що економічні суб'єкти орієнтуються в умовах ринкової економіки на одержання індивідуальних вигод. Звідси, виробники продукції мають на меті одержання фінансового результату, який би був позитивним, тобто прибуток, а негативний – збиток, вони прагнуть уникнути. Від так природним є бажання господарюючого суб'єкта уникати додаткових витрат, щоб в решті-решт не завдати собі шкоди.

Безперечно поведінка ринкових суб'єктів (агентів), а в першу чергу виробників продукції за такого підходу призведе до загострення різного роду проблем. Остання на поверхні носить характер протиріччя, між бажанням збільшення алокації ресурсів в процесі виробництва продукції та одночасного досягнення більшої економічної результативності на відмінну від конкурентів. Проте така ситуація одночасно породжує небажану тенденцію до ухилення від розуміння вагомості у виникненні екстерналій, або здійснення кроків щодо уникнення від існуючої в своїй практиці, як підприємця (агента) або викликаним галузевими особливостями. Однією з головних проблем може стати накопичення їх не вирішення, що може перерости в подальшому в марудну або не помірну справу щодо такої утилізації.

Тому поведінка та дії виробників тваринницької продукції повинні завідома враховувати «ефекти» викликані екстерналіями та бути направленими на раціональний, а часто компромісний пошук виходу з таких ситуацій. Не потрібно забувати, що понесення додаткових витрат в обґрунтованих межах є не лише розв'язком організаційних питань господарювання виробників тваринницької продукції, а логічно дозволяє вирішувати вкрай гострі протиріччя в системі природа-економіка-суспільство для сталого їх розвитку. Тобто в даному випадку це тлумачення кроків щодо органічної адаптації

господарюючих суб'єктів у галузі тваринництва доповнює безпосередньо виробника в якості вигодонабувача (бефеніціара), так як дозволяє йому динамічно розвиватися. Крім того важливим елементом в підвищенні ефективності функціонування тваринництва є подальша його інтенсифікація, яка призводить до накопичення ряду проблем пов'язаних із екстерналіями, викликаними порушення балансу природного використання ресурсів, погіршення екологічного становища тощо.

Зі збільшенням антропогенного навантаження все більше зростає актуальність виробітку ефективних дій щодо мінімізації прояву екстерналій, ще на довиробничій стадії. В більшості випадків реалії виробництва такі, що заходи розробляються й втілюються вже в процесі виробничої діяльності. Часто з метою підвищення економічних цілей приймаються рішення щодо поновлення заявлених вимог до екологічної безпеки виробничого об'єкту. Тваринницькі ферми, комплекси, будь-які виробничі структури передбачають не лише техніко-економічне обґрунтування, а й екологічне та соціальне. При цьому проводиться оцінка вигоди держави. Як бачимо зміна стандартів безпеки, та вимог до якості тваринницької продукції, вимагає своєчасне оновлення виробництв у відповідності до можливостей науково-технічного прогресу, та по суті є досить затратним, але необхідним видом діяльності.

Наслідками присутності екстерналій в господарській та ринковій діяльності виробників тваринницької продукції може бути не лише втрата ефективності, уступка частки ринку, зниження рівня конкурентоспроможності, а створення галузевих бар'єрів, особливо в зв'язку з виникненням негативних їх за характером прояву, що потенційно спонукає виробника припинити діяльність, або вийти з ринку. У випадку з порушенням конкурентних засад в тваринництві, як правило виробники тваринницької продукції релевантно відносяться до олігополістичного (чи моносонічного) типу ринків – це призведе до посилення й так економічно хиткого становища значної кількості господарюючих суб'єктів. Від так все більшої уваги потребує розгляд питання пов'язаного не лише з екологізацією навколишнього природного середовища, а враховуючи специфічну роль тварин і її місце у виробничому процесі в якості об'єкта прикладення інтегрованих зусиль щодо підвищення її інтенсивності використання, то на перше місце повинно бути висунута саме вона.

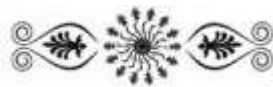
В цьому контексті А.А. Івашура [1, с.278] до екологізації тваринництва відносить три основні аспекти:

- оптимізацію середовища утримання і розведення сільськогосподарських тварин;
- охорона загального біологічного потенціалу сільськогосподарських тварин від можливої деструктивної дії умов середовища;
- запобігання руйнуванню нормального життєвого середовища людини в результаті зміни умов утримання сільськогосподарських тварин унаслідок інтенсифікації.

Зміна акценту від загального природного середовища до тварини як центрального місця в даному середовищі, формує більш об'єктивні передумови до оцінки потреб і можливостей тварин у виробничому процесі з метою мінімізації негативних за характером впливу екстерналій.

Література

1. Сільськогосподарська екологія: Навч. посіб. для ВНЗ / За заг. ред. В.О. Головка, А.З. Злотіна, В.Л. Мешкової. – Х.: Еспада, 2009. – 624 с.

Шаманська Олександра

студентка

Собко Юлія

студентка

Федотова Тетяна

к.е.н., доцент

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпропетровськ

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА РИНКУ ПРАЦІ

У сучасних умовах розвитку економіки важливе значення мають методологічні основи оцінки й аналізу видів і форм зайнятості населення і, насамперед, його економічно активної частини.

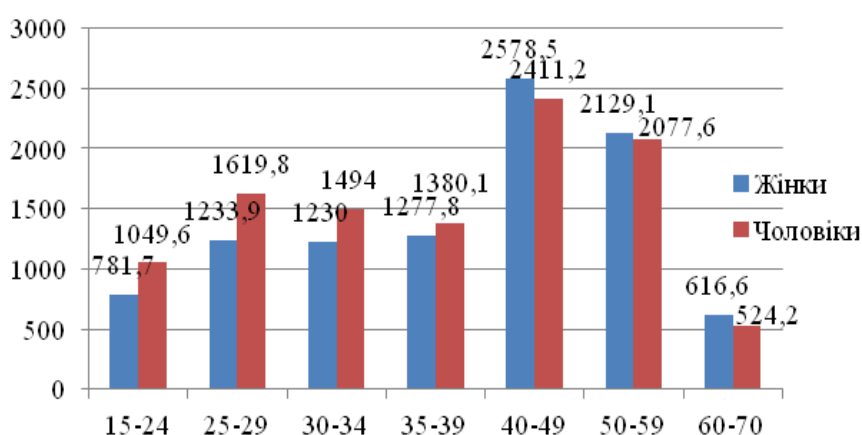
Економічно активне населення (за методологією МОП) складається з населення обох статей віком 15-70 років включно, яке впродовж певного періоду часу забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці. Кількісно економічно активне населення складається з чисельності зайнятих, безробітних, економічно неактивних (поза робочою силою) [2].

Результати проведеного дослідження за десятирічний період показали, що кількість економічно активного населення України у віці 15-70 років з 2004 року по 2013 рік зменшилася на 221,8 тис. осіб. В цілому спостерігається стабільний ріст кількості економічно активного населення України у віці 15-70 років. За досліджуваний період середня кількість економічно активного населення України у віці 15-70 років у 2013р. склала 22,16 млн. осіб, з яких 20,4 млн. осіб або 92,05% були зайняті економічною діяльністю, а решта – 1,6 млн. осіб, відповідно до методології Міжнародної організації праці (МОП), класифікувалися як безробітні [1].

Кількість зайнятого населення віком 15–70 років з 2004 по 2013 рік збільшилась на 108,4 тис. осіб. У 2013 році порівняно з 2012 спостерігався ріст населення на 49,8 тис. осіб, або на 0,24% та становив 20,4 млн. осіб, з яких особи працездатного віку склали 18,9 млн., або 92,6%. Найвищий рівень зайнятості населення спостерігався в 2008 році і складав 20,97 млн. осіб. Лише з 2009 по 2008 рік помічався прискорений спад: кількість зайнятого населення у 2009 році знизилася на 780,80 тис. грн. або на 3,72% порівняно з 2008 роком [1].

Таке різке зменшення зайнятих пояснюється світовою економічною кризою, яка негативно вплинула на економіку країни: зменшився обсяг виробництва, і, кількість зайнятих зменшилася як наслідок.

Рис. 1. Зайняте населення у віці 15-70 років у 2013 році

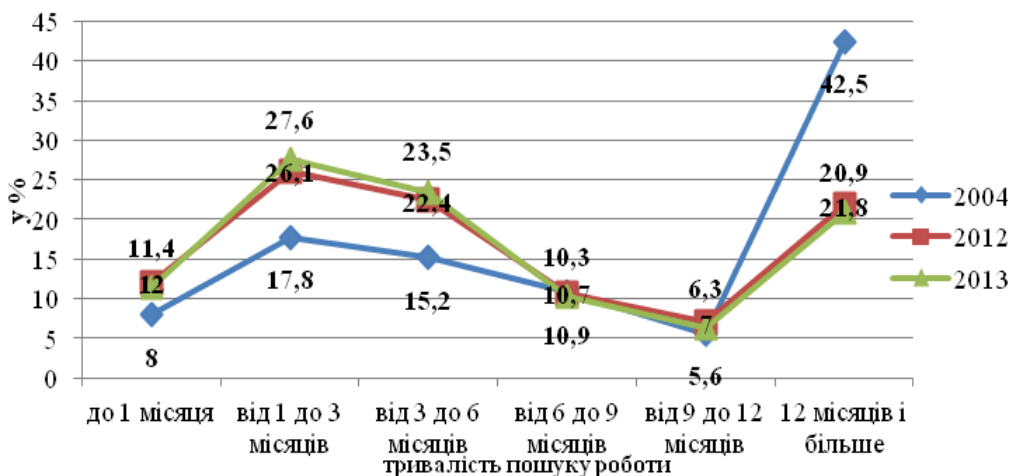
У 2013 році найвищий рівень зайнятості населення спостерігався серед осіб віком 40–49 років, а найнижчий – у молоді віком 15–24 років та осіб віком 60–70 років. Зазначений показник був вищим серед чоловіків, на відміну від жінок. Найчастіше зустрічається працюючі, а саме жінки у віці 36 років, а чоловіки у віці 39-40 років [1].

Кількість безробітних у віці 15-70 років з 2004 по 2013 рік зменшилася на 330,20 тис. осіб. Щорічно кількість безробітних у віці 15-70 років у середньому зменшувалася на 36.69 тис. осіб або на 2,09 %. Найвищий рівень безробітних був зафіксований в 2009 році і становив 1,9 млн. осіб.

Відповідно до даних Державної служби статистики України за десятирічний період (з 2004 по 2013 рр.) питома вага осіб, термін пошуку роботи яких складав до 6 місяців, збільшилася на 21,5 в.п., частка безробітних, які шукали роботу від 6 місяців до 12 місяців збільшилася на 0,1 в.п., а 12 місяців і більше - зменшилася на 21,6 в.п.

У 2013 році показники середньої тривалості пошуку роботи порівняно з 2012р., не змінилися та становили відповідно 6 місяців та 11 місяців. У 2013 році, порівняно з 2012 роком, спостерігалось збільшення на 2 в.п. питомої ваги осіб, термін пошуку роботи яких складав до 6 місяців. Водночас, частка

безробітних, які шукали роботу від 6 місяців до 12 місяців зменшилась на 1,1 в.п., а 12 місяців і більше – на 0,9 в.п.

Рис. 2. Безробітне населення за тривалістю пошуку роботи у 2004-2013рр.

На сьогодні ситуація на ринку праці України поліпшується і характеризується зростанням зайнятості та скороченням безробіття в усіх регіонах України. Незважаючи на зниження рівня безробіття ситуація в Україні є достатньо не стабільною. Залишають певні проблеми, які потребують подальшого вирішення, а саме:

- країні не вистачає робочих місць, а це негативно впливає на рівень життя громадян;
- відсутність стабільної оплачуваної роботи змушує шукати кращого життя за межами нашої держави, особливо молодь.

Це є чинниками, що впливають на вибір на користь іншої країни, в якій цінують людський капітал та дають можливість для розвитку [3].

Отже, нашій країні терміново потрібно змінювати систему працевлаштування та активно проводити вище наведені заходи, щоб суттєво зменшити рівень безробіття, підвищити рівень зайнятості, особисті доходи населення, шляхом створення нових робочих місць. Що свою чергу приведе до розвитку виробництва і підвищення рівня розвитку національної економіки.

Література

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // [Електрон.ресурс] - Режим доступу: < <http://www.ukrstat.gov.ua> >
2. Сенік І.В. Економічна активність населення України 2013 [Текст] / І.В. Сенік // Статистичний збірник / Державна служба статистики України. — 197 с.
3. Колот А.М., Грішнова О.О. Економіка праці та соціально-трудові відносини[Текст] / А.М. Колот, О.О. Грішнова//Підручник ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. — К. : КНЕУ, 2009. — 711 с.

Щьокіна Євгенія

асистент

Одеський національний політехнічний університет

м. Одеса

РЕАЛІЗАЦІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах ринкової економіки, впровадження інновацій на сучасному промисловому підприємстві носить регулярний, спрямований на перспективу, характер, що враховує результативність діяльності та спрямований на забезпечення конкурентних переваг у майбутньому. Промисловим підприємствам необхідно постійно адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовищ, вводити зміни в системі управління організації, зміни в організації праці трудового колективу підприємства, управлінні персоналом, використовувати нові методи й форми організації всіх видів діяльності підприємства та, системи стратегічного планування, прогнозування, моделювання процесів виробництва та цілеспрямовано проводити організаційні та управлінські зміни. Всі ці аспекти охоплюють саме організаційно-управлінські інновації, які є результатом трансформації ідей у сфері організації та управління підприємством, а також є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності.

Першочергові заходи реалізації організаційно-управлінських інновацій є застосування сучасних підходів та методів, які полягають у формуванні нового рівня мислення, що поєднують у собі творчий потенціал, підприємництво, готовність до ризику, соціальну та професійну мобільність, руйнування консервативних поглядів, аби вони відповідали вимогам і потребам ринку; сприянні розробленню нових підходів до заохочення учасників інноваційних процесів; сприянні вільному переміщенню молодих учених, дослідників для впровадження своїх інновацій; стимулюванні обміну досвідом щодо шляхів розвитку й пропаганди інновацій на суспільному та урядовому рівнях.

Процес підготовки і реалізації організаційно-управлінських інновацій вирішується за допомогою централізації виконання функції поширення нововведень в системі управлінської діяльності на синергетичних засадах. Необхідно визначити єдині для всіх завдання інноваційного розвитку, загальний для всіх структурних підрозділів план змін структури системи управління [1].

Реалізація починається з підготовки всього персоналу, залученого в реалізацію обраної організаційно-управлінської інновації, або ж працівників, трудова діяльність яких зміниться за результатом її впровадження.

Реалізація організаційно-управлінських інновацій може включати наступну послідовність дій керівника компанії:

- визначити реальні корисні результати, які повинні бути отримані на підприємстві;
- позначити обмеження - наприклад, інтервал часу для отримання організаційно-управлінського ефекту або об'єм виділених ресурсів;
- визначити ступінь відповідності отримуваного організаційно-управлінського ефекту бажаним значенням;
- вибрати організаційно-управлінську інновацію, яка дозволить адекватно забезпечити управлінський ефект з мінімальними витратами ресурсів усіх видів [2].

Далі відбувається повна реалізація організаційно-управлінських інновацій, яка передбачає застосування певних методу та підходу щодо проведення необхідних змін в організаційній структурі, професійно-кваліфікованому складі, посадових інструкціях, в технічних і технологічних особливостях трудової діяльності, впровадження адаптованої до проведених змін системи мотивації та стимулювання праці, а також і інших аспектів, які зачіпає дана інновація. Застосування певних методу та підходу дозволяє підприємству виявити які виробничі чи соціальні завдання будуть дозволені в результаті впровадження організаційно-управлінських інновацій, які зусилля потрібні від колективу та керівництва щоб впровадження пройшло успішно, які труднощі і незручності їх очікують на стадії впровадження, які проблеми можуть виникнути в процесі подальшої експлуатації нової техніки або технології, враховуючи зміни факторів, що, в свою чергу, впливають на ефективність діяльності підприємства, та в рамках яких організаційно-управлінські інновації розглядаються як найважливіший фактор росту конкурентоздатності підприємства.

Література

1. Калюжная Н.Г. Особенности процесса принятия управленческих решений на вітчизняних підприємствах-суб'єктах ЗЕД в умовах невизначеності / Н.Г. Калюжна // Бизнес-Информ, 2011. - №11.
2. Асаул А.Н. Модернизация экономики на основе технологических инноваций / А.Н. Асаул, Б.М. Карпов, В.Б. Перевязкин, М.К. Старовойтов. - СПб: АНО «ИПЭВ», 2008.
3. Друкер Питер Ф. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения / П. Ф. Друкер. - М.: Фаир-Пресс, 2004.
4. Яшин, С.Н. Разработка и реализация инновационно-инвестиционной стратегии предприятия / С.Н. Яшин, Е.В. Кошелев, А.В. Купцов. Н. Новгород: НГТУ им. Р.Е. Алексеева, 2011.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

SCIENCE EDITION

**ІНТЕГРАЦІЙНА СИСТЕМА ОСВІТИ,
НАУКИ І ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

**INTEGRATION SYSTEM OF EDUCATION,
SCIENCE AND PRODUCTION IN THE
MODERN INFORMATION SPACE**

*Матеріали
II Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції*

*Materials
of II International scientific and practical
Internet-conference*

7 – 8 травня 2015 року

May, 7-8 2015

Відповідальний за випуск:
к.е.н., с.н.с. Сава А.П.

Responsible for issue:
Ph.D., Senior Researcher, Sava A.P.

Комп'ютерний набір і верстка
Сава А.П.

Computer set of and typesetting
Sava A.P.

Адреса редакції:
Тернопільська ДСГДС ІКСГП НААН
46027, Україна, м. Тернопіль,
вул. Тролейбусна, 12,
тел/факс +38 0352 436144

Editorial address:
Ternopil state agricultural experimental station
46027, Ukraine, Ternopil,
12, Trolleybusna St.
tel/fax +38 0352 436144

Видавець:
Видавництво «Крок»
46006, Україна, м. Тернопіль, вул. Гайова, 56
тел. +38 0352 248436

Publisher:
Publishing house «Krok»
46006, Ukraine, Ternopil, 56, Gayova St.
tel/fax +38 0352 248436

Підписано до друку 22.05.2015 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура
Таймс. Умовн. друк. арк. 9,45.
Тираж 300. Замовлення № 5/3.

Signed for printing 05.22.2015.
Format 60x90/16. Offset paper.
Headset is Times. Cond. print. pages. 9,45.
Copies 300. Order № 5/3.
